

Alleenstaande ouders in Vlaanderen

Een analyse van kwetsbaarheid bij alleenstaande ouders in Vlaanderen vergeleken met ouders in koppelverband

Auteur: Christine Van Peer (Vlaamse Statistische Autoriteit)

1 INLEIDING

Eenoudergezinnen zijn geen nieuw fenomeen in westerse samenlevingen. Waar ze tot voor decennia vooral ontstonden na het overlijden van één van de ouders, vormt vandaag een scheiding de belangrijkste aanleiding tot het ontstaan van een eenoudergezin.

Jaar na jaar verschijnen alleenstaande ouders in de armoedecijfers als gezinnen met een sterk verhoogd armoederisico. Minder studies zijn voorhanden die een licht werpen op het functioneren van alleenstaande ouders op meerdere domeinen van het dagelijkse leven. In deze bijdrage schetsen we een beeld anno 2021 van eenoudergezinnen in Vlaanderen. De gezinsenquête biedt hier een rijke bron aan informatie. Deze enquête wordt georganiseerd door het Departement Zorg¹ van de Vlaamse overheid. De doelpopulatie zijn ouders van een kind jonger dan 25 jaar. Ze werd een eerste keer uitgevoerd in 2016 en een tweede keer in 2021. De gezinsenquête werd in eerste instantie in het leven geroepen om een betere kennis te krijgen van het leven van *alle* gezinnen, maar er werd telkens ook bijzondere aandacht besteed aan *meer kwetsbare gezinnen*. Ze bevat vragen over een heel scala aan thema's, waaronder werk, de combinatie van gezin en werk, wonen, opvoeding, zorg en gezondheid (Audenaert, 2022a).²

In dit rapport³ ligt de focus op eenoudergezinnen. In een eenoudergezin onderscheiden de relaties zich op unieke wijze van de relaties in andere gezinnen doordat slechts één ouder grotendeels of volledig

---

¹ Op 1 juni 2023 fuseerde het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin met het Agentschap Zorg en Gezondheid.

² Voor meer informatie over de gezinsenquête: zie www.gezinsenquête.be.

³ Dit rapport kwam tot stand in een samenwerking tussen de Vlaamse Statistische Autoriteit (Christine Van Peer) en het Departement Zorg van de Vlaamse overheid. Dank aan de leden van de Begeleidingscommissie: Veerle Audenaert (Departement Zorg), Koen Devroey (Departement Zorg) en Laure-Lise Robben (KU Leuven). Dank aan collega's Jo Noppe, Reinhard Stoop en Jorre Vannieuwenhuyze van de Vlaamse Statistische Autoriteit voor hun nuttige commentaren.

financieel verantwoordelijk is voor het gezin en tegelijkertijd instaat voor de opvoeding van de kinderen en de huishoudelijke taken. Aan de hand van de in de gezinsenquête beschikbare informatie worden alleenstaande ouders vergeleken met ouders in koppelgezinnen, zowel op het niveau van hun maatschappelijke functioneren (arbeidsdeelname, wonen, inkomen, combinatie gezin en werk), als op het niveau van het functioneren van hun gezin (opvoeding, gezinsrelaties, hulp bij gezinstaken, sociale steun) en op het persoonlijke niveau (fysieke en mentale gezondheid). De bundeling van informatie over al deze domeinen vormt een aanzet tot het in beeld brengen van potentiële kwetsbaarheden op verschillende domeinen.

2 DEMOGRAFISCHE SITUERING VAN EENOUDERGEZINNEN IN HET RIJKSREGISTER

Volgens berekeningen⁴ op basis van het afstammingsgegeven⁵ in het Rijksregister was op 1 januari 2022 iets meer dan een kwart (27%) van alle inwoners van het Vlaamse Gewest ouder van een min-25-jarige die in België woont. Dit zijn 1,8 miljoen ouders (1.804.651 personen van 18 jaar en ouder om precies te zijn): de doelpopulatie van de gezinsenquête. Bij 12% van die ouders (216.881) woont het kind niet meer officieel in.⁶

Van die totale groep van 1,8 miljoen ouders is, volgens het afstammingsgegeven, 15% een alleenstaande ouder: dat zijn er 276.111 op 1 januari 2022. 20 jaar eerder, in 2002, was dat 12%. Beide gescheiden ouders worden als alleenstaande ouders geteld, ongeacht waar de kinderen gedomicilieerd zijn.

Op gezinsniveau bekeken (twee samenwonende ouders vormen één gezin) bekomen we een ander beeld. We bekijken de aandelen eenoudergezinnen op twee manieren:

1. op het geheel van alle gezinnen met al dan niet een officieel inwonend kind: dat zijn 1.067.836 gezinnen op 1 januari 2022
2. op het geheel van de gezinnen met een officieel inwonend kind: dat zijn 873.808 gezinnen op 1 januari 2022

In het eerste geval bekomen we op gezinsniveau een aandeel van 26% eenoudergezinnen (figuur 1, links). 16% is een alleenstaande ouder met officieel inwonende kinderen en 9% is een alleenwonende ouder zonder officieel inwonende kinderen. 20 jaar eerder, in 2002, was dat samen 20%.

We kunnen echter niet stellen dat anno 2022 26% een eenoudergezin is volgens de meest gehanteerde benadering in de gezinssociologische literatuur: een eenheid waarbinnen een zorgrelatie tussen generaties bestaat op een zekere tijdsbasis. Bij één op de drie van deze gezinnen gaat het immers om een alleenwonende ouder met elders gedomicilieerde kind(eren) waarvan niets geweten is over de zorgrelatie ouder-kind.

Wanneer we echter alleen de gezinnen bekijken met officieel inwonende kinderen, bekomen we een vergelijkbaar aandeel van 25% eenoudergezinnen (figuur 1, rechts). 20 jaar eerder, in 2002, was dat 17%. Van alle gezinnen met officieel inwonende kinderen, is één op vier een eenoudergezin.

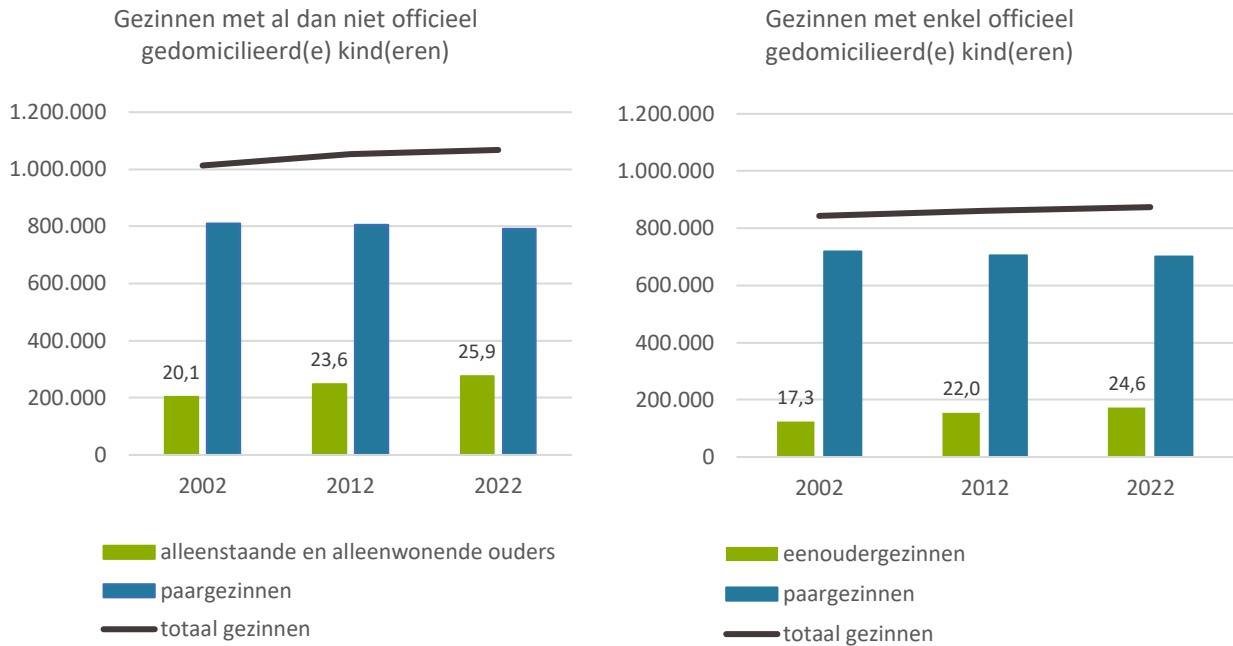
---

⁴ Berekeningen van Jan Pickery, Statistiek Vlaanderen.

⁵ Het nieuwe informatietype in het Rijksregister, 'afstamming in dalende lijn', zorgde ervoor dat voor de gezinsenquête 2021 meer gezinnen konden worden geselecteerd dan in 2016 (zie verder onder methodologie van de gezinsenquête).

⁶ Het is deze groep 'nieuwe ouders' die bijkomend kon geselecteerd worden in de steekproef 2021 in vergelijking met de vorige editie van de gezinsenquête (zie verder).

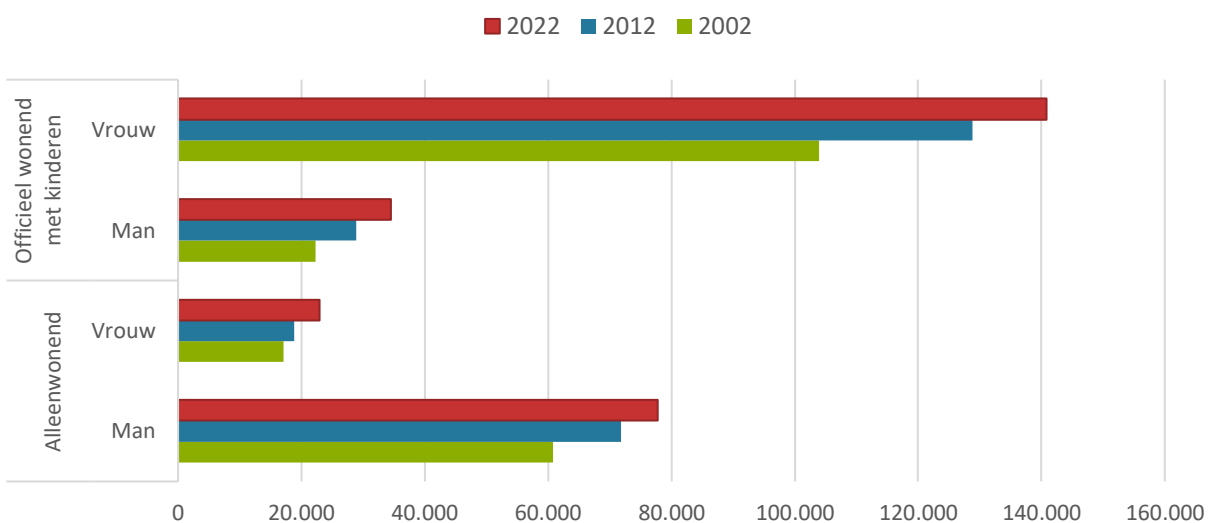
Figuur 1. Aantal eenoudergezinnen en paargezinnen, ouders met minstens één min 25-jarige, Vlaams Gewest, Rijksregister op 1/1/2002, 1/1/2012 en 1/1/2022

BRON: RIJKSREGISTER, BEWERKING STATISTIEK VLAANDEREN

De verhouding ‘alleenwonende’ versus ‘officieel met kinderen samenwonende’ alleenstaande ouders bleef nagenoeg ongewijzigd over de tijd. Binnen deze twee ‘types alleenstaande ouders’ zien we een zeer scheve geslachtsverdeling. Deze scheve verdeling veranderde nagenoeg niet over de tijd. Kinderen worden na een scheiding nog steeds vaker bij de moeder gedomicilieerd dan bij de vader.

Figuur 2. Verdeling in aantallen van ‘type alleenstaande ouder’ naar geslacht, ouders met minstens één min 25-jarige, Vlaams Gewest, Rijksregister 1/1/2002, 1/1/2012 en 1/1/2022

BRON: RIJKSREGISTER, BEWERKING STATISTIEK VLAANDEREN

In 2022 is van alle alleenstaande moeders de meerderheid (86%) een alleenstaande moeder met officieel inwonende kinderen. In 2002 was dit ook 86%.

In 2022 is van alle alleenstaande vaders het merendeel (69%) een alleenwonende vader. In 2002 was dit 73%. Over een tijdsspanne van 20 jaar is er slechts een lichte stijging in officieel met kinderen samenwonende alleenstaande vaders: van 27% naar 31%.

3 METHODOLOGIE VAN DE GEZINSENQUÊTE

3.1 STEEKPROEF

In de gezinsenquête werd een steekproef⁷ van 9.000 personen in het Vlaamse Gewest getrokken, met minstens één kind jonger dan 25 jaar, zoals gekend in het Rijksregister. In totaal namen in 2021 3.223 personen deel aan de enquête.⁸ De geselecteerde ouders kregen een schriftelijke vragenlijst.

Nieuwe methodologie in 2021

De respondenten die in de steekproef van 2016 werden bereikt, vormden een representatief staal van de uitgelote steekproef, zo bleek uit een koppeling aan administratieve data van de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (Audenaert, 2022a). Toch was verbetering mogelijk, onder meer wat het bereiken van gescheiden ouders betreft. In 2016 gebeurde de selectie van gezinnen nog op basis van het officieel samenwonen met een kind. De uitgelote steekproef van 2016 bevatte daarom geen gescheiden ouders die geen enkel bij hen gedomicilieerd (stief)kind hebben, ook al verbleven er de facto één of meerdere kinderen (deeltijds) bij deze ouder. Dit maakte dat in 2016 vooral gescheiden vaders ondervertegenwoordigd waren in de enquête, aangezien na een scheiding de kinderen hun domicilie vaak bij de moeder hebben. De afbakening van eenoudergezinnen op deze basis maakte dat een deel van de eenoudergezinnen niet bereikt werd.

Het vernieuwende in de gezinsenquête 2021 bestond erin dat aan de hand van nieuwe gegevens meer gezinnen konden worden bereikt. Sinds recent wordt namelijk ook de afstamming in dalende lijn⁹ als informatietype meegenomen in de bevolkingsregisters. Ook ouders wiens kinderen het huis reeds officieel verlaten hebben, worden nu meegenomen. Zolang ze nog één kind jonger dan 25 jaar hadden, werden ook deze ouders opgenomen in het steekproefkader (Audenaert, 2022a). Deze nieuwe methode bood een oplossing om het gezinsbegrip meer te doen aansluiten op de sociologische realiteit. De groep alleenstaande ouders werd uitgebreid met gescheiden ouders wiens kinderen hun wettelijke verblijfplaats bij de andere ouder (veelal ex-partner) gevestigd hebben. Hierin zitten enerzijds de gescheiden ouders die geen of nauwelijks nog contact hebben met hun kind(eren), maar ook de gescheiden ouders waar kinderen (deeltijds) verblijven, ook al zijn ze niet bij die ouder gedomicilieerd.

---

⁷ De gerealiseerde steekproef van 2021 werd aan de hand van weegcoëfficiënten gecorrigeerd voor de verdeling naar de kenmerken herkomst, gezinstype en de combinatie van leeftijd en geslacht in categorieën, om representatief te zijn ten aanzien van de doelpopulatie. In alle rapporten op basis van de gezinsenquête gold de afspraak dezelfde weegcoëfficiënten te gebruiken.

⁸ Voor een overzicht van de deelnemers aan de gezinsenquête verwijzen we naar Audenaert (2022b).

⁹ Het nieuwe informatietype afstamming werd door technici van het Rijksregister gecreëerd door in het dossier van de ouder ook de informatie op te nemen die aanwezig is in het dossier van het kind. In het verbetertraject voor de steekproef van 2021 was dan ook de afstamming in dalende lijn tussen ouder en kind bepalend voor de selectie, niet langer het officieel samenwonen van ouders met het kind.

Meer alleenstaande ouders, meer alleenstaande vaders

In de steekproef van 9.000 personen vertaalde de nieuwe methode zich in 1.394 nieuwe steekproefpersonen, met 15% toch een aanzienlijk aandeel van de steekproef. Deze 'nieuwe gezinnen'¹⁰ zijn verdeeld over de verschillende gezinstypes, maar situeren zich toch hoofdzakelijk bij de alleenstaande ouders, en bij alleenstaande vaders (op wat oudere leeftijden) in het bijzonder (Audenaert, 2022a). Meer informatie over het gewijzigde onderzoeksopzet is te vinden in het methodologisch rapport van de gezinsenquête 2021 (Audenaert, 2022a).

3.2 DEFINIËRING VAN 'GEZINSTYPE' VANUIT DE STEEKPROEFENHEDEN

De gezinsenquête hanteert een benadering van gezinnen die aansluit bij de klassieke definitie die in veel gezins sociologisch onderzoek gehanteerd wordt: een eenheid waarbinnen gezinsleden onderling verbonden zijn door relaties van zorg en afhankelijkheid. Deze definitie bevat twee elementen: 1. er zijn twee generaties en 2. er bestaat een zorgrelatie tussen de generaties (Audenaert, 2022a). De jongere generatie kan ook buiten het gezin wonen: zolang de oudere generatie deze tot het gezin rekent en er een zorgrelatie mee heeft, vormen ze samen een gezin.

Er werd in de enquête dan ook gevraagd naar de *subjectieve of gepercipieerde gezinsamenstelling*, een benadering vanuit de beleving van de respondent. Respondenten gaven in een raster aan wie in hun ogen tot hun gezin behoort. Hoe gezinnen zichzelf zien, vormt het uitgangspunt. Ook voor het bepalen van het gezinstype is het gezins raster het uitgangspunt: de kinderen moeten volgens de respondent tot het gezin behoren, maar ook de partner moet tot het gezin behoren. Intacte gezinnen zijn dan de gezinnen die bestaan uit twee partners die samen de ouders zijn van alle kinderen die behoren tot het gezin: dit wil zeggen dat geen enkel van de tot het gezin behorende kinderen een scheiding meemaakte. De niet-intacte gezinnen worden opgedeeld naar gezinnen waar geen partner bij het gezin behoort, de 'alleenstaande ouders', en gezinnen waar wel een (nieuwe) partner bij het gezin hoort, de 'samengestelde gezinnen'. In samengestelde gezinnen is minstens één van beide partners de stiefouder van minstens één kind in het gezin. Gebaseerd op deze benadering komt de analytische steekproef van 2021 uit op een aandeel van 22% alleenstaande ouders¹¹ (er hoort geen partner tot het gezin), een aandeel van 65% intacte gezinnen en een aandeel van 13% samengestelde gezinnen.

Tabel 1. Verdeling van alleenstaande ouders, intacte gezinnen en samengestelde gezinnen volgens de benadering in de gezinsenquête

	n (ongewogen)	% (gewogen)
Eenoudergezinnen	601	22,2
Intacte gezinnen	2.112	64,8
Samengestelde gezinnen	394	13,0
Totaal	3.107	100,0

BRON: GEZINSENQUÊTE 2021

¹⁰ Zoals verwacht zijn er in steekproef van 2021 meer gezinnen met een ouder profiel. Er werden ook meer mannen geselecteerd in vergelijking met 2016, meer alleenstaande ouders, in het bijzonder meer alleenstaande vaders, minder gehuwde ouders, en meer steekproefpersonen van niet-Belgische herkomst.

¹¹ In de steekproef van 2016 was 18% een alleenstaande ouder.

4 OPZET EN ANALYSEMETHODE

De onderzoeksvraag die het uitgangspunt vormde en tevens de leidraad was bij de analyses betrof het in beeld brengen van mogelijke kwetsbaarheden bij ouders in de drie gezinstypes, op een zo breed mogelijk scala aan domeinen en op verschillende niveaus van het dagelijkse leven van gezinnen.

In het bijzonder bestond het hoofdopzet erin de groep alleenstaande ouders uit te lichten tegenover ouders in koppelgezinnen. Daarbij worden eenoudergezinnen in hoofdzaak vergeleken met intacte gezinnen.¹² Ter volledigheid worden evenwel ook de samengestelde gezinnen in de vergelijking opgenomen. Het betreft een cross-sectionele vergelijking anno 2021.

De percentages in de tabellen en figuren zijn steeds gewogen. Voor enkele kernbevindingen wordt een vergelijking met de gezinsenquête van 2016 gemaakt. Daarbij moet rekening worden gehouden met de hypothese dat eventuele verschillen tussen 2016 en 2021 kunnen te wijten zijn aan het verschil in steekproeftrekken.¹³

Om de verschillen op een kernachtige manier samen te vatten, construeerden we per deeldomein kernindicatoren, met volgende doelen voor ogen:

1. op een samenvattende wijze de resultaten van de verschillende deelanalyses bij elkaar brengen op een zo breed mogelijk scala aan domeinen;
2. de verschillende gezinstypes op al deze domeinen onderling kernachtig kunnen vergelijken;
3. een basis maken voor het operationaliseren van potentiële kwetsbaarheid op de verschillende domeinen.

De meetinstrumenten die in de gezinsenquête gebruikt werden zijn deels klassieke instrumenten en schalen die hun nut en betrouwbaarheid reeds bewezen hebben in voorgaand onderzoek. Ook al werden deze instrumenten veelal geconstrueerd met het traditionele tweeoudergezin voor ogen, boden ze niettemin een goed houvast om eenoudergezinnen met tweeoudergezinnen te vergelijken. Voor een aantal domeinen werd dan ook gebruik gemaakt van deze klassieke instrumenten. Vaak ging het daarbij om een beoordeling door respondenten op een voorgelegde vijf- of 11-puntenschaal, gaande van 'helemaal ontevreden' tot 'helemaal tevreden', 'helemaal akkoord' tot 'helemaal niet akkoord' of een score van 0 tot en met 10. Items werden zo nodig in dezelfde richting geschaald.

Voor andere domeinen werden, aan de hand van theoretische inzichten, nieuwe indicatoren samengesteld.¹⁴

De interne betrouwbaarheid van de schalen en indicatoren werd nagegaan met Cronbach's α .¹⁵ Voor alle

---

¹² De steekprofeenheden zijn ouders, maar voor de leesbaarheid worden ouders in intacte gezinnen en samengestelde gezinnen meestal verkort aangeduid met 'intacte gezinnen' en 'samengestelde gezinnen'.

¹³ In 2016 was de groep alleenstaande ouders nog beperkt tot diegenen die officieel met hun kind samenwoonden. Voor het verschil in steekproeftrekking wordt daarom bij de vergelijking van de cijfers uit 2016 en 2021 met een aangepaste weegcoëfficiënt gewerkt.

¹⁴ Zie bijlage 1 voor de wijze van samenstelling van de nieuwe indicatoren.

¹⁵ Deze test bestaat uit twee stappen. Stap 1: Een algemene beoordeling van de interne betrouwbaarheid: Cronbach's α moet > 0,70 zijn om van een intern betrouwbare schaal te kunnen spreken. De items correleren dan goed met elkaar en worden geacht hetzelfde te meten. Stap 2: Het controleren van de bijdrage van elk item afzonderlijk tot de schaal. De 'Corrected item total correlation' meet de correlatie tussen elk item en de rest van de schaal en moet voor elk item > 0,30 zijn, tenzij er theoretische gronden zijn om het item er toch in te laten. In deze stap werd ook nagegaan welke verandering Cronbach's α onderging wanneer een item werd weggelaten. Wanneer α groter werd en de schaal betrouwbaarder werd, lieten we het item weg.

finale schalen en indicatoren bedraagt de Cronbach's α tussen 0,70 en 0,89¹⁶, wat wijst op een voldoende hoge interne consistentie. De schalen en indicatoren werden zo geschaald en geconstrueerd dat ze een gradatie van kwetsbaarheid weergeven. Een hogere score duidt altijd op een hoger kwetsbaarheidsprofiel. Verschillen tussen groepen ouders werden nagegaan met Pearson χ^2 -toetsen, ANOVA of non-parametrische toetsen (Kruskal-Wallis-toets). Om - waar wenselijk - na te gaan welke gezinstypes precies van elkaar verschillen werden post hoc paarsgewijze vergelijkingen gemaakt waarop een Bonferroni-correctie voor meervoudige vergelijkingen werd toegepast. De resultaten van de significantietoetsen worden steeds vermeld in de figuur of tabel. Het niveau van significantie wordt weergegeven met * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; en *** $p < 0,001$ of n.s. (niet significant). Wanneer in de tekst vermeld wordt dat een resultaat significant is, betekent dit steeds dat dit voldoet aan Pearson χ^2 , ANOVA of Kruskal-Wallis $p < 0,001$ tot $< 0,05$.

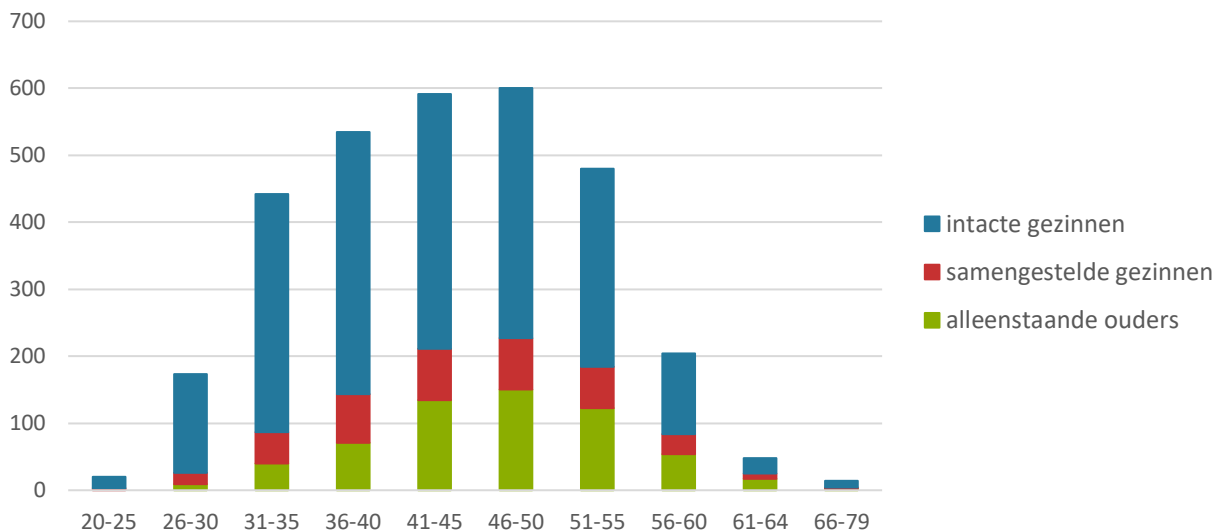
5 SOCIAAL-DEMOGRAFISCH PROFIEL VAN OUDERS

We starten met een schets van de sociaal-demografische kenmerken van de alleenstaande ouders in de gezinsenquête 2021, vergeleken met de ouders in intacte gezinnen en in samengestelde gezinnen.

5.1 LEEFTIJD- EN GESLACHTSPROFIEL

Alleenstaande ouders hebben een ander leeftijds- en geslachtsprofiel dan andere ouders. De ruime meerderheid (65%) zijn alleenstaande moeders. 35% is alleenstaande vader. De gemiddelde alleenstaande ouder is met een leeftijd van 47 jaar 5 jaar ouder dan een ouder in een intact gezin (gemiddeld 42 jaar oud) en drie jaar ouder dan een ouder in een samengesteld gezin (gemiddeld 44 jaar oud). Figuur 3 toont de steekproefaantallen per gezinstype, per leeftijdsklasse.

Figuur 3. Aantallen (ongewogen) ouders per leeftijdsklasse, naar gezinstype

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

Alleenstaande ouders zitten meer vertegenwoordigd in de oudere leeftijdsklassen dan ouders in intacte en samengestelde gezinnen: bijna de helft (46%) onder hen zit in de leeftijdsklasse 41 tot 50 jaar, waar dat voor ouders in een intact gezin één op de drie is (34%). Slechts 21% is 40 jaar en jonger, tegenover

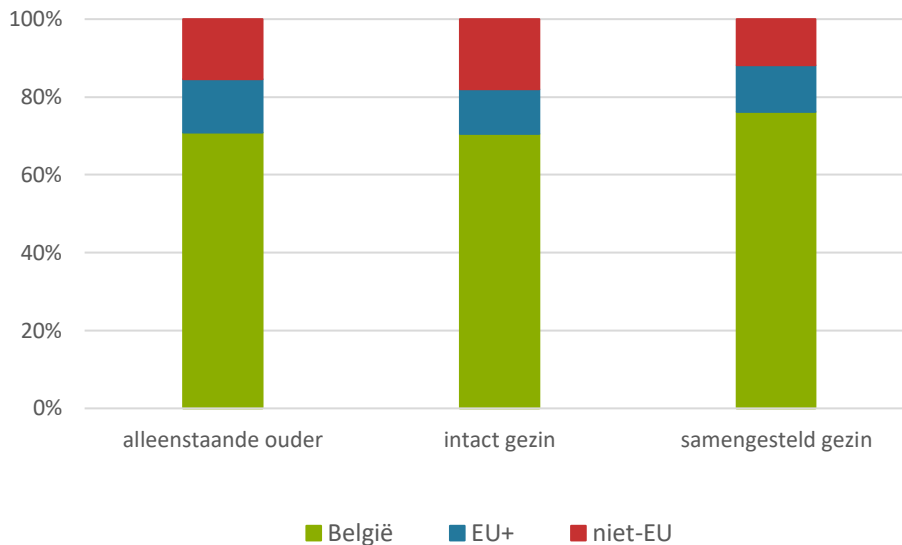
¹⁶ In bijlage 2 worden de waarden van Cronbach's α voor de verschillende schalen en indicatoren weergegeven.

46% van de ouders in intacte gezinnen.

5.2 HERKOMSTPROFIEL

Ouders in samengestelde gezinnen hebben vaker een Belgische herkomst (76%) dan ouders in de andere gezinstypes. Alleenstaande ouders verschillen niet van ouders in intacte gezinnen: 71% van de ouders in beide gezinstypes heeft een Belgische herkomst.

Figuur 4. Herkomstprofiel van ouders, naar gezinstype

Significantieniveau: Pearson χ^2 p = 0,014

BRON: [GEZINSENQUETE 2021](#)

5.3 AANTAL KINDEREN (DIE TOT HET GEZIN BEHOREN) EN LEEFTIJD VAN HET JONGSTE KIND

Alleenstaande ouders hebben vaker slechts één kind (dat op het moment van bevraging tot het gezin behoort) (39% onder hen) in vergelijking met ouders in de beide andere gezinstypes.

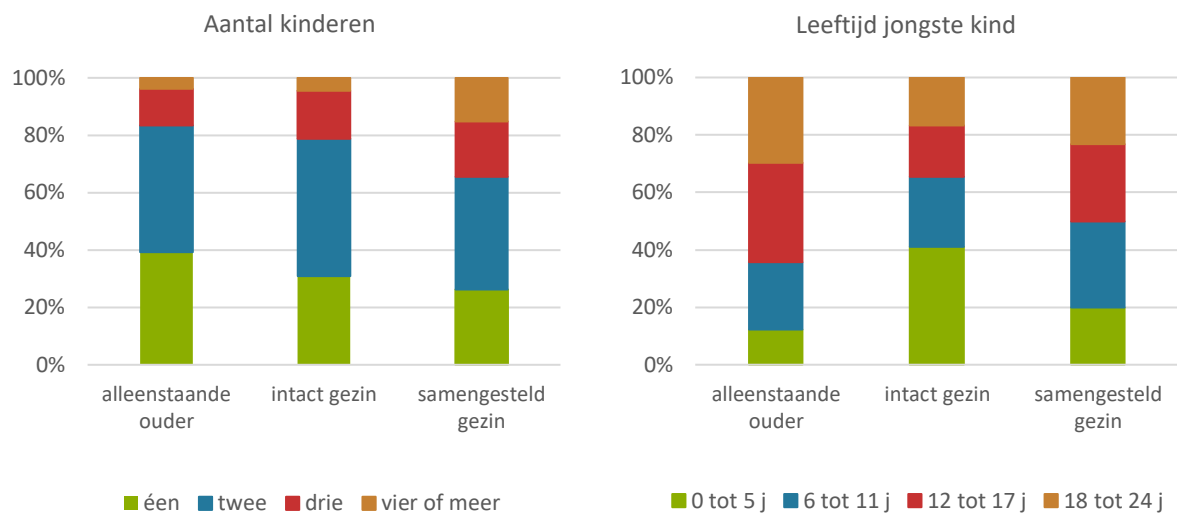
Ruim één op drie van de ouders in samengestelde gezinnen (35%) heeft meer dan drie kinderen, te verklaren doordat kinderen uit verschillende relaties samen opnieuw tot één gezin worden gerekend. Bij alleenstaande ouders is het aandeel met drie kinderen beperkt tot 17%.

In de drie gezinstypes is het aandeel met twee kinderen telkens dominant.

Ook wat de leeftijd van het jongste kind betreft, zijn er verschillen tussen ouders over de drie types heen. Alleenstaande ouders hebben oudere 'jongste' kinderen dan ouders in intacte gezinnen: ruim de helft onder hen (64%) heeft kinderen die ouder zijn dan 12 jaar. Bij ouders in intacte gezinnen is dat 35%, in samengestelde gezinnen gaat het om de helft van de ouders (50%).

Figuur 5. Aantal kinderen en leeftijd van het jongste kind, naar gezinstype

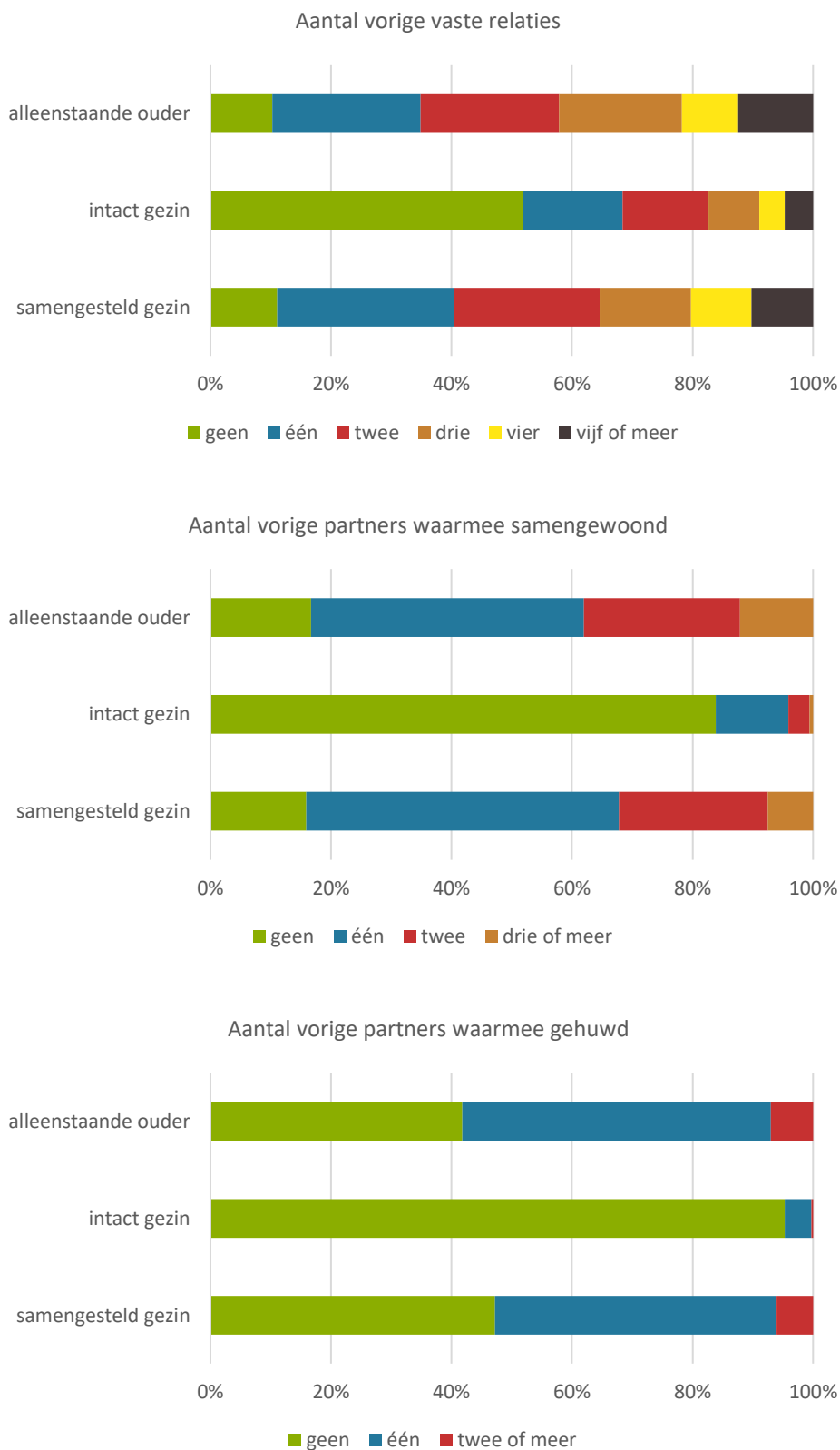

Significantieniveau: Pearson χ^2 voor aantal kinderen: $p < 0,001$ en voor leeftijd van het jongste kind: $p = 0,000$
 BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

5.4 RELATIEVERLEDEN: AANTAL VORIGE PARTNERS, AANTAL KEER SAMENGEWOOND, AANTAL KEER GEHUWD

Het aantal partners waarmee men eerder een vaste relatie had, reeds mee samenwoonde of reeds mee gehuwd was, ligt hoger bij alleenstaande ouders en ouders in samengestelde gezinnen dan bij ouders in intacte gezinnen. 83% van de alleenstaande ouders woonde al minstens één keer eerder samen, tegenover 16% van de ouders in intacte gezinnen. 38% van de alleenstaande ouders deed dat minstens twee keer, tegenover 4% van de ouders in intacte gezinnen. 58% van de alleenstaande ouders was al minstens één keer eerder gehuwd, tegenover 5% van de ouders in intacte gezinnen.

Figuur 6. Relatieverleden: aantal vorige vaste relaties (>= drie maanden) gehad, aantal vorige partners waarmee samengewoond, aantal vorige partners waarmee gehuwd, naar gezinstype

BRON: GEZINSENQUÊTE 2021

6 FUNCTIONEREN VAN OUDERS

Het functioneren van ouders in verschillende gezinstypes wordt beschreven op drie niveaus van het dagelijkse leven: op het niveau van het maatschappelijke functioneren, op het niveau van het functioneren van het gezin en op het niveau van het persoonlijke functioneren. Per thematisch deeldomein geven we de resultaten van de bivariate analyses. Er wordt telkens bekeken of er een samenhang is met het gezinstype. Waar relevant wordt dit aangevuld met bijkomende achtergrondkenmerken (bijvoorbeeld geslacht). Het hoofdaccent ligt op de vergelijking tussen alleenstaande ouders en intacte gezinnen; soms halen we de verschillen met samengestelde gezinnen aan. Waar relevant worden cijfers uit andere databronnen ter ondersteuning aangehaald. Per domein worden de deelresultaten tenslotte gebundeld in kernindicatoren waar de gemiddelde scores per gezinstype worden vergeleken.

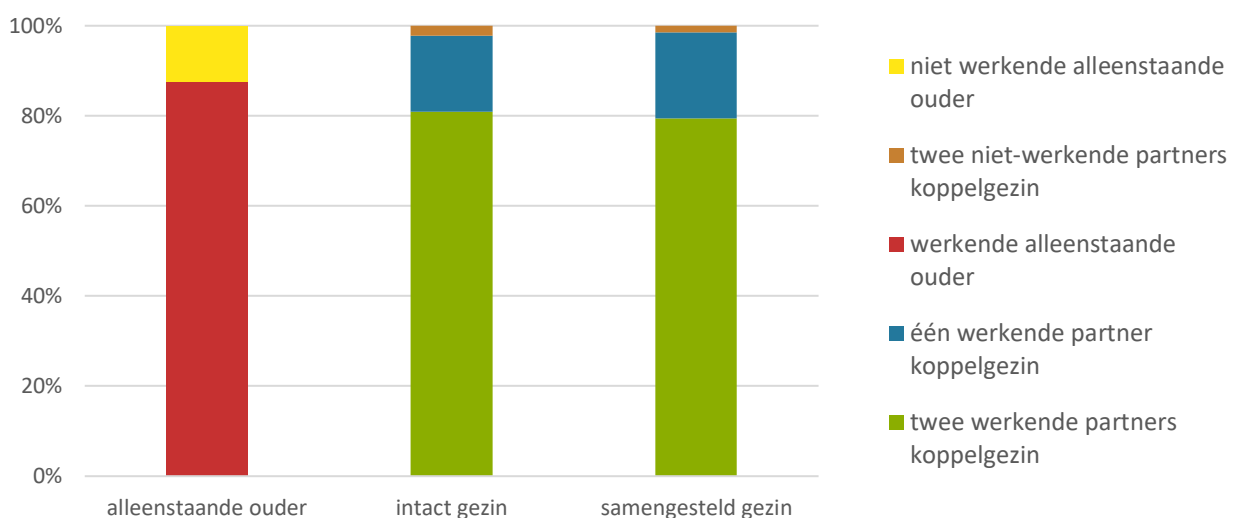
6.1 MAATSCHAPPELIJK FUNCTIONEREN

6.1.1 Sociaaleconomische positie

6.1.1.1 Betaalde arbeid op gezinsniveau

Aan de hand van de vraag of de respondent betaald werk heeft op het ogenblik van de enquête en de vraag of de eventuele partner betaald werk heeft, construeerden we een variabele 'betaalde arbeid op gezinsniveau'. Door het ontbreken van een partner in het gezin wijken alleenstaande ouders sterk af van de andere gezinnen. 88% van de alleenstaande ouders heeft betaald werk; 12% onder hen werkt niet op het ogenblik van de bevraging. In 98% van de intacte en samengestelde gezinnen is minstens één partner aan het werk. Bij slechts 2% onder hen is er geen enkele betaalde arbeid op niveau van het gezin (twee niet-werkende partners). Intacte en samengestelde gezinnen verschillen hierin niet.¹⁷

Figuur 7. Betaalde arbeid op gezinsniveau voor intacte, eenouder- en samengestelde gezinnen, in aandelen

BRON: GEZINSENQUÊTE 2021

¹⁷ Voor een analyse van arbeid in gezinnen in de totale populatie op basis van de gezinsenquête verwijzen we naar Pasteels (2023).

6.1.1.2 Tewerkstellingskenmerken en opleidingsniveau

68% van alle werkende alleenstaande ouders werkt voltijds, tegenover 71% van de ouders in intacte gezinnen en 74% van de ouders in samengestelde gezinnen.

Opgesplitst naar geslacht zien we significante verschillen naar werkregime. Alleenstaande moeders werken vaker voltijds (59%) dan moeders in intacte gezinnen (49%). Bij vaders is het omgekeerd: 85% van de alleenstaande vaders werkt voltijds, tegenover 91% van de vaders in intacte gezinnen.

Tabel 2. Werkregime van werkende ouders, naar gezinstype, apart voor mannen en vrouwen, in aandelen

	Voltijds	Deeltijds	n
Alleenstaande ouders			
mannen	85.1	14.9	195
vrouwen	59.2	40.8	358
Intacte gezinnen			
mannen	91.2	8.8	919
vrouwen	49.3	50.7	840
Samengestelde gezinnen			
mannen	86.2	13.8	174
vrouwen	61.7	38.3	175

Significantieniveau: Pearson χ^2 mannen: $p = 0,012$ en Pearson χ^2 vrouwen: $p < 0,001$

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

Er zijn ook significante verschillen naar werkstatuut: 24% van de werkende alleenstaande ouders werkt in een statuut van arbeider, bij partners in intacte gezinnen is dat 17%. Zowel alleenstaande vaders als alleenstaande moeders werken vaker in een arbeidersstatuut. 35% van de werkende alleenstaande vaders is arbeider, tegenover 22% van de mannen in intacte gezinnen. Bij alleenstaande werkende moeders doet 18% dat in een statuut van arbeidster, bij moeders in intacte gezinnen is dat 11%.

Ouders die deel uitmaken van een koppel werken significant vaker in een vrij beroep of als zelfstandige: dat is bij 14% van de intacte gezinnen het geval, tegenover 8% bij de alleenstaande ouders.

Tabel 3. Statuut van werkende ouders, naar gezinstype, apart voor mannen en vrouwen, in aandelen

	Arbeider	Bediende private sector / ambtenaar	Zelfstandige / vrij beroep	n
Alleenstaande ouders				
mannen	35.0	51.7	13.3	203
vrouwen	17.8	76.5	5.7	388
Intacte gezinnen				
mannen	22.2	60.2	17.6	928
vrouwen	11.2	77.3	11.5	872
Samengestelde gezinnen				
mannen	22.0	62.7	15.3	177
vrouwen	17.6	70.7	11.7	188

Significantieniveau: Pearson χ^2 mannen: $p = 0,003$ en Pearson χ^2 vrouwen: $p < 0,001$

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

Verder zien we significante verschillen naar hoogst behaalde opleidingsniveau. Er zijn meer kortgeschoolden onder eenoudergezinnen (17% van de alleenstaande ouders heeft hoogstens een diploma van lager secundair onderwijs), en dan vooral bij mannen: 25% van de alleenstaande vaders haalde hoogstens een diploma van lager secundair onderwijs, tegenover 15% van de vaders in intacte gezinnen.

Net niet de helft (49%) van de alleenstaande ouders behaalde een diploma hoger onderwijs of universiteit. In intacte gezinnen is een significant hoger aandeel (62%) ouders hooggeschoold. De verschillen in aandelen met een hoger diploma zijn opnieuw het grootst bij mannen: slechts 38% van de alleenstaande vaders genoot hoger onderwijs, bij vaders in intacte gezinnen is dat meer dan de helft (56%). Maar ook bij moeders zien we deze verschillen: 56% van de alleenstaande moeders heeft een hoger onderwijsdiploma, tegenover 68% van de moeders in intacte gezinnen.

De Enquête Arbeidskrachtentelling (EAK) bevestigt het hogere aandeel kortgeschoolden bij eenoudergezinnen: 19%, tegenover 12% in de totale bevolking (Penders et al., 2021). Deze cijfers benaderen deze van de gezinsenquête.

Tabel 4. Opleidingsniveau van ouders, naar gezinstype, apart voor mannen en vrouwen, in aandelen

	Geen diploma, lager of lager secundair onderwijs	Hoger secundair onderwijs	Hoger onderwijs	n
Alleenstaande ouders				
mannen	25.2	36.7	38.1	218
vrouwen	12.4	31.8	55.8	396
Intacte gezinnen				
mannen	14.6	29.9	55.5	917
vrouwen	10.3	21.4	68.3	899
Samengestelde gezinnen				
mannen	16.1	43.3	40.6	180
vrouwen	14.4	30.2	55.4	195

Significantieniveau: Pearson χ^2 mannen: $p < 0,001$ en Pearson χ^2 vrouwen: $p < 0,001$

BRON: GEZINSENQUÊTE 2021

6.1.1.3 Jobtevredenheid

Via de vraag *'Hoe tevreden of ontevreden bent u met uw huidige job?'* peilde de gezinsenquête naar de algemene tevredenheid bij werkende ouders met hun job.

Ouders in intacte gezinnen scoren gemiddeld 7.8 op een schaal van 0 (zeer ontevreden met de job) tot 10 (perfect tevreden met de job); alleenstaande ouders, zowel mannen als vrouwen, scoren gemiddeld 7.6. Vrouwen in samengestelde gezinnen scoren het hoogst (7.9). Maar de verschillen tussen de gezinstypes zijn niet significant.

6.1.1.4 Conclusies

- Alleenstaande ouders hebben een zwakkere arbeidsmarktpositie. Ze treden de arbeidsmarkt tegemoet met gemiddeld minder 'resources'.
- Het aandeel kortgeschoolden in eenoudergezinnen ligt bijna twee keer zo hoog vergeleken met intacte gezinnen. Net niet de helft onder hen behaalde een diploma hoger onderwijs, tegenover 62% van de ouders in intacte gezinnen.
- De werkzaamheid van alleenstaande ouders in de gezinsenquête ligt significant lager dan deze van koppels. Op gezinsniveau bekeken wordt in 13% van de eenoudergezinnen geen betaalde arbeid verricht. In intacte gezinnen is dat slechts in 2% van de gezinnen het geval.
- Onder alleenstaande ouders zijn er meer arbeid(st)ers: bijna een kwart (24%) is arbeid(st)er, tegenover 17% van de ouders in intacte gezinnen.
- Een kwart van de alleenstaande ouders in de gezinsenquête heeft relatief weinig 'sociaaleconomische slagkracht': wanneer we opleidingsniveau en arbeidsmarktparticipatie in combinatie bekijken, is 24% van de alleenstaande ouders in de gezinsenquête kortgeschoold en/of niet actief op de arbeidsmarkt. Bij intacte gezinnen is dat 13%.

6.1.2 Financiële positie

In dit deel bespreken we de inkomens- en armoedesituatie van ouders in de drie gezinstypes.¹⁸ We belichten het gezinsinkomen vanuit verschillende perspectieven en hanteren hierbij verschillende bronnen. We tonen naast de resultaten uit de gezinsenquêtes van 2021 en 2016 ook een aantal resultaten uit EU-SILC¹⁹. Met de EU-SILC-data kunnen we langere tijdreeksen tonen voor bepaalde indicatoren. Daarnaast tonen we enkele resultaten uit de geïntegreerde databestanden over de fiscale inkomens van België (FIB)²⁰. Het laatst beschikbare gegevensjaar is hier 2020.

6.1.2.1 Beschikbaar inkomen van het gezin

6.1.2.1.1 Niet-gestandaardiseerd gezinsinkomen

We tonen eerst het niet-gestandaardiseerd totaal beschikbaar gezinsinkomen naar gezinstype volgens de gezinsenquête. De getoonde gezinsinkomens zijn met andere woorden niet gecorrigeerd volgens de OESO-equivalentieschaal²¹.

Het ontbreken van een tweede partner die een gezinsinkomen genereert is een evidente, belangrijke oorzaak van de grote verschillen in beschikbaar gezinsinkomen. Naar inkomensklassen is er een zeer scheve verdeling. Er zijn grote verschillen in de klassenverdeling tussen de alleenstaande ouders enerzijds en de intacte en samengestelde gezinnen anderzijds.

Bij 77% van de alleenstaande ouders ligt het beschikbare gezinsinkomen lager dan € 3.000. Bij intacte gezinnen is dat 16%. Alleenstaande moeders zitten nog meer geconcentreerd in de laagste inkomenscategorieën dan alleenstaande vaders: 82% onder hen heeft een inkomen lager dan € 3.000, bij de alleenstaande vaders gaat het om 68% (niet in de figuur).

Voor bijna één op de vier (38%) alleenstaande ouders is het gezinsinkomen lager dan € 2.000. Bij intacte gezinnen is dat 6%.

Slechts 7% van de alleenstaande ouders heeft een inkomen hoger dan € 4.000. Bij intacte gezinnen is dat 61% en bij samengestelde gezinnen bijna 50%.

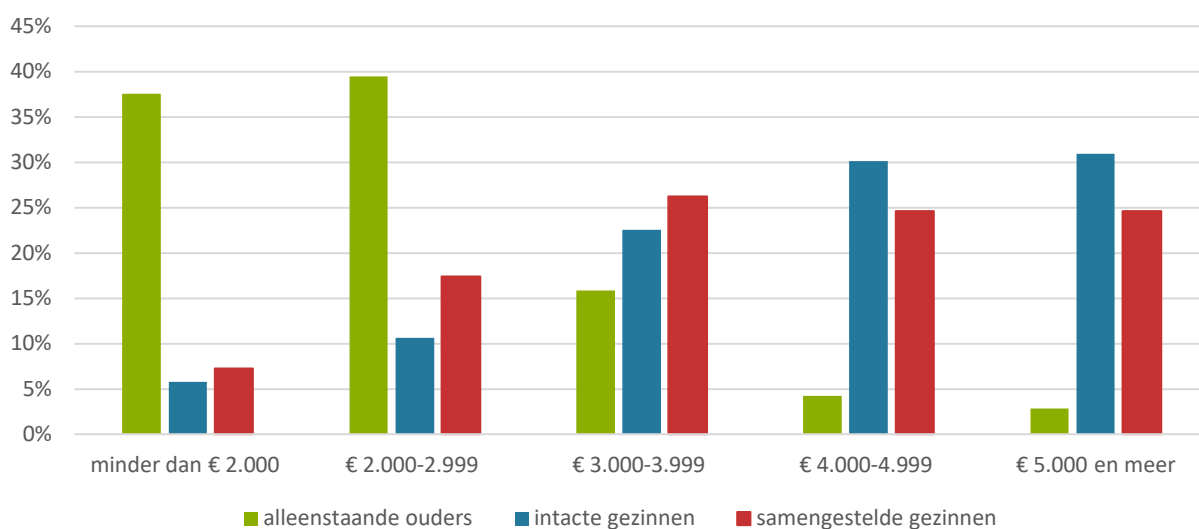
¹⁸ Voor een analyse van de financiële positie van de totale populatie verwijzen we naar Bronselaer & Robben (2023).

¹⁹ In 2019 werd de EU-SILC-enquête ingrijpend vernieuwd, waardoor voorzichtigheid bij vergelijking over de tijd geboden is. Wanneer we de gezinsenquête en EU-SILC naast elkaar leggen, doen we dit alleen voor de populatie met een officieel inwonend kind.

²⁰ De FIB-data zijn gebaseerd op de IPCAL-bestanden die door het Belgische statistiekbureau Statbel worden geleverd. Ze bevatten fiscale gegevens van de inwoners van België die een aangifte indienden voor de personenbelastingen. De IPCAL-gegevens werden door Statistiek Vlaanderen gekoppeld aan bevolkingsgegevens van de wettelijke bevolking van België, afkomstig uit de demografische DEMOBEL-bestanden. De koppeling van de IPCAL- en DEMOBEL-bestanden zorgt ervoor dat de volledige wettelijke Belgische bevolking geanalyseerd kan worden en dus niet alleen de personen die een aangifte deden bij de personenbelastingen. Bovendien kunnen de diverse inkomens van het hele huishouden worden berekend.

²¹ De OESO past correcties toe op de gezinsinkomens waarbij gecorrigeerd wordt naar grootte en samenstelling van het gezin om tot een 'netto equivalent gezinsinkomen' te komen. Een tweede volwassene telt voor 0.5 en een kind voor 0.3. In de door OESO gehanteerde equivalentieschaal worden hypothesen gemaakt over de uitgavenstructuur van gezinnen. De schaal is niet vrij van discussie. Andere instellingen hanteren verbeterde equivalentieschalen. Het CBS in Nederland bijvoorbeeld hanteert een schaal waarbij een tweede volwassene minder gewicht krijgt. We kiezen ervoor geen correcties toe te passen aangezien er bij een vergelijking tussen eenoudergezinnen en koppelgezinnen specifieke schaalementen en kosten eigen aan de gezinsstructuur spelen, die niet helemaal door de gebruikelijke correctiefactoren gevat worden.

Figuur 8. Verdeling naar klasse van beschikbaar gezinsinkomen, 2021, naar gezinstype

BRON: GEZINSENQUÊTE 2021

Op basis van de data over fiscale inkomens (FIB) kunnen we een meer gedetailleerd beeld geven van de verschillen naar inkomensklasse, alsook een beeld geven van de evolutie over de tijd van de verschillen in de verdeling van gezinsinkomens naar gezinstype, zowel naar inkomensklassen als naar gemiddeld gezinsinkomen.

Onderstaande figuur geeft voor de inkomensjaren 2012, 2016 en 2020 (het laatst beschikbare inkomensjaar) telkens de verschillen in aandelen tussen eenoudergezinnen en koppels met kinderen, per inkomensklasse van € 500. Het gaat om het fiscale gezinsinkomen per maand na belasting, in reële prijzen van 2020.²²

Eenoudergezinnen zijn telkens sterker vertegenwoordigd in de lagere inkomensklassen (links in de figuur). Koppelgezinnen zijn sterker vertegenwoordigd in de hogere inkomensklassen (rechts in de figuur).

De verschillen per inkomensklasse tussen eenoudergezinnen en koppels met kinderen blijven nagenoeg ongewijzigd over de tijd. In de inkomensklasse € 1.500 - 2.000 wordt het verschil wel iets groter: meer eenoudergezinnen komen in deze klasse terecht, en tegelijkertijd minder koppels met kinderen. In de inkomensklasse € 1.000 - 1.500 komen minder eenoudergezinnen terecht, maar ook minder koppels met kinderen.

²² Het gezinsinkomen is de som van alle fiscale inkomsten van alle leden van een gezin tijdens het fiscale inkomensjaar, na afhouding van de betaalde belastingen en de bijdragen voor de sociale zekerheid van alle huishoudleden. Het beschikbaar gezinsinkomen wordt telkens uitgedrukt in reële prijzen van 2020 en is dus gecorrigeerd voor de inflatie.

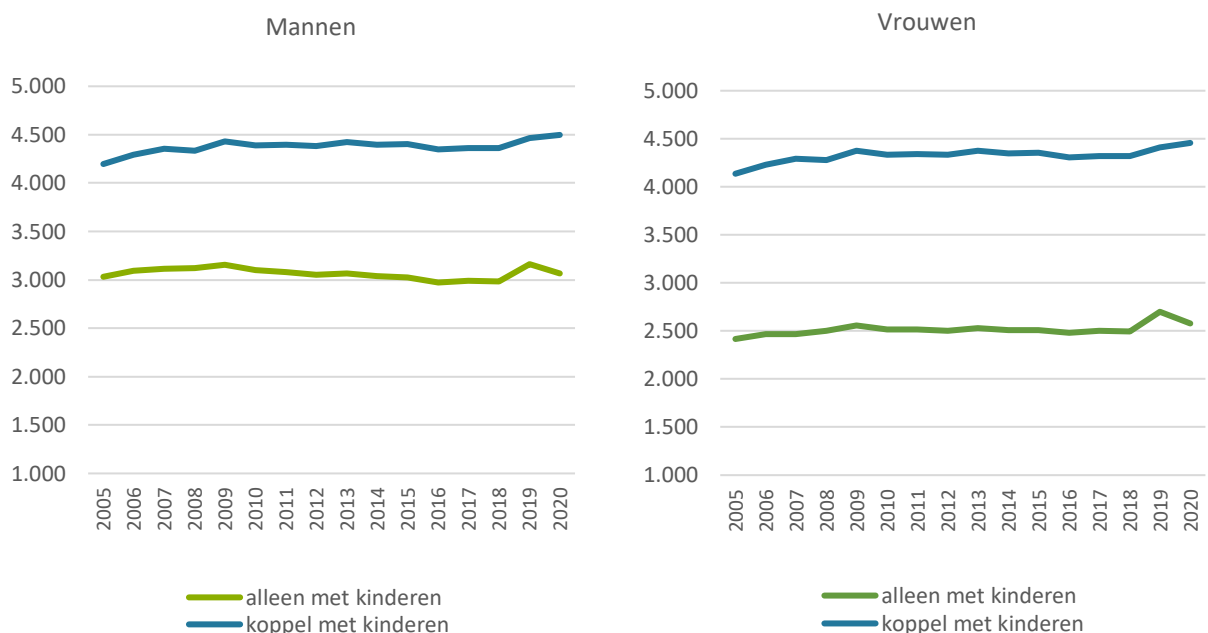
Figuur 9. Verschillen in aandelen eenoudergezinnen en koppels met kinderen, reëel beschikbaar gezinsinkomen nà belasting, per maand, per klasse van € 500, Vlaams Gewest, 2012, 2016 en 2020, in reële prijzen van 2020, bevolking van 18 jaar en ouder

BRON: FIB, STATBEL, BEWERKING STATISTIEK VLAANDEREN

Onderstaande figuur laat het gemiddelde gezinsinkomen zien over de periode 2005 - 2020 voor eenoudergezinnen en voor koppels met kinderen. We maken hierbij de opsplitsing naar geslacht.

Figuur 10. Gemiddeld beschikbaar maandelijks gezinsinkomen van eenoudergezinnen en koppels met kinderen, inkomen nà belasting, per 500 €, Vlaams Gewest, 2005 - 2020, in reële prijzen van 2020, bevolking van 18 jaar en ouder, naar geslacht

BRON: FIB, STATBEL, BEWERKING STATISTIEK VLAANDEREN

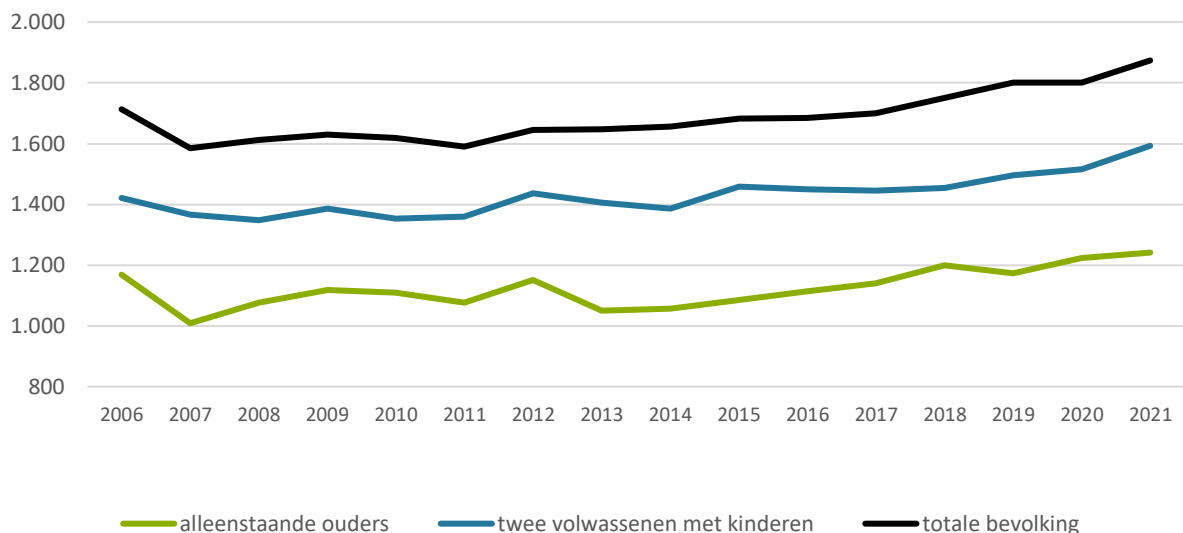
Deze figuur leidt tot drie vaststellingen:

1. In 2020 daalde het gemiddelde gezinsinkomen bij eenoudergezinnen lichtjes, terwijl het bij koppels lichtjes toenam. In 2020 nam het verschil in gemiddeld gezinsinkomen tussen eenoudergezinnen en koppels met kinderen (mannen en vrouwen samen) als gevolg toe tot € 1.700.
2. De verschillen tussen de twee gezinstypes zijn groter bij vrouwen dan bij mannen.
3. Alleenstaande vaders beschikten in de hele periode over een hoger gezinsinkomen dan alleenstaande moeders. Het verschil tussen alleenstaande moeders en alleenstaande vaders nam wel iets af over de tijd: van zowat € 600 in 2005 naar € 500 in 2020 (in reële prijzen van 2020).

6.1.2.1.2 Gezinsinkomen per gezinslid

Hier tonen we de gemiddelde gezinsinkomens, nu per gezinslid, op basis van de EU-SILC.²³

Figuur 11. Gemiddeld beschikbaar maandelijks gezinsinkomen, per gezinslid, in reële prijzen van 2021, naar gezinstype, Vlaams Gewest, EU-SILC, inkomensjaren 2006 - 2021, bevolking van 18 jaar en ouder

BRON: EU-SILC, STATBEL, BEWERKING STATISTIEK VLAANDEREN

Per gezinslid bedraagt het verschil tussen eenoudergezinnen en koppels met kinderen € 350 in 2021.

6.1.2.1.3 Gezinsinkomen vergeleken met referentiebudgetten

Onderstaande figuur geeft tot slot een vergelijking tussen de gemiddelde FIB-inkomens met de referentiebudgetten zoals berekend door CEBUD²⁴ voor twee standaard typegezinnen²⁵.

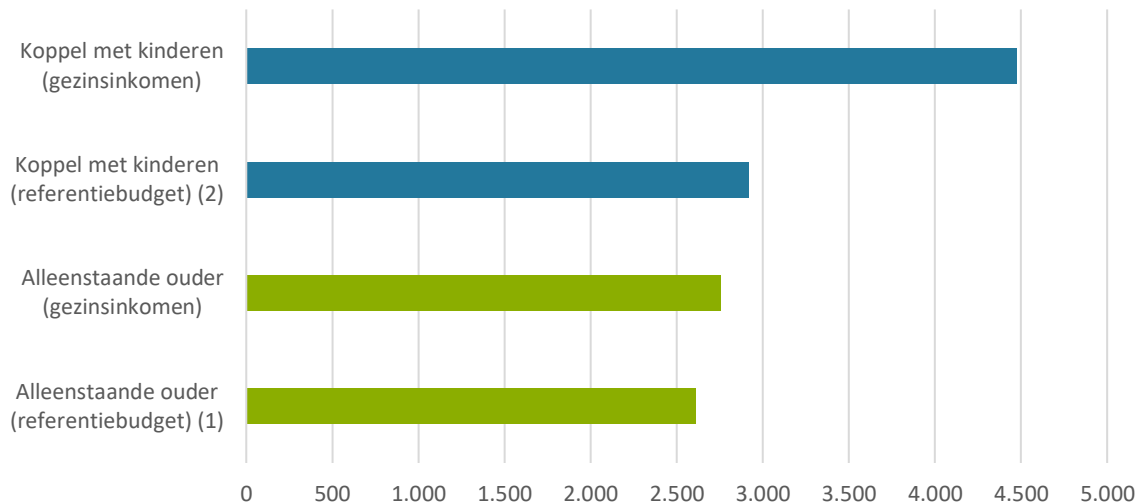
²³ Gezien de grote betrouwbaarheidsintervallen voor de groep eenoudergezinnen (onder meer te wijten aan kleinere steekproefaantallen en een relatief grotere variabiliteit in samenstelling over de jaren heen) moeten de vermelde aandelen en beschreven evoluties op basis van EU-SILC steeds met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

²⁴ Het Centrum voor Budgetadvies en -onderzoek (CEBUD) van de Thomas More-hogeschool berekent jaarlijks referentiebudgetten voor verschillende gezinstypes, met verschillende samenstelling, kosten en noden. Referentiebudgetten vertegenwoordigen het budget dat gezinnen minimaal nodig hebben om volwaardig maatschappelijk te kunnen participeren.

²⁵ De hoogte van de referentiebudgetten voor standaard typegezinnen is afhankelijk van de kosten die zij verondersteld worden te maken. Voor de huurkost wordt gekeken naar de mediane huurkost op de private huisvestingsmarkt voor het respectievelijke typegezin. Voor de kinderopvangkost van kinderen (tot en met lager onderwijs) wordt vertrokken van de tarieven die FERM (het

Referentiebudgetten zijn de bedragen die een gezin minimaal nodig heeft om volwaardig te kunnen leven en te participeren aan de samenleving. Het referentiejaar is hier 2020.

Figuur 12. Gemiddelde gezinsinkomen 2020 en referentiebudgetten 2020 voor twee typegezinnen

(1) Typegezin alleenstaande ouder: werkend, twee kinderen (één lager onderwijs, één secundair onderwijs), goede gezondheid, private huurkost € 732, kinderopvangkost € 138

(2) Typegezin koppel met kinderen: één werkende en één thuisblijvende partner, beiden goede gezondheid, twee kinderen van gelijke leeftijd (één lager onderwijs, één secundair onderwijs), gelijke private huurkost € 732, geen kinderopvangkost

BRON: FIB, CEBUD, BEWERKING STATISTIEK VLAANDEREN

Het gemiddelde gezinsinkomen van alleenstaande ouders ligt net iets boven het benodigde referentiebudget van een werkende alleenstaande ouder.

6.1.2.2 Armoederisico

In de EU-SILC-survey ('European Union Statistics on Income and Living Conditions') naar inkomens en levensomstandigheden²⁶ verschijnen eenoudergezinnen jaar na jaar als groep met een sterk verhoogd armoederisico. EU-SILC meet armoede aan de hand van verschillende indicatoren. Eén ervan is de AROP-indicator of het armoederisico: deze verwijst naar het aandeel personen met een equivalent beschikbaar inkomen dat onder de armoededrempel ligt²⁷. Volgens EU-SILC 2022 (inkomens van 2021) bedroeg het armoederisico bij eenoudergezinnen meer dan het drievoudige van het armoederisico bij paren met kinderen: 19% van de eenoudergezinnen viel onder de armoededrempel, tegenover 5% bij paren met kinderen (Bron: STATBEL, bewerking Statistiek Vlaanderen).

vroegere Katholiek Vormingswerk voor Landelijke Vrouwen) aanreken. Voor koppels waar één van beide partners werkt, wordt geen kinderopvangkost in rekening gebracht.

²⁶ De EU-SILC heeft als doel om binnen de Europese Unie vergelijkbare statistieken over onder meer armoede en sociale uitsluiting op te maken. De EU-SILC survey is een enquête die wordt afgenomen bij een steekproef van private huishoudens uit het Rijksregister, waarbij de referentiepersoon van het huishouden (gezinshoofd) wordt geïnterviewd (face-to-face) naast elk gezinslid van 16 jaar en ouder. De enquête heeft telkens betrekking op de inkomens van het jaar voordien.

²⁷ Het mediaan beschikbaar inkomen is het inkomen na sociale transfers (dat zijn de sociale zekerheids- en bijstandsuitkeringen). De bevolking onder de armoededrempel geeft het aandeel personen weer dat leeft in een huishouden dat - in het jaar voorafgaand aan de enquête - beschikte over een gestandaardiseerd netto beschikbaar gezinsinkomen onder de Belgische armoededrempel na sociale transfers. Deze armoededrempel in EU-SILC is vastgesteld op 60% van het mediaan equivalent inkomen voor de hele bevolking. De inkomens worden hier gestandaardiseerd, dit wil zeggen dat ze aangepast worden aan de grootte van het huishouden. De AROP-indicator meet geen armoede op zich, wel een laag inkomen in vergelijking met anderen.

6.1.2.3 Subjectieve armoede

6.1.2.3.1 Subjectieve armoede in de gezinsenquête 2021

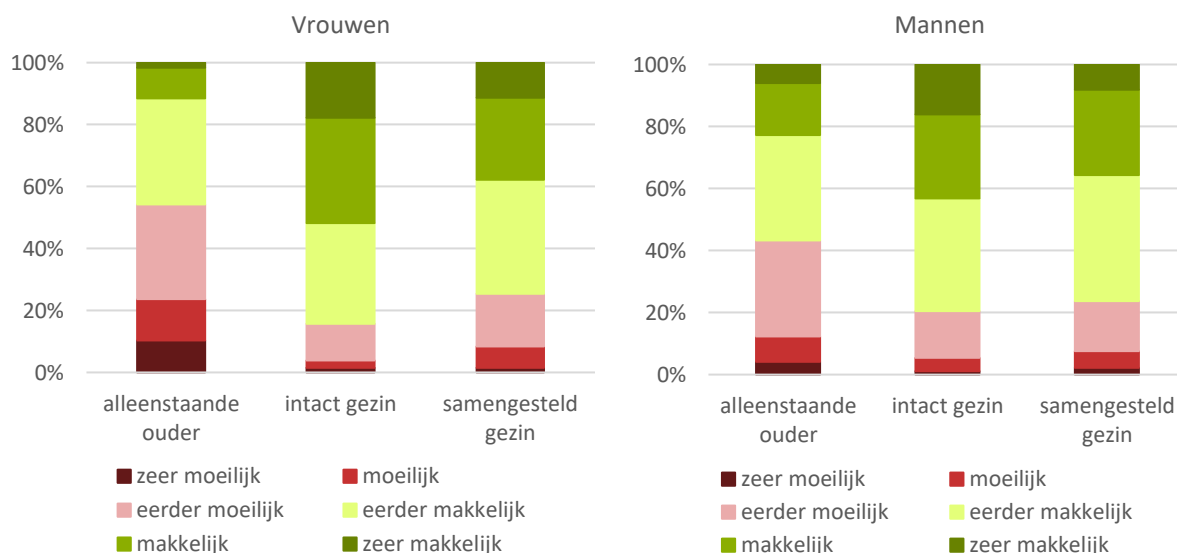
De vraagstelling naar het al dan niet rondkomen met het gezinsinkomen peilt naar 'subjectieve armoede'. De antwoorden geven aan of het gezinsinkomen volgens de respondenten zelf volstaat om het totaal aantal gezinsleden in een volwaardig levensonderhoud te voorzien. Respondenten geven daarmee zelf aan of ze al dan niet arm zijn.

Op een zespuntenschaal konden de respondenten aangeven in welke mate het makkelijk of moeilijk is voor het gezin om rond te komen. De vraag luidde: *'Met het totale beschikbare inkomen van uw gezin voor ogen, kan uw gezin zeer gemakkelijk, gemakkelijk, eerder gemakkelijk, eerder moeilijk, moeilijk of zeer moeilijk rondkomen?'* Van alle ouders in Vlaanderen leeft 9% in 2021 in subjectieve armoede (Bronselaer & Robben, 2023). Dat is het aandeel dat (zeer) moeilijk rondkomt.

Subjectieve armoede verschilt significant naar gezinstype. Bij alleenstaande ouders is het aandeel in subjectieve armoede sterk verhoogd: één op de 5 (20%) alleenstaande ouders komt (zeer) moeilijk rond. Nog eens 31% komt eerder moeilijk rond, waardoor het aandeel dat financieel moeilijk het hoofd boven water houdt net iets boven de helft uitstijgt (51%). Bij ouders in intacte gezinnen geeft slechts 4,5% aan moeilijk tot zeer moeilijk rond te komen. Bij samengestelde gezinnen gaat het om 8%.

Ook hier valt het verschil tussen alleenstaande moeders en alleenstaande vaders op. Dubbel zoveel alleenstaande moeders komen (zeer) moeilijk rond: een kwart (24%) van de alleenstaande moeders, tegenover 12% van de alleenstaande vaders. Inclusief de groep moeders die eerder moeilijk rondkomt, geeft 54% van de alleenstaande moeders aan het financieel moeilijk te hebben.

Figuur 13. Aandeel dat zeer moeilijk tot zeer makkelijk rondkomt, naar gezinstype, naar geslacht

Significantieniveau: Pearson χ^2 vrouwen: $p < 0,001$ en Pearson χ^2 mannen: $p < 0,001$

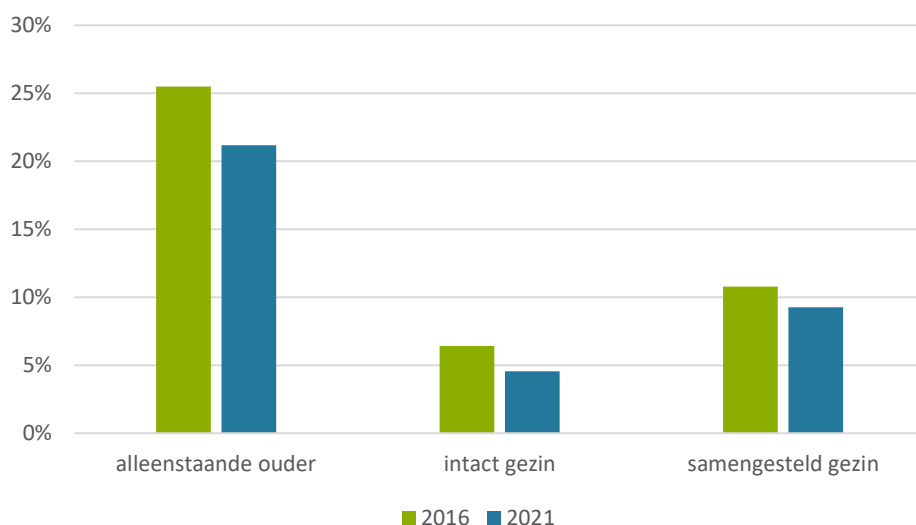
BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

6.1.2.3.2 Subjectieve armoede: gezinsenquête 2021 vergeleken met 2016

We vergelijken hier de aandelen ouders die (zeer) moeilijk rondkomen met diezelfde aandelen in 2016. Dit voor vrouwen en mannen samen.

Voor alle gezinstypes wordt een (lichte) afname in subjectieve armoede opgetekend tussen 2016 en 2021. De daling bij alleenstaande ouders komt evenwel deels op conto van de alleenstaande vaders die er in 2021 bijkwamen. Bij alleenstaande moeders komt ook in 2021 een kwart (24%) (zeer) moeilijk rond, in 2016 was dat 27%.

Figuur 14. Aandeel dat (zeer) moeilijk rondkomt, naar gezinstype, vergelijking gezinsenquête 2016 - 2021

Significantieniveau: 2016: Pearson χ^2 : $p < 0,001$ en 2021: Pearson χ^2 : $p < 0,001$

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2016 EN 2021](#)

De kloof tussen de gezinstypes blijft evenwel groot, en lijkt op basis van de gezinsenquête zelfs iets toegenomen: in 2016 waren er bijna vier keer (3,9) zoveel alleenstaande ouders in subjectieve armoede dan bij intacte gezinnen. In 2021 is dit bijna vijf keer (4,7) zoveel, ondanks het hogere aandeel alleenstaande vaders in 2021.

6.1.2.3.3 Subjectieve armoede in EU-SILC

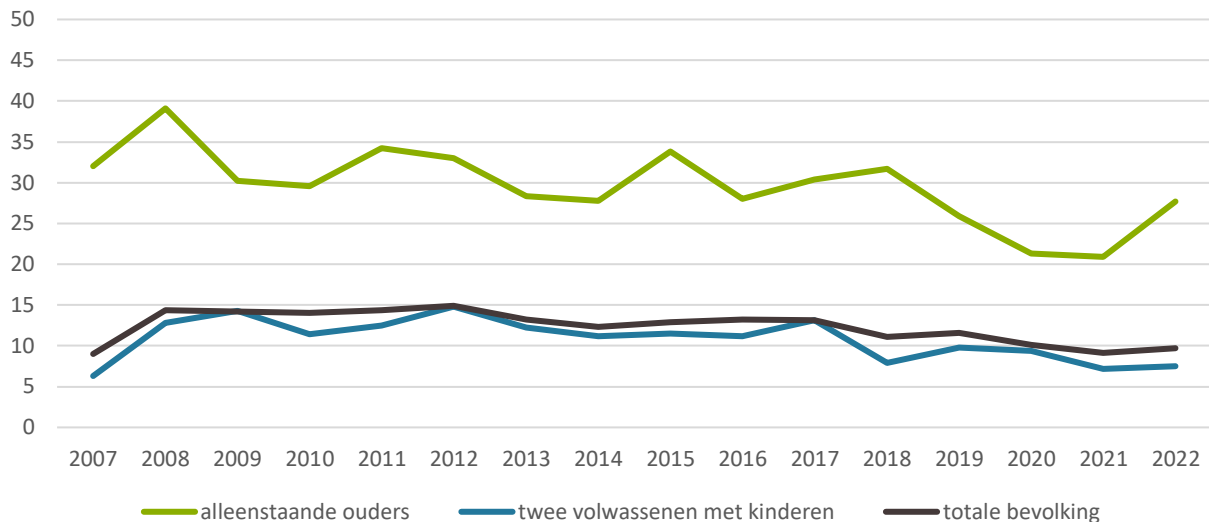
Bovenstaande vergelijken we nog met de indicator 'subjectieve armoede' in EU-SILC²⁸, zo wordt ook de evolutie over de tijd duidelijk. De vraagstelling naar het al dan niet kunnen rondkomen met het gezinsinkomen is vergelijkbaar met deze in de gezinsenquête. De aandelen subjectief armen die beide bronnen voor de jaren 2016 en 2021 aangeven zijn vergelijkbaar.

In EU-SILC 2022 (inkomensjaar 2021) zien we opnieuw een sterke toename in het aandeel eenoudergezinnen dat (zeer) moeilijk rondkomt: tot ruim een kwart (28%). Gezien de grotere jaarlijkse fluctuaties bij eenoudergezinnen moeten we steeds voorzichtig zijn, maar een dergelijke toename laat zich in 2021 niet optekenen bij koppelgezinnen.

²⁸ We nemen ter vergelijking ook in EU-SILC de bevolking van 18 jaar en ouder.

Onderstaande figuur geeft de subjectieve armoede op basis van EU-SILC naar gezinstype over de afgelopen 15 jaren. Eenoudergezinnen worden vergeleken met de totale bevolking en met 'twee volwassenen met kinderen'.

Figuur 15. Aandeel dat (zeer) moeilijk rondkomt met het gezinsinkomen, naar gezinstype, Vlaams Gewest, bevolking 18 jaar en ouder, EU-SILC, enquêtejaren 2007-2022

Noot: de enquêtejaren hebben betrekking op de gezinsinkomens van het jaar ervoor

BRON: EU-SILC, STATBEL, BEWERKING STATISTIEK VLAANDEREN

We kunnen voorzichtig stellen dat de trend van verbetering die er was bij eenoudergezinnen, lijkt te zijn gestopt.

Bij ouders met kinderen en in de totale bevolking is er sprake van een verdere stabilisatie in subjectieve armoede. De armoedekloof tussen de gezinstypes is daarmee opnieuw toegenomen. Bijna vier keer zoveel eenoudergezinnen dan ouders met kinderen zijn subjectief arm. In de jaren 2016 - 2021 was dat tweeënhalftot drie keer zoveel.

6.1.2.4 **Materiële deprivatie**

Materiële deprivatie meet - via meer gerichte vragen - of een gangbare levensstandaard al dan niet haalbaar is. Deze indicator analyseert met andere woorden niet de financiële situatie van individuen, maar eerder wat men zich kan veroorloven met de eigen beschikbare financiële middelen. Het is een veelgebruikte armoede-indicator die ook jaarlijks gemeten wordt in de EU-SILC-survey. Dit gebeurt aan de hand van negen vragen over het ontbreken van materiële bezittingen en de onmogelijkheid om een aantal dingen te doen die symbool staan voor een gemiddelde levensstandaard in onze maatschappij.

Ook in de gezinsenquête werd gepeild naar de materiële deprivatie van gezinnen. Dit gebeurde via twee vragen: 1. de mogelijkheid om jaarlijks een week op vakantie te gaan en 2. de mogelijkheid om een onverwachte uitgave van ongeveer € 1.100 met eigen middelen te betalen. De vraagstellingen in de gezinsenquête waren: *'Kan uw gezin het zich veroorloven om jaarlijks een week op vakantie te gaan?'* en *'Stel dat uw gezin verplicht is een onverwachte uitgave te betalen van ongeveer € 1.100. Kan uw gezin deze met eigen middelen betalen?'* De meting is weliswaar beperkter dan in EU-SILC, maar deze twee items geven toch een goede indicatie van de materiële deprivatie in gezinnen. We vergelijken telkens eerst de gezinsenquêtes 2021 en 2016, daarna geven we de EU-SILC-resultaten.

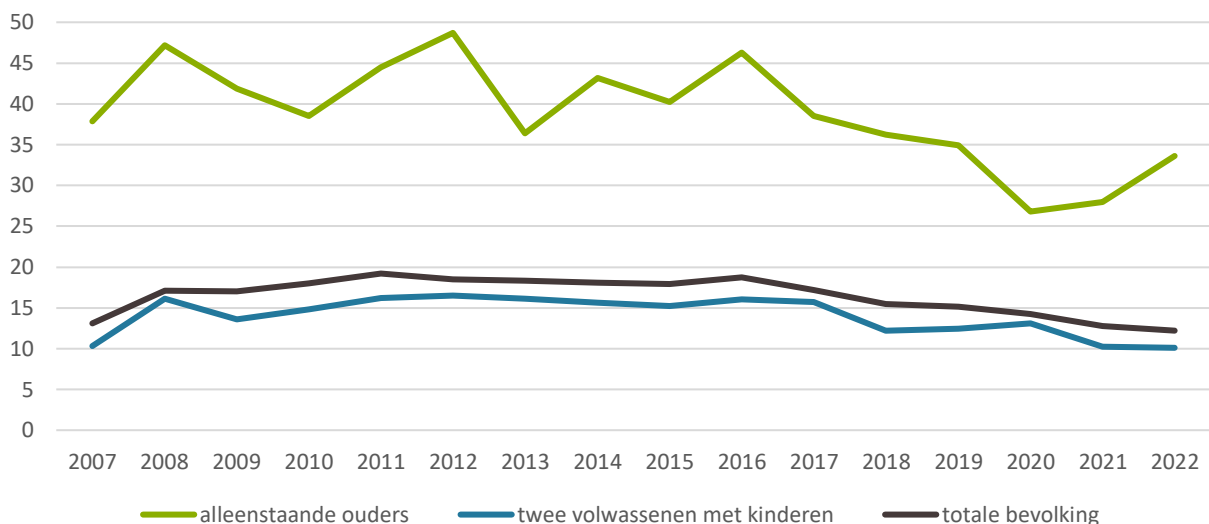
6.1.2.4.1 Een week vakantie

Bijna vier op tien (38%) van de alleenstaande ouders kan zich geen jaarlijkse vakantie van een week veroorloven, tegenover 13% van de ouders in intacte gezinnen en 19% in samengestelde gezinnen. Dit verschil is significant.

In 2016 ging het om een hoger aandeel: bijna de helft (48%) van de alleenstaande ouders kon zich geen week vakantie veroorloven. Bij intacte gezinnen ging het toen om 15%. Ondanks de verbetering bij alleenstaande ouders die de gezinsenquête toont, blijft het risico op vakantie-deprivatie nog steeds drie keer zo hoog in vergelijking met intacte gezinnen.

De verbetering bij alleenstaande ouders die gezien werd in de gezinsenquête 2021 lijkt bevestigd te worden in EU-SILC. EU-SILC 2022 toont echter recent een stijging in vakantiedeprivatie bij alleenstaande ouders. Deze stijging reflecteert zich niet in de totale bevolking of bij paren met kinderen. De kloof tussen de gezinstypes lijkt daarmee opnieuw uitgediept: meer dan drie keer zoveel eenoudergezinnen ervaren vakantiedeprivatie, vergeleken met paren met kinderen. In de jaren 2016-2021 was dat tweeënhalf tot drie keer zoveel.

Figuur 16. Aandeel dat zich om financiële redenen geen week vakantie kan veroorloven, naar gezinstype, Vlaams Gewest, bevolking 18 jaar en ouder, EU-SILC, enquêtejaren 2007-2022

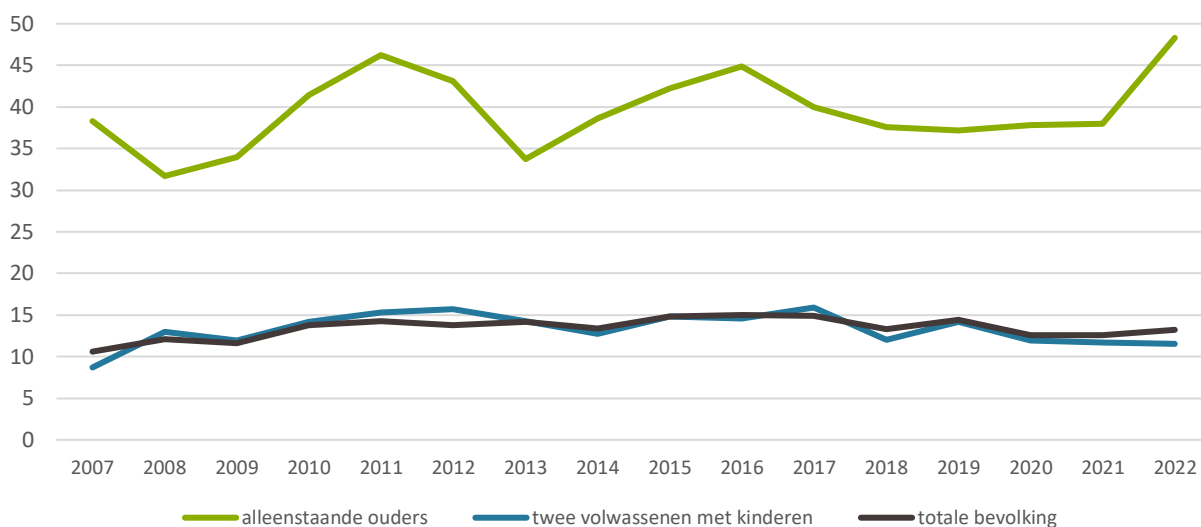
[BRON: EU-SILC, STATBEL, BEWERKING STATISTIEK VLAANDEREN](#)

6.1.2.4.2 Een onverwachte uitgave

Ruim één op de drie (35%) van de alleenstaande ouders kan geen onverwachte uitgave van € 1.100 het hoofd bieden. Deze vorm van deprivatie komt meer uitgesproken voor bij alleenstaande moeders (37%) dan bij alleenstaande vaders (26%). Het verschil met andere ouders is significant. In intacte gezinnen gaat het om 12% van de ouders, in samengestelde gezinnen om 18%.

In 2016 ging het om 39% van de alleenstaande ouders (40% van de alleenstaande moeders) en om 12% van de intacte gezinnen. Het risico is zeer licht gedaald, maar is nog steeds bijna drie keer zo hoog in vergelijking met intacte gezinnen. Onderstaande figuur geeft de evolutie van deze indicator op basis van EU-SILC naar gezinstype over de afgelopen 15 jaren.

Figuur 17. Aandeel dat zich geen onverwachte uitgave kan veroorloven, naar gezinstype, Vlaams Gewest, bevolking 18 jaar en ouder, EU-SILC, enquêtejaren 2007-2022

BRON: EU-SILC, STATBEL, BEWERKING STATISTIEK VLAANDEREN

De lichte daling of stabilisatie die merkbaar was tussen 2016 en 2021 lijkt bij alleenstaande ouders recent gestopt en omgekeerd. Vier keer zoveel alleenstaande ouders kunnen geen onverwachte uitgave aan, in vergelijking met paren met kinderen. In de jaren 2016-2021 was dat tweeënhalve tot drie keer zoveel. De kloof tussen de gezinstypes is ook hier uitgediept.

6.1.2.5 Betaalproblemen en financiële slagkracht

Er werd in de gezinsenquête gepeild naar mogelijke problemen die gezinnen ervaren met het betalen van facturen: *'Heeft u of uw gezin problemen met het betalen van facturen?'*

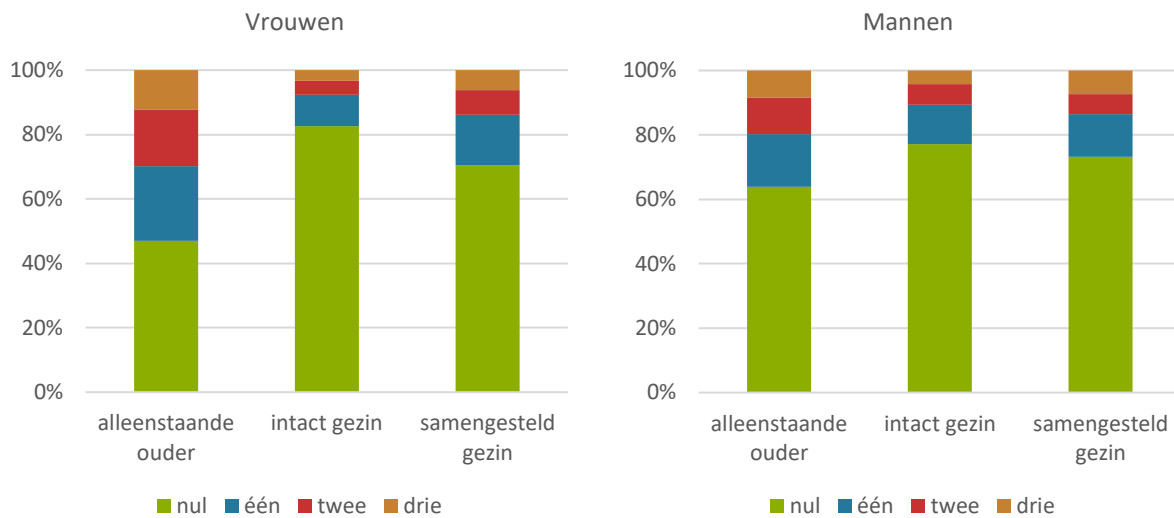
Eén op tien gezinnen (11%) in Vlaanderen geeft aan problemen te hebben met het betalen van facturen. Bij alleenstaande ouders is dat aandeel significant hoger (18%) dan bij intacte gezinnen (8%) en samengestelde gezinnen (13%).

Wanneer we de drie vragen die gericht peilen naar financiële slagkracht samennemen (het kunnen betalen van facturen, een onverwachte uitgave aankunnen, een week vakantie kunnen betalen), stellen we vast dat bijna de helft (47%) van de alleenstaande ouders minstens één van de drie problemen rapporteert, dat is een significant hoger aandeel dan bij andere gezinnen. Bij intacte gezinnen ligt het aandeel dat minstens één probleem rapporteert op 20%. De ruime meerderheid hier (80%) ervaart geen enkel financieel probleem.

De verschillen naar gezinstype diepen zich uit naar geslacht. Meer dan de helft van de alleenstaande moeders (53%) heeft minstens één financieel probleem.

Figuur 18. Aandeel dat nul, één-, twee- of driemaal slecht scoort op drie indicatoren van financiële slagkracht (rondkomen, facturen, onverwachte uitgave), naar gezinstype, naar geslacht

Significantieniveau: Pearson χ^2 vrouwen : $p < 0,001$ en Pearson χ^2 mannen : $p = 0,001$

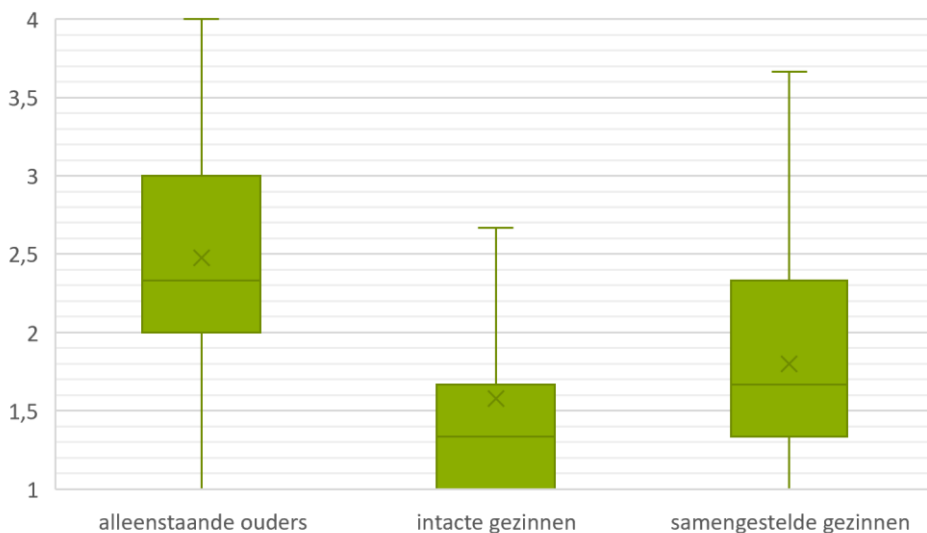
BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

6.1.2.6 Kernindicator 'financiële positie'

De indicator 'financiële positie' vat de hogerstaande informatie samen in één kernindicator. Een hogere score op de indicator duidt op een hogere potentiële kwetsbaarheid, hier een meer precaire financiële situatie.

Indicator financiële positie (1 tot 4)

Een hogere score duidt op een meer precaire financiële situatie

Significantieniveau: Kruskal-Wallis: $p = 0,000$, ANOVA met post hoc testen (Bonferroni-correctie voor meervoudige vergelijkingen): alle gezinstypes verschillen significant van elkaar op niveau $p < 0,001$

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

6.1.2.7 Conclusies

- Het ontbreken van een tweede inkomen zorgt voor een uitgesproken zwakkere financiële positie van eenoudergezinnen vergeleken met koppelgezinnen. Alle indicatoren duiden op significante verschillen naar gezinstype.
- Het beschikbare gezinsinkomen van eenoudergezinnen ligt significant lager dan dat van koppelgezinnen.
- Het gemiddelde gezinsinkomen na belasting van alleenstaande moeders ligt lager dan dat van alleenstaande vaders.
- Alleenstaande ouders komen significant vaker moeilijk rond. Bij alleenstaande moeders is dit nog meer het geval dan bij alleenstaande vaders. De kloof in subjectieve armoede met andere gezinnen is groot, en lijkt nog uitgediept tussen 2016 en 2021. Ook EU-SILC lijkt een uitdieping van deze kloof tussen 2016 en 2020 te bevestigen.
- Bij alleenstaande moeders bedroeg het aandeel in subjectieve armoede ruim een kwart (27%) in 2016 (vier keer zoveel dan bij moeders in intacte gezinnen). In 2021 is dat nog steeds bijna een kwart (24%) en zes keer zoveel dan bij moeders in intacte gezinnen.
- Inzake materiële deprivatie scoren alleenstaande ouders significant slechter. Ze kunnen zich minder dan andere ouders een week vakantie veroorloven. Ze kunnen een onverwachte uitgave moeilijker het hoofd bieden. Ook hier zien we een groot genderverschil ten nadele van alleenstaande moeders.
- EU-SILC 2022 toont recent een stijging in subjectieve armoede bij alleenstaande ouders. De verbetering die voor alleenstaande ouders tussen 2016 en 2021 werd opgetekend door zowel de gezinsenquête als EU-SILC lijkt te zijn gestopt.
- EU-SILC 2022 toont recent een stijging in vakantiedeprivatie bij alleenstaande ouders. De verbetering die tussen 2016 en 2021 werd opgetekend door zowel de gezinsenquête als EU-SILC lijkt te zijn gestopt.
- EU-SILC 2022 toont recent een stijging in het aandeel alleenstaande ouders dat geen onverwachte uitgave aankan. De stabilisatie die merkbaar was tussen 2016 en 2021 lijkt bij alleenstaande ouders te zijn gestopt.

6.1.3 Wonen

De gezinsenquête peilde naar verschillende aspecten van de woonsituatie en de woonkwaliteit van gezinnen in Vlaanderen.²⁹

6.1.3.1 Stad of platteland

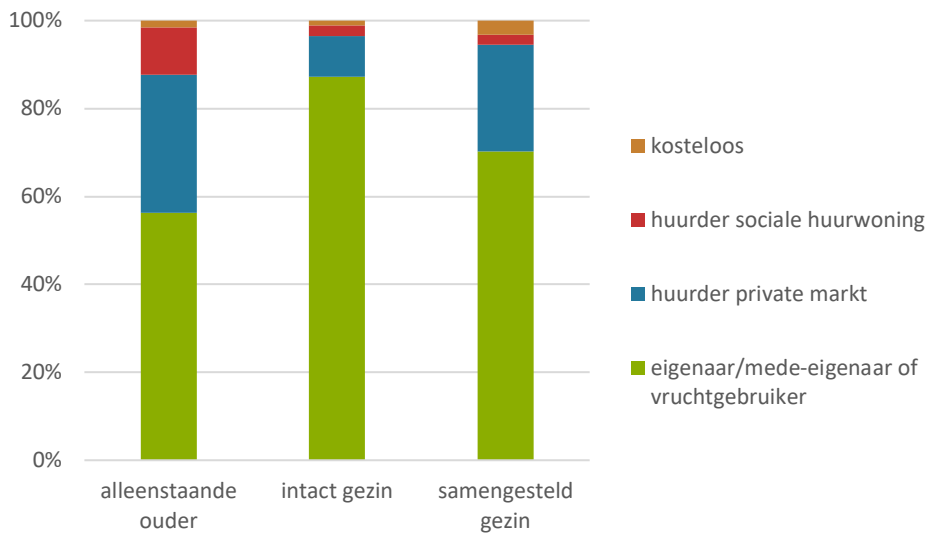
Alleenstaande ouders hebben een uitgesproken sterker stedelijk profiel. Meer dan de helft onder hen (52%) woont in een stad, tegenover 40% van de intacte gezinnen en 41% van de samengestelde gezinnen. De verschillen zijn significant.

6.1.3.2 Eigenaarschap

Aangezien geweten is dat huurders een verhoogd armoederisico lopen, ook in Vlaanderen, werd in de gezinsenquête gevraagd naar het bezit van de woning aan de hand van de volgende vraag: *'Bent u of iemand anders in uw gezin, eigenaar van deze woning of huurt u deze?'*. Men kon antwoorden met *'ik ben eigenaar/(mede) eigenaar of vruchtgebruiker van deze woning'*, *'ik ben huurder'* of *'ik woon kosteloos (gratis bewoner)'*. 56% van de alleenstaande ouders is eigenaar. Bij de intacte gezinnen ligt het aandeel eigenaars beduidend hoger (87%). Bij de samengestelde gezinnen is 70% eigenaar.

²⁹ Voor een analyse van het wonen en de digitale toegankelijkheid voor de totale populatie verwijzen we naar Put & Pasteels (2023).

Figuur 19. Eigenaarschap, naar gezinstype

Significantieniveau: Pearson χ^2 : $p < 0,001$

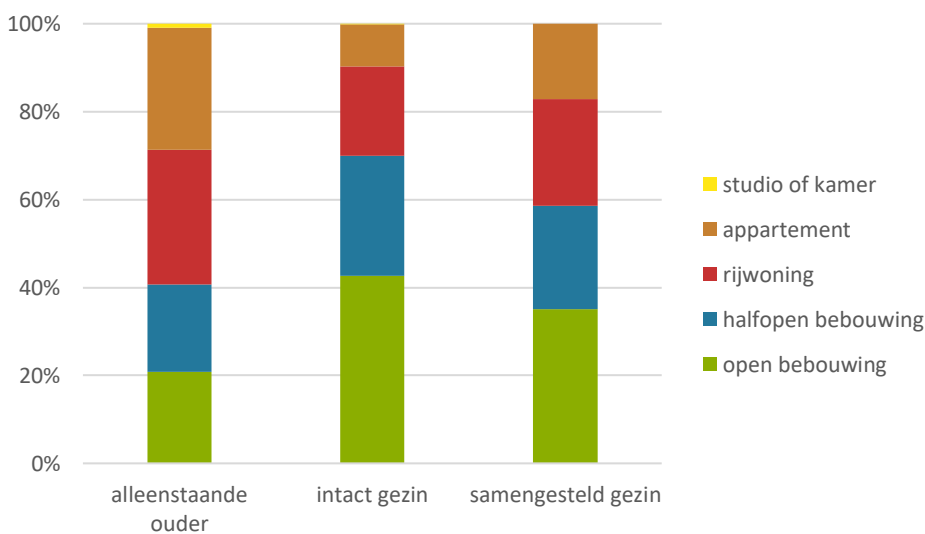
BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

Alleenstaande ouders vormen de groep die significant vaker huurt, zowel privaat als sociaal. Bijna één op drie (31%) onder hen huurt op de private markt, tegenover slechts 9% van de intacte gezinnen. En één op de tien alleenstaande ouders (11%) is sociaal huurder, bij de intacte en samengestelde gezinnen gaat het telkens om slechts 2%.

6.1.3.3 Woningtype

Naar type woning zijn er ook significante verschillen. Vergeleken met alleenstaande ouders wonen dubbel zoveel intacte gezinnen in een vrijstaande woning: 43% versus 21% bij alleenstaande ouders. Ruim een kwart van de alleenstaande ouders woont in een appartement: 28%, tegenover 10% bij de intacte gezinnen.

Figuur 20. Type woning, naar gezinstype

Significantieniveau: Pearson χ^2 : $p < 0,001$

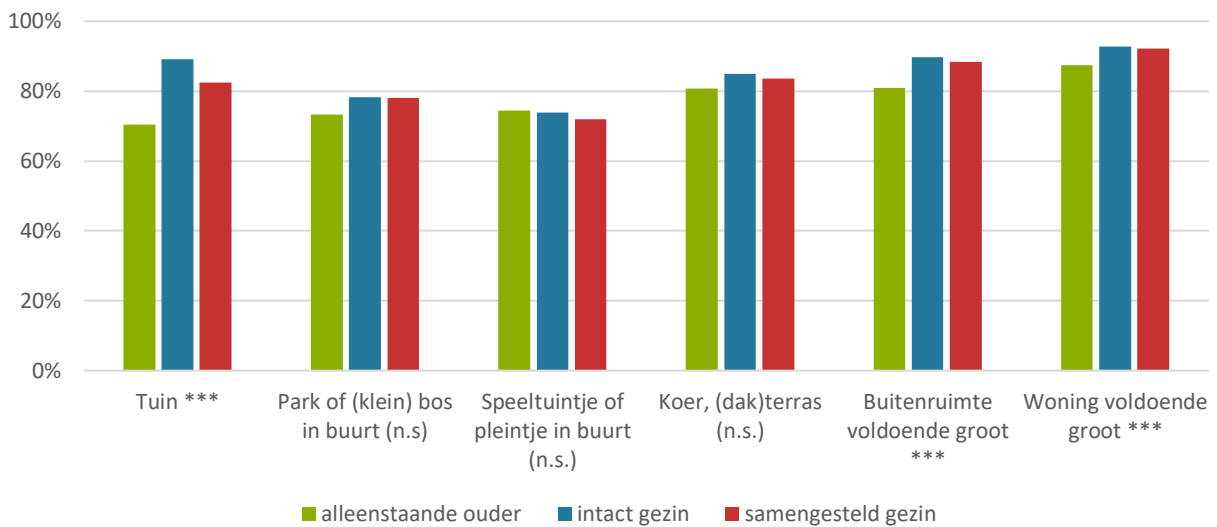
BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

6.1.3.4 Woonkenmerken

Gepeild naar de algemene tevredenheid over de woning, geeft een significant hoger aandeel (11%) van de alleenstaande ouders aan niet graag in de woning te wonen. Bij intacte gezinnen is dat 5%, bij samengestelde gezinnen gaat het om 7%.

Er werd verder gepeild naar een aantal specifieke woonkenmerken die een accurater beeld geven van de woonkwaliteit van gezinnen: met name of de woning ruim genoeg is voor het hele gezin, of er al dan niet een tuin is, of er voldoende buitenruimte is, of er groen is in de buurt, of er publieke voorzieningen voor kinderen zijn, enz. Deze parameters werden bevraagd via de vraag 'Zijn de volgende kenmerken van toepassing op uw woning?' met telkens een 'ja' of 'neen' als antwoordmogelijkheid. De aandelen 'ja' liggen voor alle woonkenmerken vrij hoog.

Figuur 21. Aandeel 'ja' voor zes woonkenmerken, naar gezinstype

Significantieniveau: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$; n.s. niet significant (Pearson χ^2)

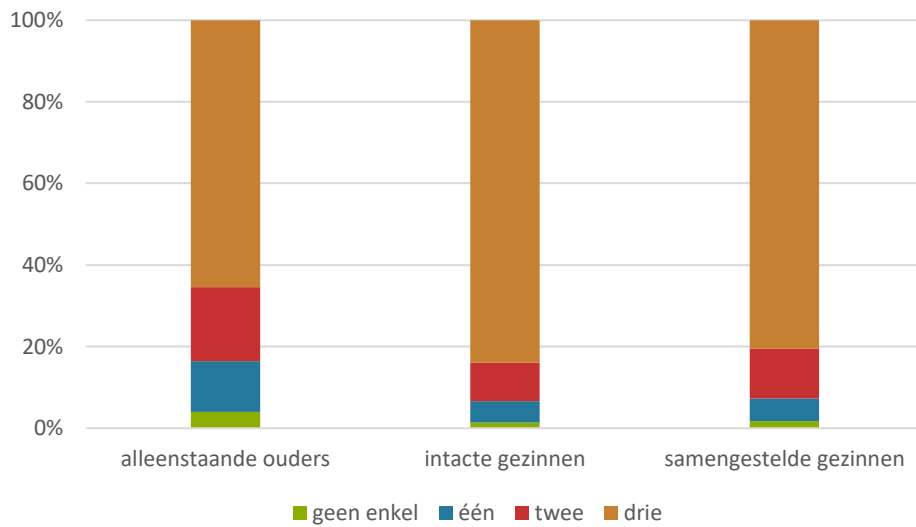
BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

Het laagste aandeel zien we bij het kenmerk tuin: bijna één op de drie alleenstaande ouders (30%) beschikt niet over een eigen tuin, waar dit bij slechts één op de tien van de intacte gezinnen het geval is. Ruim één op de tien (13%) van de alleenstaande ouders heeft in het geheel geen groen in de buurt (noch een tuin, noch een park of bos in de buurt). Bij intacte gezinnen is dat slechts 3%. Het uitgesproken stedelijk profiel van alleenstaande ouders vormt hier mee een verklaring.

Alleenstaande ouders beoordelen zowel binnen- als buitenruimte significant minder vaak als voldoende groot voor het gezin. 13% van de alleenstaande ouders vindt de woning op zich te klein voor het gezin, tegenover 7% bij de intacte gezinnen. En 19% van de alleenstaande ouders beoordeelt ook de buitenruimte als te klein voor het gezin, tegenover 10% bij de intacte gezinnen. Alleenstaande ouders wonen vaker in appartementen, hetgeen beide verschillen deels mee kan verklaren.

Wanneer we de drie woningkenmerken 'er is een tuin en/of er is een park in de buurt', de woning is voldoende groot' en 'de buitenruimte is voldoende groot' samennemen, stellen we vast deze drie kenmerken samen aanwezig zijn bij het merendeel (84%) van de intacte gezinnen, tegenover bij 66% van de alleenstaande ouders.

Figuur 22. Aantal aanwezige woonkenmerken (tuin en/of park, woning voldoende groot, buitenruimte voldoende groot), naar gezinstype

Significantieniveau: Pearson χ^2 : $p < 0,001$

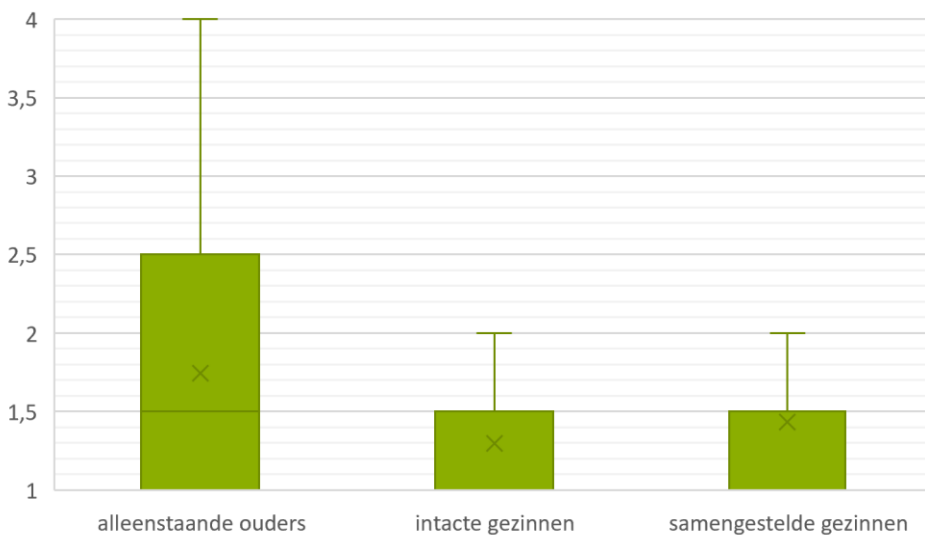
BRON: [GEZINSENQUETE 2021](#)

6.1.3.5 Kernindicator 'wonen'

De resultaten over wonen worden samengevat in een indicator. Een hogere score duidt op een hogere potentiële kwetsbaarheid, hier een meer precare huisvestingssituatie.

Indicator wonen (1 tot 4)

Een hogere score duidt op een meer precare huisvestingssituatie

Significantieniveau: Kruskal-Wallis: $p = 0,000$, ANOVA met post hoc testen (Bonferroni-correctie voor meervoudige vergelijkingen): alle gezinstypes verschillen significant van elkaar op niveau $p < 0,001$

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

6.1.3.6 Conclusies

- Alleenstaande ouders hebben een stedelijker profiel dan andere ouders.
- Het aandeel eigenaars onder alleenstaande ouders ligt 21 procentpunten lager dan in intacte gezinnen.
- Alleenstaande ouders beschikken minder vaak over voldoende binnen- en buitenruimte. Ze hebben minder toegang tot groen.

6.1.4 Combinatie gezin en werk

Als vierde luik van het 'maatschappelijke functioneren van gezinnen' gaan we na hoe ouders in de drie gezinstypes gezin en werk combineren.³⁰

Eerder Vlaams onderzoek toonde aan dat het combineren van gezin en werk gemiddeld moeilijker verloopt na een scheiding, met meer werk-gezin en gezin-werk conflicten tot gevolg voor gescheiden ouders (Gilleir, 2013; Symoens & Bracke, 2013; Van den Eynde et al., 2019).

De ervaring van ouders met de combinatie van gezin en werk wordt in de gezinsenquête gemeten via verschillende vragen, die telkens een ander aspect ervan meten: de formele mogelijkheden die er zijn om de combinatie te faciliteren, de dagelijkse combinatie vanuit het perspectief van de respondent, en de spillover die de respondent ervaart tussen de beide sferen.

Er werd ten eerste gepeild naar de beschikbare formele mogelijkheden op het werk om de combinatie met het gezin te vergemakkelijken: onder meer om, indien de ouder dat zou wensen, ouderschapsverlof op te nemen, een periode deeltijds te werken, een aantal dagen van thuis uit te werken, op korte termijn een dag vrij te nemen, de vakantiedagen vrij te kunnen kiezen, te kunnen rekenen op begrip van de werkgever bij familiale problemen, en de werkuren in bepaalde mate zelf te kunnen bepalen.

De antwoordmogelijkheden waren 'ja', 'soms wel, soms niet', en 'neen' of niet van toepassing (bijvoorbeeld voor zelfstandigen).

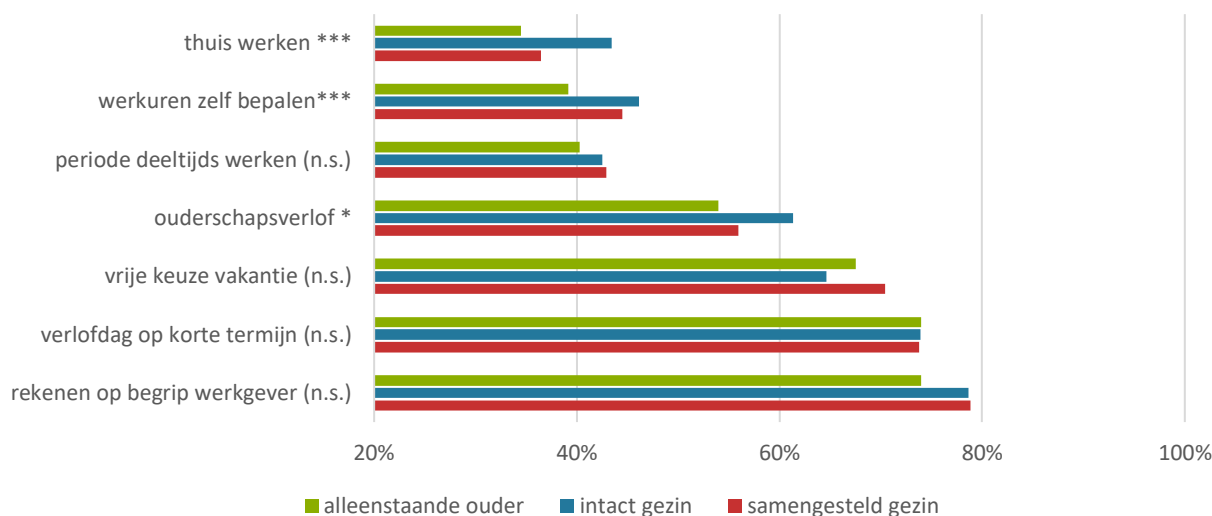
Voor drie van de gepresenteerde mogelijkheden zien we significante verschillen naar gezinstype. Het zijn telkens alleenstaande ouders die significant verschillen van ouders in andere gezinnen; de verschillen tussen samengestelde gezinnen en intacte gezinnen zijn niet significant.

- Telewerken behoort minder tot de mogelijkheden voor alleenstaande ouders dan voor ouders in intacte gezinnen: 35% van de alleenstaande ouders kan enkele dagen per week van thuis uit werken, tegenover 44% van de intacte gezinnen.
- Alleenstaande ouders kunnen minder vaak zelf hun werkuren bepalen dan ouders in intacte gezinnen: het kan wel voor 39% van de alleenstaande ouders, maar voor 44% onder hen is dit onmogelijk. De autonomie inzake het bepalen van de eigen werkuren ontbreekt het vaakst bij alleenstaande vaders: de helft onder hen heeft geen enkele autonomie in dit opzicht, waar dit bij vaders in intacte gezinnen beperkt blijft tot één op de drie.
- Alleenstaande ouders kunnen doorgaans ook minder makkelijk ouderschapsverlof opnemen: 54% antwoordt dat het kan, tegenover 61% van de intacte gezinnen.

---

³⁰ Voor een analyse van de combinatie gezin en werk voor de totale populatie verwijzen we naar Dupont & Vancoppenolle (2023).

Figuur 23. Formele mogelijkheden voor werkende ouders voor een betere combinatie van gezin en werk, aandelen 'ja' naar gezinstype

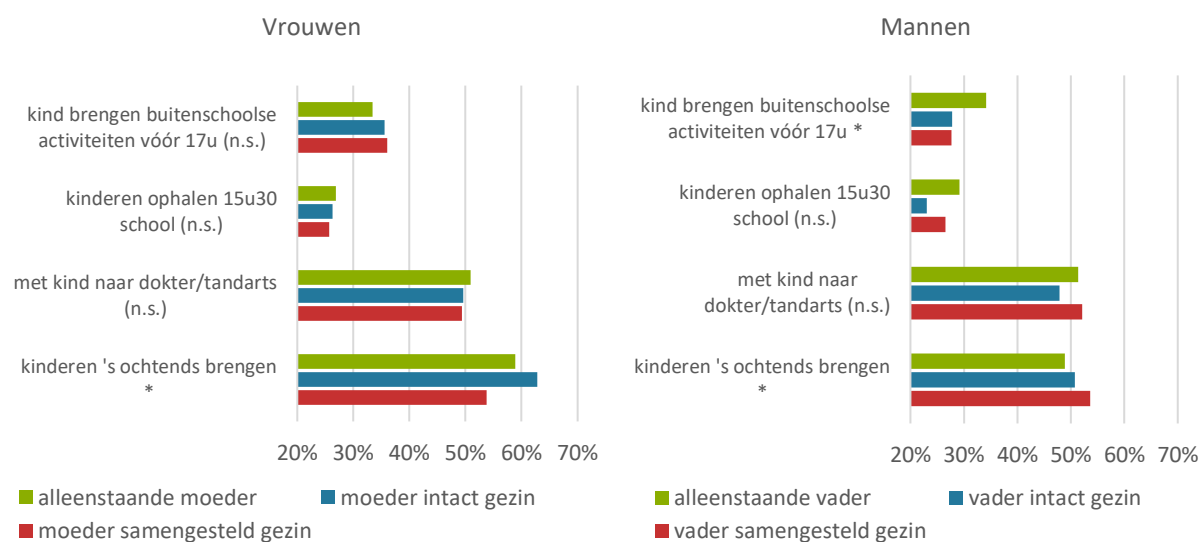
Significantieniveau: *p < 0,05; **p < 0,01; *** p < 0,001; n.s. niet significant (Pearson χ^2)

BRON: GEZINSENQUÊTE 2021

6.1.4.1 Dagdagelijkse combinatie

Verder werd gepeild naar het op dagdagelijkse basis vlot kunnen combineren van het werk met zorgtaken voor kinderen: de mogelijkheid om, indien men zou wensen en zonder een dag verlof te nemen, de kinderen 's ochtends naar school of opvang te kunnen brengen, met het kind naar bijvoorbeeld de dokter of tandarts te kunnen gaan, de kinderen te kunnen ophalen op school rond 15u30, en de kinderen te kunnen brengen naar buitenschoolse activiteiten vóór 17u. De antwoordmogelijkheden waren ook hier 'ja', 'soms wel, soms niet', en 'neen'. We tonen de aandelen 'ja', hier apart voor mannen en vrouwen.

Figuur 24. Dagelijkse combinatie werk en kinderen, aandelen 'ja' naar gezinstype, werkende ouders

Significantieniveau: *p < 0,05; **p < 0,01; *** p < 0,001; n.s. niet significant (Pearson χ^2)

BRON: GEZINSENQUÊTE 2021

Er zijn weinig significante verschillen. Wel hebben alleenstaande moeders minder de kans 's ochtends de kinderen te brengen dan moeders in intacte gezinnen. Alleenstaande vaders hebben ook minder die kans 's ochtends, maar wel meer kans later op de dag vergeleken met vaders in andere gezinnen.

6.1.4.2 Spillover: invloed van het werk op het gezin en omgekeerd

Er werd ook gepeild naar de mate waarin respondenten een mogelijk conflict ervaren tussen gezin en werk, ook 'spillover' genoemd.

Dit gebeurde aan de hand van zes items uit de 'Work-Family Conflict (WFC)' schaal van Carlson et al. (2000)³¹. Deze schaal bevat naast twee negatieve dimensies (tijd en stress) ook één positieve dimensie (gedrag). De spillover kan telkens in twee richtingen gaan: van werk naar gezin en van gezin naar werk.

'Work-Family Conflict': overzicht van de schaal

WIF: 'Work interferences with Family' - FIW: 'Family interferences with Work'

Dimensie tijd

WIF 1: *'Ik moet activiteiten van het gezin missen door de hoeveelheid tijd die ik aan mijn werk moet besteden'* meet conflict als gevolg van 'Work Interferences with Family': de mate waarin het domein werk het domein gezin verstoort voor de dimensie tijdsdruk.

FIW 2: *'Ik moet activiteiten op het werk missen door de hoeveelheid tijd die ik moet besteden aan mijn gezin'* meet conflict tengevolge van 'Family Interferences with Work': de mate waarin het gezin het domein werk verstoort door tijdsdruk.

Dimensie stress

WIF 3: *'Wanneer ik thuiskom van het werk, ben ik vaak emotioneel zo uitgeput dat het mij belemmert om aandacht te geven aan mijn gezin'*: meet de mate waarin het werk stress meebrengt in het gezin.

FIW 4: *'Doordat ik me druk maak over mijn verantwoordelijkheden thuis, kan ik me moeilijk concentreren op mijn werk'*: meet de mate waarin het gezin stress meebrengt op het werk.

Dimensie gedrag

WIF 5: *'De manier waarop ik dingen aanpak op het werk, helpt me ook om thuis een betere ouder en een betere partner te zijn'*: meet de positieve invloed van het werk op het gezin.

FIW 6: *'De manier waarop ik thuis problemen oplos, helpt me om problemen op het werk op te lossen'*: meet de positieve invloed van het gezin op het werk.

Eerder onderzoek in Vlaanderen bij gescheiden personen toonde al aan dat gezin-werk-conflicten ook na een scheiding gendergekleurd zijn, met gescheiden vrouwen die meer conflict ervaren dan gescheiden mannen (Gilleir, 2013; Willekens e.a., 2011). We splitsen de cijfers hier dan ook op voor mannen en vrouwen. Voor vrouwen zien we, tegen de verwachting in, geen significante verschillen, dit voor geen enkele van de zes stellingen. Voor mannen is er voor vier van de zes dimensies een significant verschil tussen vaders in intacte gezinnen en alleenstaande vaders.

Eén op de vier (24%) van alle buitenshuis werkende ouders is emotioneel uitgeput na een werkdag (WIF3). Alleenstaande moeders zijn wel vaker emotioneel zo uitgeput na het werk dat ze onvoldoende aandacht kunnen geven aan het gezin, maar het verschil met andere moeders is niet significant.

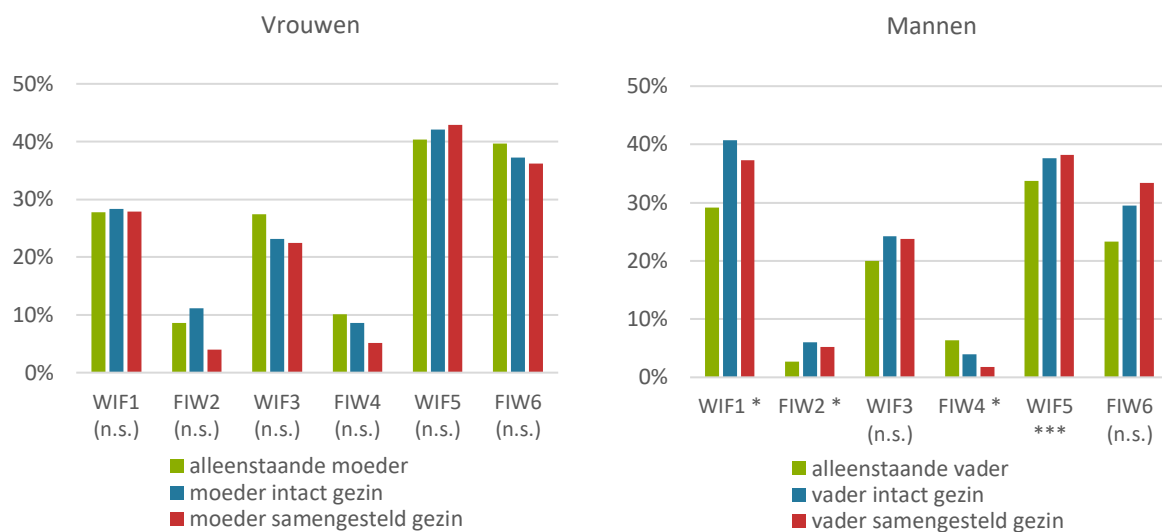
³¹ Carlson et al. (2000) verwerkten drie dimensies uit de vakliteratuur in deze schaal: 'tijdsdruk', 'stress' en 'gedrag', alsook de erkenning dat de invloed in twee richtingen kan gaan (van werk naar gezin en omgekeerd, van gezin naar werk), in één meetinstrument. Het instrument peilt dus naar de negatieve én positieve spillover-effecten in de beide richtingen. Zo werd een 6-dimensioneel meetinstrument bekomen. Matthews et al. (2010) kwamen tot een verkorte versie door per dimensie één item uit de batterij vragen over te houden.

Negatieve spillover van het gezin naar het werk door tijdsdruk komt zelden voor (FIW2). Ook negatieve spillover van gezin naar werk door stress komt zelden voor (FIW4): voor de meeste respondenten heeft het gezin nauwelijks een emotioneel negatieve invloed op het werk. Het is wel iets vaker het geval bij vrouwen dan bij mannen, maar niet vaker bij alleenstaande moeders dan bij andere moeders. Vaders in intacte gezinnen ervaren meer negatieve invloed van het werk op het gezin door tijdsdruk (WIF1).

De aandelen ouders die positieve gedragsinvloeden van gezin naar werk en omgekeerd rapporteren (WIF5 en FIW6) liggen vrij hoog, en opvallend hoger bij vrouwen dan bij mannen. Bij moeders is er geen verschil inzake positieve spillover over de gezinstypes. Alleenstaande vaders ervaren minder positieve invloeden dan vaders in koppelgezinnen, maar het verschil is enkel significant in de richting van werk naar gezin.

Figuur 25. Gezin-werkconflict, naar gezinstype, naar geslacht

Significantieniveau: *p < 0,05; **p < 0,01; *** p < 0,001; n.s. niet significant (Pearson χ^2)

BRON: GEZINSENQUÊTE 2021

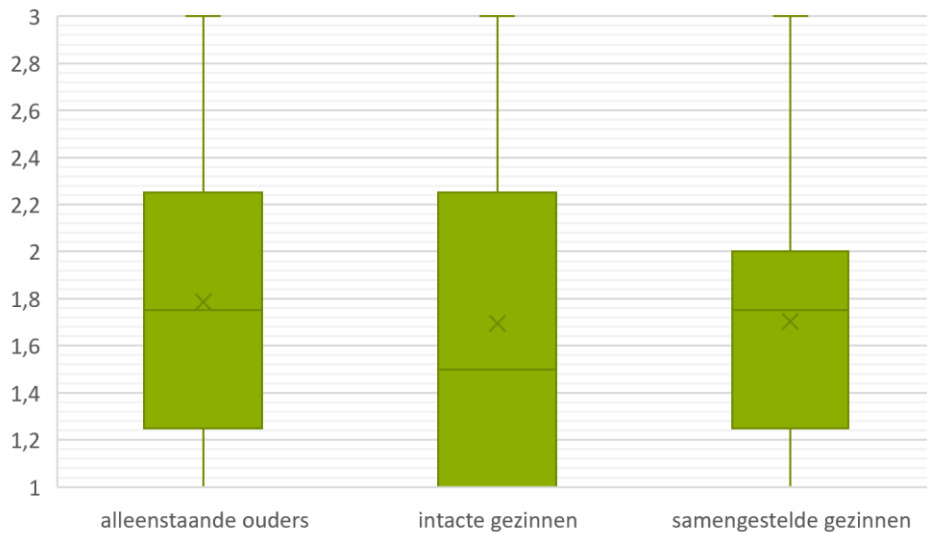
Er werd tot slot ook rechtstreeks gevraagd naar de inschatting door de respondent van de mate waarin de eigen job al dan niet goed te combineren is met het gezin. Een meerderheid van ongeveer driekwart van de respondenten met minstens een deeltijdse job vindt dat de job goed tot heel goed te combineren is met het gezin, ongeacht het gezinstype. We zien geen significant verschil tussen respondenten in eenouder-, intacte en samengestelde gezinnen: respectievelijk 78%, 77% en 75% vindt de eigen job (heel) goed te combineren met het gezin.

6.1.4.3 Kernindicatoren ‘combinatie gezin en werk’

De indicator ‘formele combinatiemogelijkheden’ geeft samenvattend weer in welke mate een beroep kan worden gedaan op gezinsvriendelijke maatregelen in de werkcontext. Een hogere score duidt op een hogere potentiële kwetsbaarheid, in dit geval dus minder (formele) mogelijkheden waarvan gebruik kan worden gemaakt om de combinatie met het gezinsleven gemakkelijker te maken.

Indicator formele combinatiemogelijkheden (1 tot 3)

Een hogere score duidt op minder formele combinatiemogelijkheden

Significantieniveau: Kruskal-Wallis: $p = 0,003$, ANOVA met post hoc testen (Bonferroni-correctie voor meervoudige vergelijkingen): alleenstaande ouders verschillen van intacte gezinnen: $p = 0,003$

[BRON: GEZINSENQUÊTE 2021](#)

De indicator 'dagelijkse combinatie werk-gezin' geeft samenvattend weer in welke mate gezin en werk vlot combineerbaar zijn op dagelijkse basis. Een hogere score duidt op een moeizamere dagelijkse combinatie van arbeid en gezin. Er is geen significant verschil tussen ouders in verschillende gezinstypes.

Indicator dagelijkse combinatie gezin en werk (1 tot 3)

Een hogere score duidt op een moeizamere dagelijkse combinatie gezin en werk

Significantieniveau: Kruskal-Wallis: n.s.

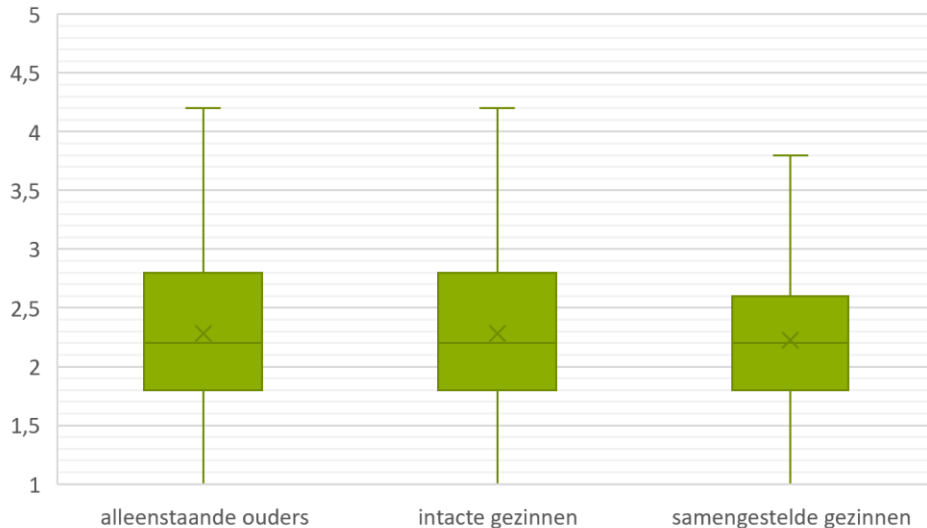
[BRON: GEZINSENQUÊTE 2021](#)

De indicator 'spillover gezin en werk' geeft bevattelijk weer in welke mate men negatieve (of weinig positieve) spillover ervaart van het werk op het gezin en van het gezin op het werk. Een hogere score

duidt op meer negatieve spillover tussen beide sferen gezin en arbeid. Er is geen significant verschil tussen ouders in verschillende gezinstypes.

Indicator spillover gezin en werk (1 tot 5)

Een hogere score duidt op meer negatieve spillover

Significantieniveau: Kruskal-Wallis: n.s.

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

6.1.4.4 Conclusies

- We zien een gemengd beeld inzake combinatie en combinatiebelasting. Bij alleenstaande ouders worden vooral beperkingen ervaren vanuit de werkvloer: ze kunnen minder makkelijk ouderschapsverlof opnemen, de mogelijkheden om van thuis uit te werken zijn voor hen beperkter en er is minder inspraak bij het bepalen van de werkuren dan bij andere ouders. Dat alleenstaande ouders vaker in een arbeidersstatuut werken, vormt hier mee een verklaring.
- Globaal genomen kunnen we stellen dat alleenstaande moeders geen moeilijkere dagdagelijkse combinatie ervaren. Ook ervaren ze niet meer negatieve spillover of conflict tussen hun rol in het gezin en hun rol op het werk dan andere moeders.

6.2 FUNCTIONEREN VAN HET GEZIN

In dit deel analyseren we het functioneren op het niveau van het gezin zelf. Achtereenvolgens komen de opvoeding van de kinderen en de ervaring van het ouderschap aan bod, vervolgens de kwaliteit van de onderlinge gezinsrelaties, en tot slot de ondersteuning die gezinnen van buitenaf ontvangen.

De gezinsenquête toont aan dat alleenstaande ouders het minst tevreden zijn met de samenstelling van hun gezin. Ze scoren met 7.5 significant lager dan intacte gezinnen (9.3) op een schaal van 0 tot 10. Samenstelde gezinnen scoren gemiddeld 8.5. We gaan na hoe deze ontevredenheid zich al dan niet weerspiegelt in diverse aspecten van het gezinsfunctioneren zelf, met name de mate waarin men zorgen of vragen heeft over de opvoeding van de kinderen, de mate waarin men de opvoeding van de kinderen belastend, verrijkend dan wel isolerend ervaart, de inschatting door ouders van de kwaliteit van de onderlinge relaties binnen het gezin, de mate waarin men hulp krijgt en gebruikt bij de opvang van de kinderen en de mate waarin men gebruik maakt van hulp bij het huishouden.

6.2.1 Ouderschap en opvoeding

Hier bekijken we of er verschillen zijn over de gezinstypes heen wat opvoeden en ouderschap betreft.³²

6.2.1.1 Tevredenheid met de opvoeding

Gepeild naar de algemene tevredenheid over de opvoeding op een schaal van 0 (zeer ontevreden) tot 10 (zeer tevreden) zien we dat ouders in intacte gezinnen het hoogst scoren. Met een gemiddelde score van 8.3 zijn ze significant vaker tevreden over de opvoeding van hun kinderen dan ouders in beide andere gezinstypes. Samengestelde gezinnen scoren het laagst (7.8). Alleenstaande ouders scoren hier tussenin (7.9).

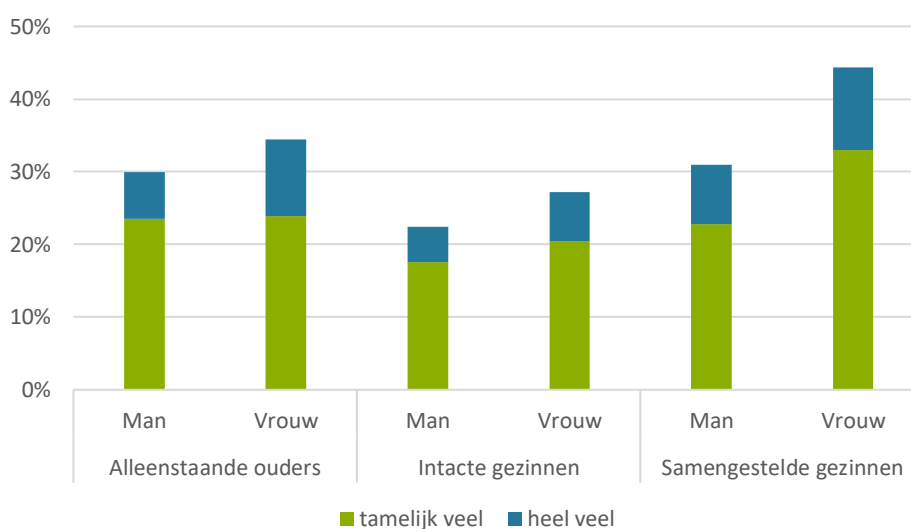
6.2.1.2 Zich zorgen maken over de kinderen

Respondenten werd gevraagd: *'Heeft u het afgelopen jaar vragen of zorgen gehad over uw kind(eren)?'* De antwoordmogelijkheden waren: '(helemaal) niet', 'een beetje maar', 'tamelijk veel' en 'heel veel'.

Ouders in samengestelde gezinnen maken zich significant meer zorgen over de kinderen dan ouders in intacte gezinnen. Alleenstaande ouders positioneren zich tussen beide andere gezinstypes in, maar verschillen hierin niet significant van intacte gezinnen. Van de alleenstaande ouders had één op de drie (33%) het voorbije jaar heel veel of tamelijk veel vragen of zorgen over de opvoeding van de kinderen. Bij intacte gezinnen bedraagt dat aandeel 25%. Bij samengestelde gezinnen is het met 38% veruit het hoogst.

Over de drie gezinstypes heen, maken moeders zich vaker zorgen dan vaders. Moeders in samengestelde gezinnen maken zich het meest zorgen; ze doen dit ook meer dan vaders in samengestelde gezinnen. Dit is in lijn met de bevinding Vancoppenolle (Vancoppenolle et al., 2023). In het grootschalige echtscheidingsonderzoek (Scheiding in Vlaanderen) van 2009 werd ook reeds aangetoond dat ouders die kinderen opvoeden in gelijkmatig verdeeld verblijfsco-ouderschap zich meer zorgen maken om de kinderen dan ouders die hun kinderen voltijds of in hoofdverblijf opvoeden (Mortelmans et al., 2011). Een mogelijke hypothese ter verklaring is dat de gedeeltelijke afwezigheid van de kinderen zorgt voor meer onzekerheid, meer vragen en meer 'onzichtbare' zorgen.

Figuur 26. Aandeel ouders dat heel veel of tamelijk veel vragen of zorgen had over de opvoeding van de kinderen, naar gezinstype

Significantieniveau: Pearson χ^2 voor mannen: $p = 0,017$, Pearson χ^2 voor vrouwen: $p < 0,001$

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

³² Een uitgebreide neerslag van de resultaten rond opvoeding voor de totale populatie is te vinden in Vancoppenolle, Dupont & Nys, 2023.

6.2.1.3 Beleving van de opvoeding: verrijking, isolatie en belasting

De term 'opvoedingsbeleving' verwijst naar de emotionele en cognitieve processen die samengaan met het opvoedingsproces. Het gaat dus om de gedachten en gevoelens die ouders beleven bij het opvoeden (Vancoppenolle et al. 2023).

De opvoedingsbeleving werd in de gezinsenquête gemeten met een verkorte versie van de '*Perceptions of Parenting Inventory*' (POPI) van Lawson (2004). POPI meet zowel positieve als negatieve aspecten van opvoeding. Voor meer uitleg over de theoretische achtergrond van deze schaal verwijzen we naar Vancoppenolle et al. (2023). Enkel de items uit de subschalen 'verrijking', 'isolatie', 'instrumentele kost' en 'opvoedingsbelasting' werden opgenomen in de gezinsenquête.

De positieve dimensies van opvoeden worden gemeten via de subschaal 'verrijking'. De subschaal verrijkend ouderschap meet in welke mate de opvoeding ouders een positief gevoel geeft (opvoeden maakt gelukkig en trots, opvoeden is verrijkend en is plezierig).

De negatieve dimensies van opvoeden en ouderschap worden gemeten via de subschalen 'isolatie', 'instrumentele kost' en 'opvoedingsbelasting'. Deze subschalen meten enerzijds het mogelijk gevoel van isolatie dat ouders ervaren als gevolg van de opvoeding, en anderzijds de kosten, lasten en zorgen die het opvoeden voor hen meebrengt.

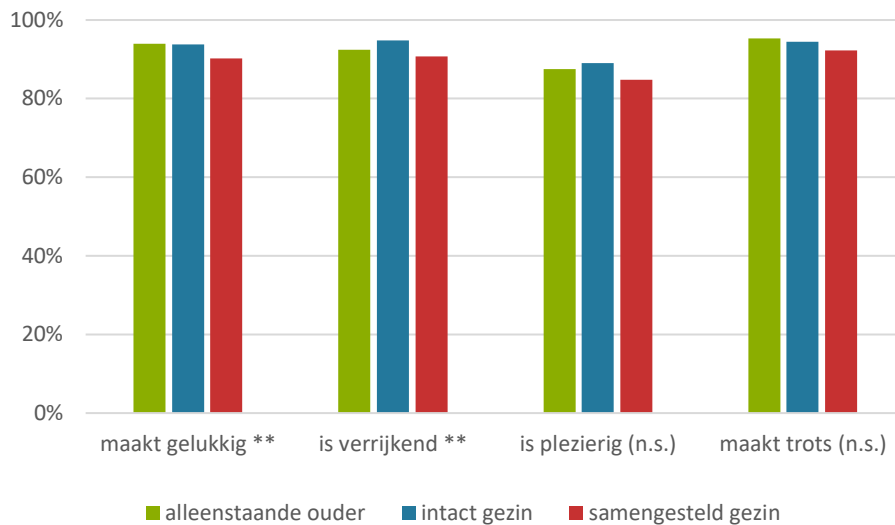
Er werd telkens een vijfpuntenschaal gehanteerd waarbij 1 staat voor 'helemaal mee eens' en 5 voor 'helemaal niet mee eens'.

We gaan eerst voor de verschillende items in de subschalen na of er verschillen zijn tussen de gezinstypes. Nadien volgen telkens de samenvattende schaalscores.

6.2.1.3.1 Verrijkend aspect van opvoeding

'Verrijking' in de opvoeding werd gemeten aan de hand van vier items die peilen naar de positieve beleving van het ouderschap: '*Zorgen voor mijn kind(eren) maakt me gelukkig*', '*Mijn kind(eren) opvoeden is verrijkend*', '*Zorgen voor mijn kind(eren) is plezierig*', en '*Mijn kind(eren) opvoeden maakt me trots*'. Een grote meerderheid van de ouders vindt het opvoeden algemeen verrijkend. De aandelen '(helemaal) mee eens' voor alle ouders variëren van 88% tot 94%. Er zijn twee significante verschillen: ouders in samengestelde gezinnen vinden significant minder dan ouders in intacte gezinnen dat de opvoeding van hun kind(eren) gelukkig maakt en een verrijking met zich meebrengt.

Figuur 27. Itemscores schaal verrijkend ouderschap, aandelen (helemaal) mee eens, naar gezinstype

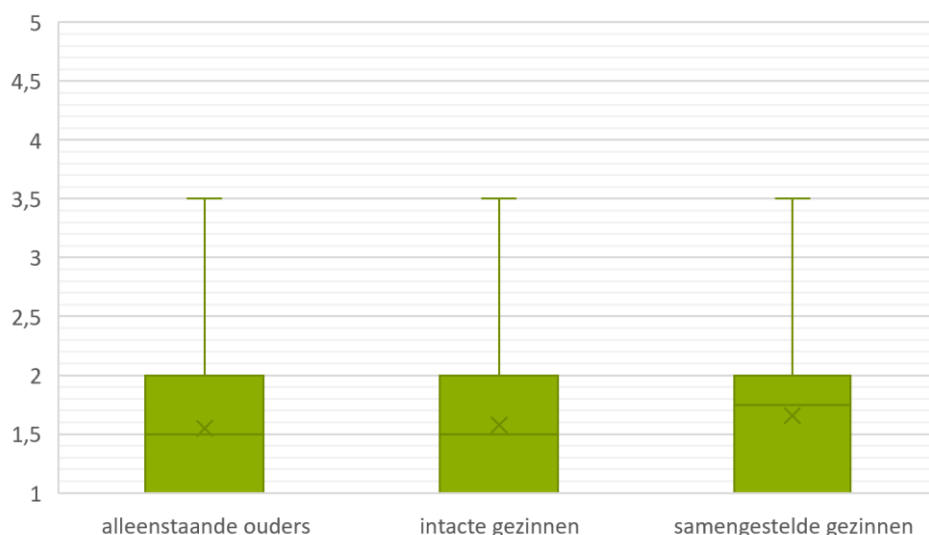
Significantieniveau: *p < 0,05; **p < 0,01; *** p < 0,001; n.s. niet significant (Pearson χ^2)

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

De subschaal ‘verrijkend ouderschap’ vat de itemscores van de drie gezinstypes samen. De items werden omgekeerd geschaald. Een hogere score duidt op een hogere potentiële kwetsbaarheid, hier hoe minder verrijkend men het opvoeden vindt. Er is geen significant verschil tussen alleenstaande ouders en intacte gezinnen. Ouders in samengestelde gezinnen vinden opvoeden wel significant minder verrijkend dan andere ouders.

Subschaal verrijkend ouderschap (1 tot 5)

Een hogere score duidt op een minder verrijkende opvoeding

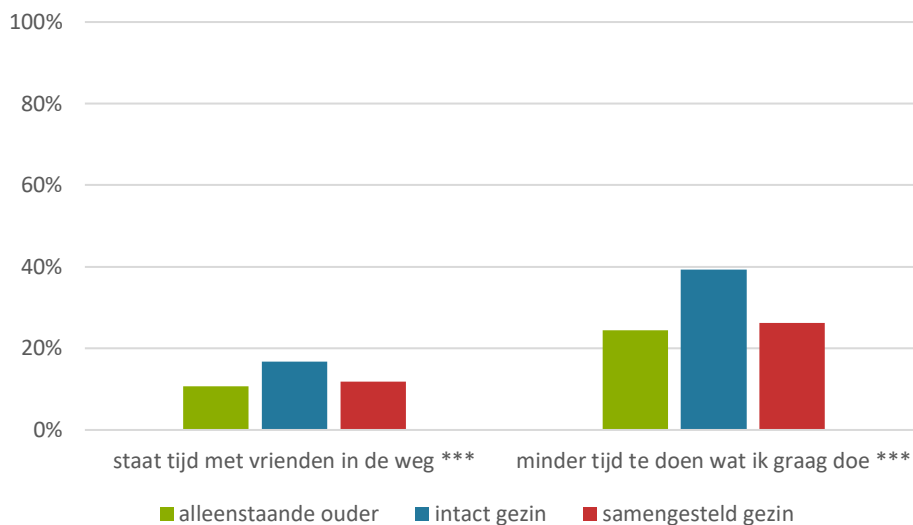
Significantieniveau: Kruskal-Wallis: p = 0,001, ANOVA met post hoc testen (Bonferroni-correctie voor meervoudige vergelijkingen): samengestelde gezinnen verschillen van alleenstaande ouders: p = 0,02

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

6.2.1.3.2 Isolerend aspect van opvoeding

De subschaal 'isolatie' meet een negatieve dimensie van ouderschap: met name of ouders vinden dat opvoeding ten koste gaat van tijd met de partner, van tijd met vrienden of van tijd voor dingen die men graag doet. Isolatie werd gemeten aan de hand van vier items, maar de twee partner-gerelateerde items bespreken we hier niet. De twee overige items zijn: 'Zorgen voor mijn kind(eren) staat de tijd die ik wil doorbrengen met mijn vrienden in de weg' en 'Ik heb minder tijd om te doen wat ik graag doe'. De aandelen '(helemaal) mee eens' voor alle ouders variëren van 15% (minder tijd voor vrienden) tot 34% (minder tijd voor dingen die men graag doet).

Figuur 28. Itemscores schaal isolerend ouderschap, aandelen (helemaal) mee eens, naar gezinstype

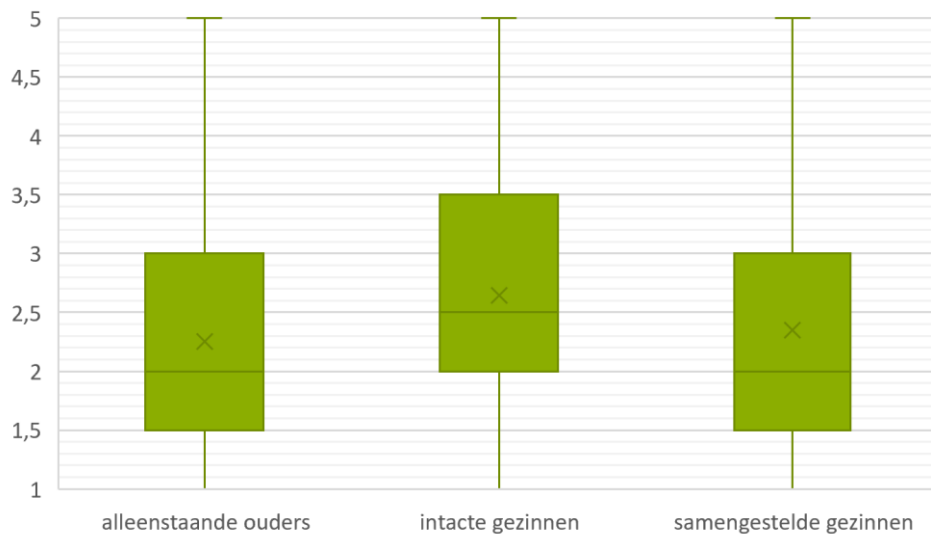
Significantieniveau: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$; n.s. niet significant (Pearson χ^2)

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

Er zijn voor beide items significante verschillen: ouders in intacte gezinnen vinden significant vaker dan andere ouders dat de opvoeding van hun kinderen tijd met vrienden in de weg zit (17% tegenover 11% bij alleenstaande ouders) en ten koste gaat van tijd voor dingen die men graag doet (39% tegenover 24% bij alleenstaande ouders).

De subschaal 'isolerend ouderschap' geeft samenvattend weer in welke mate de opvoeding ouders een algemeen gevoel van isolatie geeft. De items die betrekking hebben op een partner werden weggelaten. De items werden omgekeerd geschaald. Hoe hoger de score, hoe meer isolerend men het ouderschap ervaart. Alleenstaande ouders scoren gemiddeld beter dan intacte gezinnen. Ze ervaren het ouderschap als minder isolerend dan ouders in intacte gezinnen.

Subschaal isolerend ouderschap (1 tot 5) Een hogere score duidt op meer isolatie in de opvoeding

Significantieniveau: Kruskal-Wallis: $p = 0,000$, ANOVA met post hoc testen (Bonferroni-correctie voor meervoudige vergelijkingen): intacte gezinnen verschillen van beide andere gezinstypes op niveau $p < 0,001$

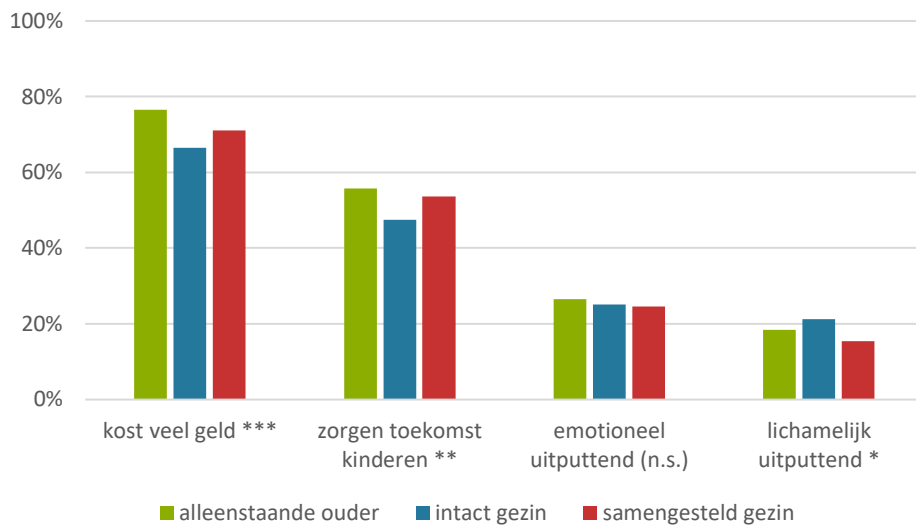
[BRON: GEZINSENQUÊTE 2021](#)

6.2.1.3.3 Instrumentele kost van opvoeden

De subschaal 'instrumentele kost' meet de mate waarin het opvoeden voor ouders financiële en andere zorgen met zich meebrengt, alsook de mate waarin het opvoeden ten koste gaat van persoonlijke welzijn van de ouders, zowel op emotioneel als op lichamelijk vlak. De instrumentele kosten werden gemeten met de vier items *'kinderen grootbrengen kost veel geld'*, *'ik maak me zorgen over de toekomst van de kinderen'*, *'opvoeden is emotioneel uitputtend'* en *'zorgen voor mijn kinderen put me lichamelijk uit'*. 77% van de alleenstaande ouders is van oordeel dat kinderen opvoeden veel geld kost, een significant hoger aandeel dan bij intacte gezinnen (66%). Ook maken alleenstaande ouders zich significant vaker zorgen over de toekomst van de kinderen: 56%, tegenover 47% in intacte gezinnen. Een kwart van alle ouders vindt opvoeden emotioneel uitputtend. De drie gezinstypes verschillen hierin niet. Ouders in intacte gezinnen vinden opvoeden wel vaker lichamelijk uitputtend (ze hebben doorgaans ook jongere kinderen), maar ze verschillen hierin niet significant van alleenstaande ouders, wel van samengestelde gezinnen, die het opvoeden het minst lichamelijk uitputtend vinden.

Figuur 29. Itemscores schaal instrumentele kost, aandelen (helemaal) mee eens, naar gezinstype

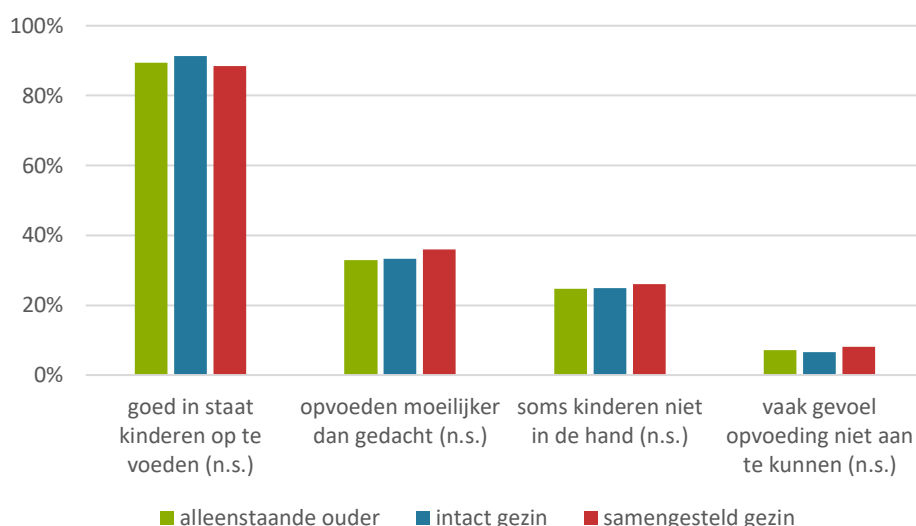
Significantieniveau: *p < 0,05; **p < 0,01; *** p < 0,001; n.s. niet significant (Pearson χ^2)

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

6.2.1.3.4 Opvoedingsbelasting

‘Opvoedingsbelasting’ verwijst naar de mate waarin ouders het gevoel hebben de opvoeding van de kinderen aan te kunnen en te beheersen. De opvoedingsbelasting werd gemeten met de items *‘ik ben goed in staat mijn kinderen op te voeden’*, *‘het ouderschap is moeilijker dan gedacht’*, *‘ik heb soms het gevoel mijn kinderen niet in de hand te hebben’* en *‘ik heb vaak het gevoel dat ik de opvoeding niet aankan’*.

Figuur 30. Itemscores schaal opvoedingsbeheersing, aandelen (helemaal) mee eens, naar gezinstype

Significantieniveau: *p < 0,05; **p < 0,01; *** p < 0,001; n.s. niet significant (Pearson χ^2)

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

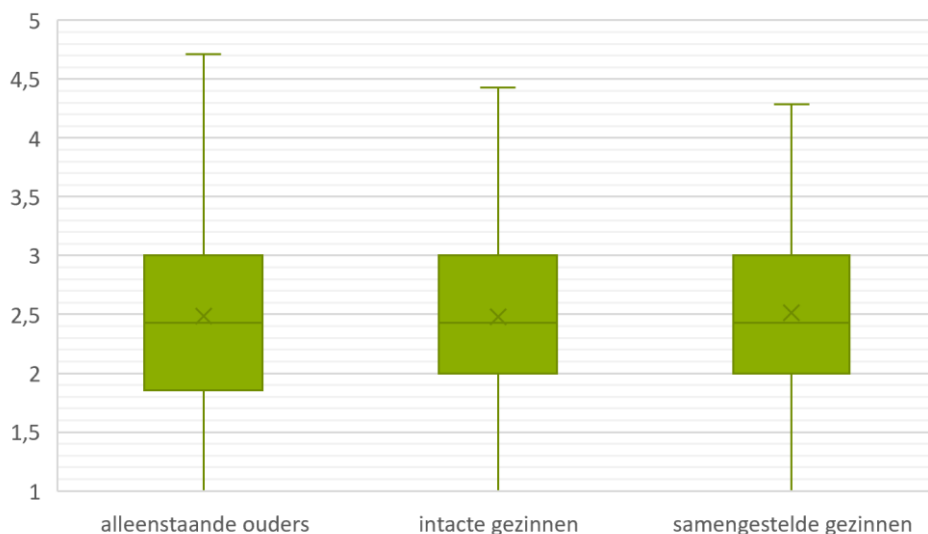
Een ruime meerderheid van zo'n negen op tien ouders vindt zichzelf goed in staat de kinderen op te voeden. Een minderheid van zo'n één op de drie vindt het ouderschap moeilijker dan gedacht. Een kwart vindt dat men soms de kinderen niet in de hand heeft. Slechts 7% is het ermee eens de opvoeding soms niet aan te kunnen. Gezinstypes verschillen hierin niet.

De items uit de subschalen 'instrumentele kost' en 'opvoedingsbelasting' voegden we samen tot één schaal 'opvoedingsbelasting'. Dit leverde een schaal met een hogere interne betrouwbaarheid op. Het item 'kinderen kosten veel geld' werd weggelaten omdat het slecht correleerde met de andere items. Als item dat de financiële kost van opvoeden meet, meet het duidelijk iets anders dan de items die peilen naar de lichamelijke en emotionele kosten van opvoeden. Ook dit leverde een hogere interne betrouwbaarheid op (Cronbach's $\alpha > 0,70$). De schaal 'opvoedingsbelasting' geeft op die manier samenvattend weer in welke mate ouders de opvoeding belastend vinden (in termen van emotioneel en lichamelijk uitputtend zijn), in welke mate het ouderschap zorgen met zich meebrengt (zorgen over de toekomst van de kinderen) en in welke mate ouders het gevoel hebben de opvoeding aan te kunnen. Negatief en positief geformuleerde items werden in dezelfde richting geschaald. Hoe hoger de score, hoe hoger de kosten en hoe zwaarder en meer belastend men het ouderschap ervaart.

Er is geen verschil tussen alleenstaande en andere ouders. Ze ervaren de opvoeding globaal niet als meer belastend. Op het item 'kinderen kosten veel geld' (hier dus niet opgenomen in de schaal opvoedingsbelasting) scoorden alleenstaande ouders wel significant hoger. Zij linken dus meer financiële kosten aan de opvoeding dan ouders in intacte gezinnen. Maar tegelijkertijd verbinden ze geen hogere emotionele en lichamelijke kosten aan het opvoeden dan ouders in intacte gezinnen.

Subschaal opvoedingsbelasting (1 tot 5)

Een hogere score duidt op hogere kosten en lasten van ouderschap

Significantieniveau: Kruskal-Wallis: n.s.

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

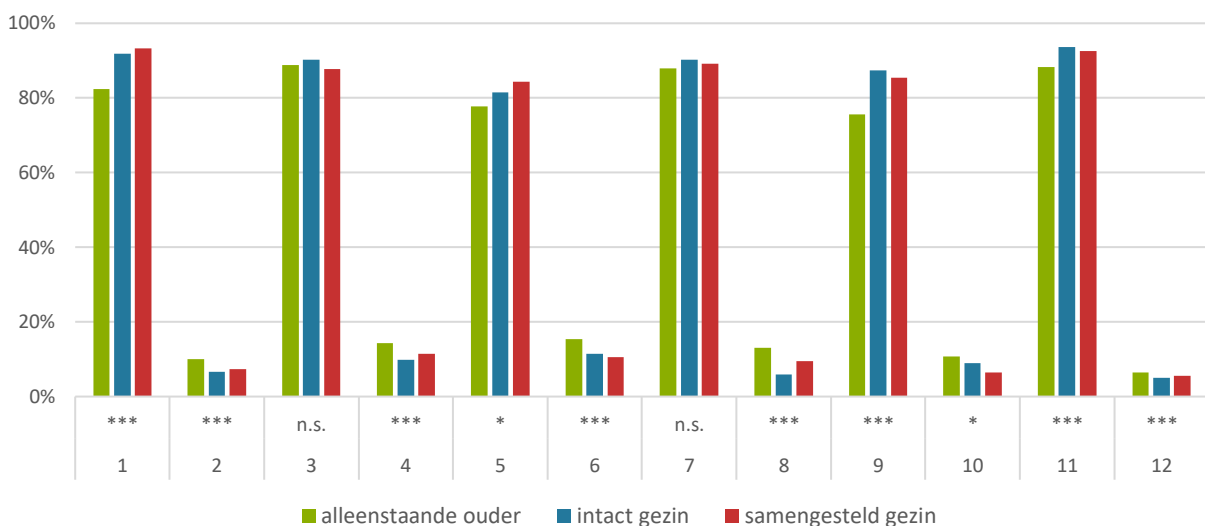
6.2.1.4 Conclusies

- Alleenstaande ouders zijn het minst tevreden met de samenstelling van hun gezin.
- Vooral moeders in samengestelde gezinnen maakten zich zorgen over de kinderen in het jaar voor de bevraging. Alleenstaande ouders deden dat op hun beurt vaker dan ouders in intacte gezinnen.
- Inzake de verschillende dimensies van opvoeding zien we een genuanceerd beeld. Alleenstaande ouders doen het even goed wat de positieve dimensies van opvoeden betreft. Ze verschillen niet van andere ouders wat het verrijkende aspect van opvoeden betreft. Ze ervaren de opvoeding zelfs als minder isolerend dan ouders in intacte gezinnen. Ze ervaren de opvoeding ook niet als meer belastend dan andere ouders.
- Inzake instrumentele kosten van opvoeden is er wel een verschil: alleenstaande ouders vinden significant vaker dat de opvoeding veel geld kost en maken zich significant meer zorgen om de toekomst van hun kinderen.

6.2.2 Gezinsrelaties

De onderlinge gezinsrelaties of het 'algemene gezinsfunctioneren' werd gemeten aan de hand van de subschaal 'General Functioning', één van de zeven schalen van de **McMaster 'Family Assessment Device (FAD)'** (Epstein et al., 1983). Het theoretische model achter deze schaal is het 'McMaster Family Functioning Model' en gaat uit van een systeemtheoretische benadering waarin het gezinsfunctioneren gerelateerd wordt aan transactionele en systeemkenmerken van het gezin, eerder dan aan intrapsychische karakteristieken van individuele gezinsleden. De schaal meet de tevredenheid van de respondent met de gezinsinteracties en met het algemene gezinsfunctioneren. De items zijn bijvoorbeeld: 'Wanneer er moeilijkheden zijn, kunnen we op elkaars steun rekenen', 'Plannen maken om iets met het gezin te gaan doen is moeilijk omdat we elkaar verkeerd begrijpen' of 'Andere gezinsleden worden geaccepteerd zoals ze zijn'. 12 items werden beoordeeld op een vijfpuntenschaal, van 'helemaal niet mee eens' tot 'helemaal mee eens'.

Figuur 31. Itemscores schaal gezinsfunctioneren, aandelen (helemaal) mee eens, naar gezinstype

Significantieniveau: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$; n.s. niet significant (Pearson χ^2). Noot: (1) Wanneer er moeilijkheden zijn kunnen we op elkaars steun rekenen; (2) Plannen maken om iets met het gezin te gaan doen is moeilijk; (3) Andere gezinsleden worden geaccepteerd zoals ze zijn; (4) We kunnen niet met elkaar praten over het verdriet dat we voelen; (5) We kunnen gevoelens naar elkaar toe uiten; (6) We vermijden het om over onze angsten en zorgen te praten; (7) In ons gezin voelen we ons geaccepteerd zoals we zijn; (8) Er zijn heel wat nare, pijnlijke gevoelens in het gezin; (9) We kunnen samen beslissingen nemen over hoe we problemen moeten oplossen; (10) Beslissen is een probleem in ons gezin; (11) We vertrouwen op elkaar en (12) We kunnen niet goed met elkaar opschieten.

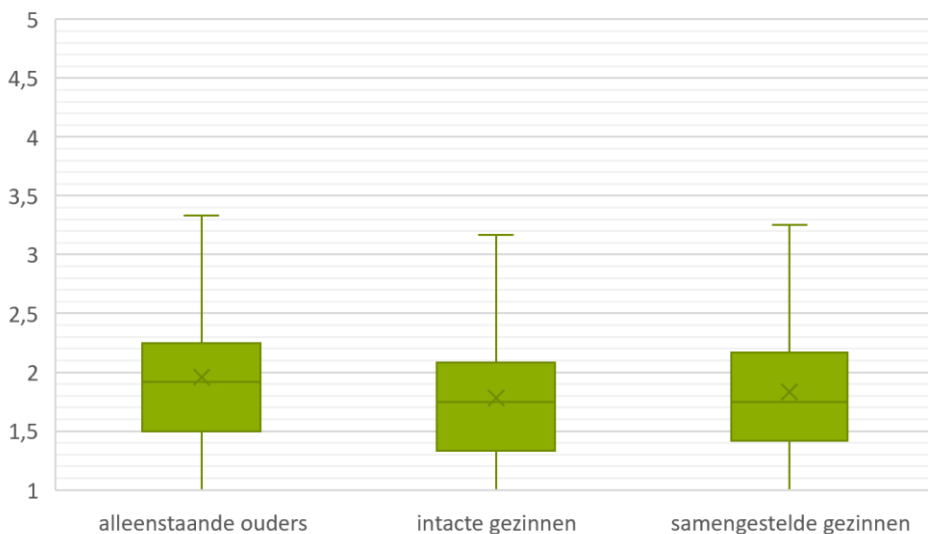
BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

Op tien van de 12 items zijn er significante verschillen. Zo wordt bijvoorbeeld in eenoudergezinnen minder met elkaar gepraat over verdriet en wordt vaker vermeden om over angsten en zorgen te praten. Er zijn meer pijnlijke gevoelens binnen eenoudergezinnen. Samen beslissingen nemen lukt minder goed. Gezinsleden binnen eenoudergezinnen kunnen minder bij elkaar terecht voor wederzijdse steun. Ook is er minder vertrouwen binnen eenoudergezinnen dan binnen andere gezinnen en schiet men gemiddeld minder goed met elkaar op.

Bovenstaande wordt samengevat in de schaal 'gezinsfunctioneren'. Hoe hoger de score, hoe slechter het gezin functioneert en hoe stroever de onderlinge gezinsrelaties verlopen. De relaties binnen eenoudergezinnen verlopen minder goed dan binnen andere gezinnen.

Schaal algemeen gezinsfunctioneren (1 tot 5)

Een hogere score duidt op een slechter gezinsfunctioneren

Significantieniveau: Kruskal-Wallis: $p < 0,001$, Significantieniveau: ANOVA met post hoc testen (Bonferroni-correctie voor meervoudige vergelijkingen): alleenstaande ouders verschillen van beide andere gezinstypes op niveau $p < 0,001$

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

6.2.3 Gezinsondersteuning

6.2.3.1 Externe hulp

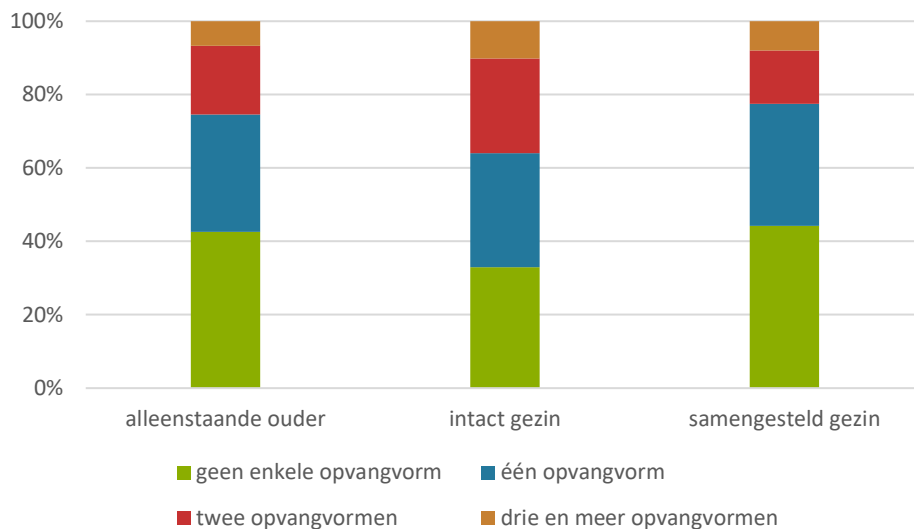
In dit deel maken we een dubbele selectie van ouders, ten eerste enkel die ouders met een jongste kind jonger dan 16 jaar en ten tweede enkel de werkende ouders. Door deze selectie blijven er voldoende steekprofeenheden met het oog op de statistische power van de analyse, en focussen we tegelijkertijd op de groep gezinnen waarvan kan worden verondersteld het meest gebaat te zijn bij externe hulp.

6.2.3.1.1 Hulp bij opvang van de kinderen

Ouders werden bevraagd over hun gebruik van zowel onbetaalde opvang (familie, vrienden,...) als betaalde opvang (onthaalouder, crèche, buitenschoolse opvang, thuisoppas en speelpleinwerking tijdens vakanties) bij de opvang van de kinderen. De zes bevraagde opvangvormen samengenomen, komen we tot de vaststelling dat 43% van de alleenstaande ouders geen enkele vorm van opvang gebruikt, tegenover 33% van de intacte gezinnen. Alleenstaande ouders hebben gemiddeld wat oudere kinderen, mogelijk speelt hier een leeftijdseffect van de kinderen. Wanneer het jongste kind bijvoorbeeld 16 jaar oud is en

tot het gezin wordt gerekend, betekent dit niet noodzakelijk dat er nood is aan opvang. De gebruiksintensiteit ligt ook hoger bij intacte gezinnen: 36% onder hen gebruikt minstens twee van de zes bevraagde opvangvormen, tegenover 25% van de alleenstaande ouders.

Figuur 32. Gebruik en gebruiksintensiteit van zes opvangvormen, naar gezinstype, selectie werkende ouders met jongste kind jonger dan 16 jaar

Significantieniveau: Pearson χ^2 : $p < 0,001$

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

Bij onbetaalde hulp gaat het het vaakst om hulp van de (schoon)ouders. Over alle gezinstypes heen is er in gelijke mate hulp van ouders, maar alleenstaande ouders doen nauwelijks (nog) een beroep op de ex-schoonouders.

Ouders in intacte gezinnen maken significant vaker gebruik van onthaalouders en crèches, en van speelpleinwerking tijdens de schoolvakanties. Alleenstaande ouders maken vaker gebruik van buitenschoolse kinderopvang. Ook hier speelt wellicht een leeftijdseffect van de kinderen.

6.2.3.1.2 Betaalde hulp bij het huishouden

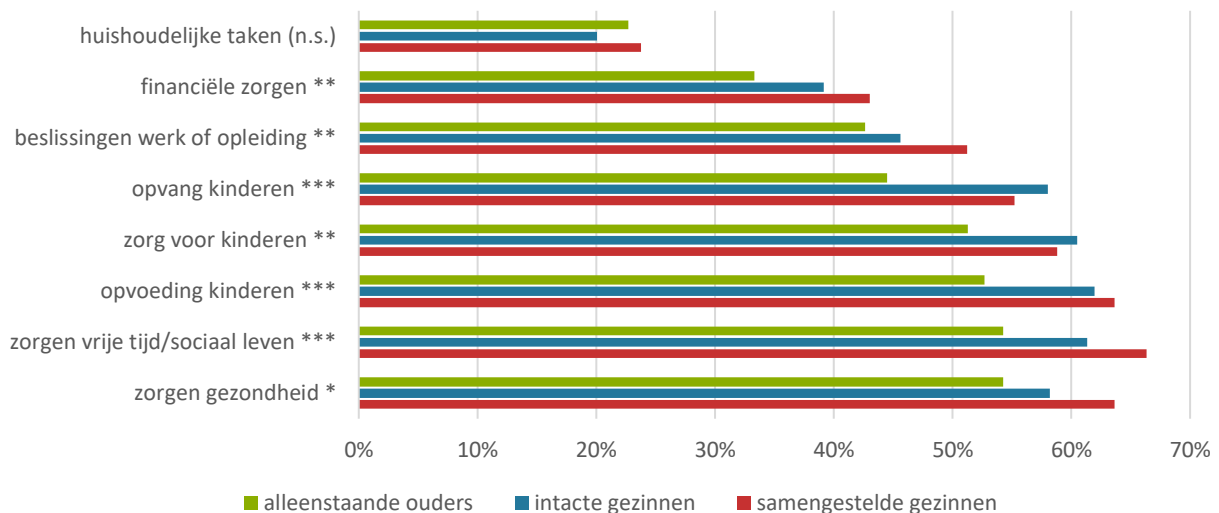
Er werd gepeild naar het gebruik van twee betaalde diensten: poets hulp en strijkhulp. Van deze twee diensten is poets hulp de meest gebruikte: intacte gezinnen waar minstens één partner werkt en met een jongste kind onder de 16 doen hier significant vaker een beroep op (45%) dan werkende alleenstaande ouders met een jongste kind onder de 16 (29%) en dan samengestelde gezinnen (31%).

6.2.3.2 Sociale steun

Eerder onderzoek wees reeds uit dat alleenstaande ouders meer moeilijkheden ondervinden om hun sociale netwerk na een scheiding op peil te houden (Jappens et al., 2011). Diverse recentere kwalitatieve studies (bijvoorbeeld Van Garsse & Mortelmans, 2018) tonen nochtans het belang aan van sociale netwerken voor alleenstaande ouders voor het bieden van praktische en emotionele ondersteuning. Uit de gezinsenquête blijkt dat alleenstaande ouders zich minder sociaal gesteund voelen. Er werd gevraagd *'Bij hoeveel mensen kan u op dit moment terecht voor hulp en steun?'* Alleenstaande ouders kunnen bij gemiddeld 11 personen terecht voor sociale steun, bij ouders in intacte gezinnen zijn er dat 15, dat is significant meer.

Verder werd, voor tien voorbeelden van te nemen beslissingen of mogelijke zorgen, gevraagd in welke mate men daarvoor steun vindt bij één of meer personen. *'In welke mate voelt u zich gesteund door een of meerdere van deze mensen in elk van de volgende domeinen?'* De antwoordmogelijkheden varieerden van 'heel veel' tot 'helemaal niet'. Alleenstaande ouders voelen zich vooral minder gesteund wat de kindgerelateerde items betreft, met name steun bij de opvoeding van de kinderen, steun bij de zorg voor de kinderen en steun bij de opvang van de kinderen. Hier zijn de verschillen met intacte gezinnen het grootst. De verschillen zijn significant. Rechtstreeks gevraagd naar de tevredenheid met het sociale leven, scoren alleenstaande ouders significant lager: gemiddeld 6.2, tegenover 7 in andere gezinstypes.

Figuur 33. Aandeel ouders dat (heel) veel steun vindt bij één of meer personen bij specifieke problemen en zorgen³³, naar gezinstype

Significantieniveau: *p < 0,05; **p < 0,01; *** p < 0,001; n.s. niet significant (Pearson χ^2)

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

6.2.3.3 Kernindicatoren 'gezinsondersteuning'

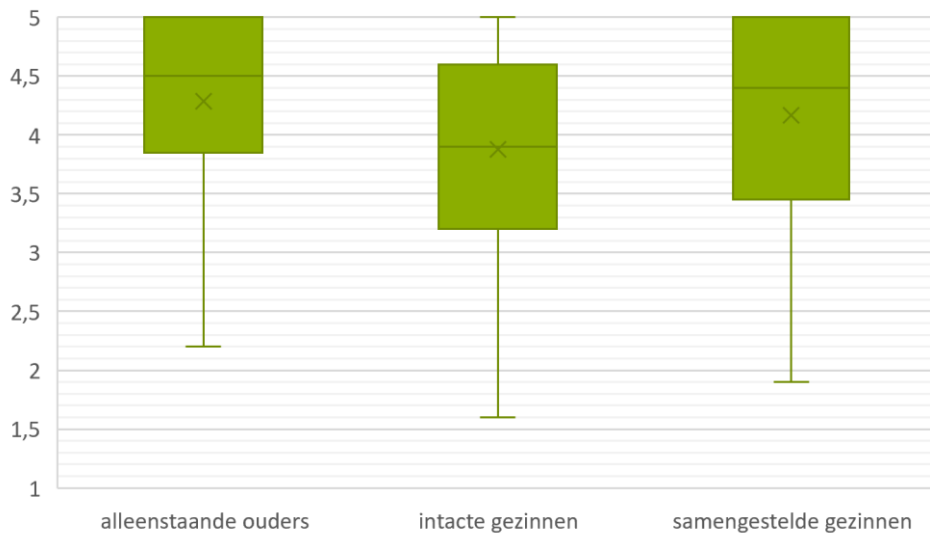
De indicator 'externe hulp' vat samen in welke mate werkende ouders met een jongste kind onder de 16 beroep doen op externe hulp voor de kinderen en voor het huishouden.

Hoe hoger de score, hoe minder beroep men doet op externe hulp bij het opvangen van de kinderen en bij huishoudelijke taken. Intacte gezinnen scoren significant beter dan beide andere gezinstypes op deze indicator: zij doen vaker beroep op externe hulp.

³³ De items 'bij zorgen over uw relatie' en 'bij het opnemen van mantelzorg' bespreken we niet.

Indicator externe hulp (1 tot 5)

Een hogere score duidt op een lager gebruik van externe hulp

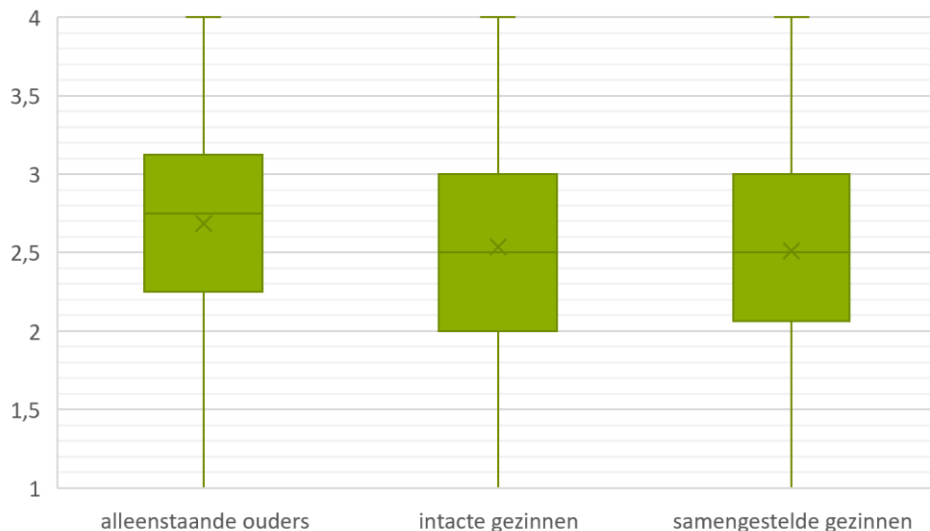
Noot: selectie van werkende ouders met jongste kind jonger dan 16 jaar. Significantieniveau: Kruskal-Wallis: $p = 0,000$, ANOVA met post hoc testen (Bonferroni-correctie voor meervoudige vergelijkingen): intacte gezinnen verschillen van beide andere gezinstypes op niveau $p < 0,001$

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

De indicator 'sociale steun' meet samenvattend de mate waarin ouders zich gesteund voelen door de sociale omgeving. Hoe hoger de score, hoe minder sociale steun men heeft en ervaart.

Indicator sociale steun (1 tot 4)

Een hogere score duidt op minder sociale steun

Significantieniveau: Kruskal-Wallis: $p < 0,001$, ANOVA met post hoc testen (Bonferroni-correctie voor meervoudige vergelijkingen): alleenstaande ouders verschillen van beide andere gezinstypes op niveau $p < 0,001$

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

6.2.3.4 Conclusies

- Alleenstaande werkende ouders maken significant minder gebruik van kinderopvang dan andere gezinnen met minstens één werkende partner.
- Alleenstaande werkende ouders maken significant minder gebruik van betaalde hulp in het huishouden dan andere gezinnen met minstens één werkende partner. Bijna driekwart onder hen (71%) maakt geen gebruik van betaalde poetshulp. In intacte gezinnen ligt dat aandeel niet-gebruik op 55%.
- Alleenstaande ouders kunnen bij minder personen terecht voor sociale steun.
- Ze voelen zich minder gesteund door personen in hun omgeving dan andere ouders, vooral wat steun bij de opvoeding, de zorg voor en de opvang van de kinderen betreft.

6.3 PERSOONLIJK FUNCTIONEREN

Tot slot komt het functioneren van ouders op het persoonlijke vlak aan bod, met name hoe fysiek en mentaal gezond ze zijn. Vele internationale studies wezen reeds op het bestaan van belangrijke verschillen in gezondheid als gevolg van het meemaken van een scheiding. Ook Vlaams onderzoek toonde reeds eerder aan dat gescheiden ouders minder gezond zijn en makkelijker vatbaar zijn voor mentale problemen (Bronselaer et al., 2008; Mortelmans et al., 2011; Symoens et al., 2014). In dit deel lichten we de verschillen tussen alleenstaande en andere ouders uit wat hun fysieke en mentale gezondheid betreft.³⁴

6.3.1 **Fysieke gezondheid**

6.3.1.1 Subjectieve gezondheid

In de gezinsenquête werd gevraagd de eigen gezondheid te beoordelen. Deze subjectieve gezondheidsmeting gebeurde aan de hand van de vraag *'Hoe is het met uw gezondheid in het algemeen?'*, met vijf antwoordmogelijkheden gaande van 'zeer goed' tot 'zeer slecht'. Bijna acht op de tien ouders in intacte gezinnen (79%) en samengestelde gezinnen (77%) beoordelen zichzelf als gezond tot zeer gezond. Bij alleenstaande ouders daalt het aandeel dat zich als (zeer) gezond beoordeelt naar 65%. Eén op de tien alleenstaande ouders beoordeelt zijn of haar gezondheid als slecht tot zeer slecht. Dit is een significant hoger aandeel dan bij ouders in een intact of samengesteld gezin, waar dit slechts drie tot 4% is.

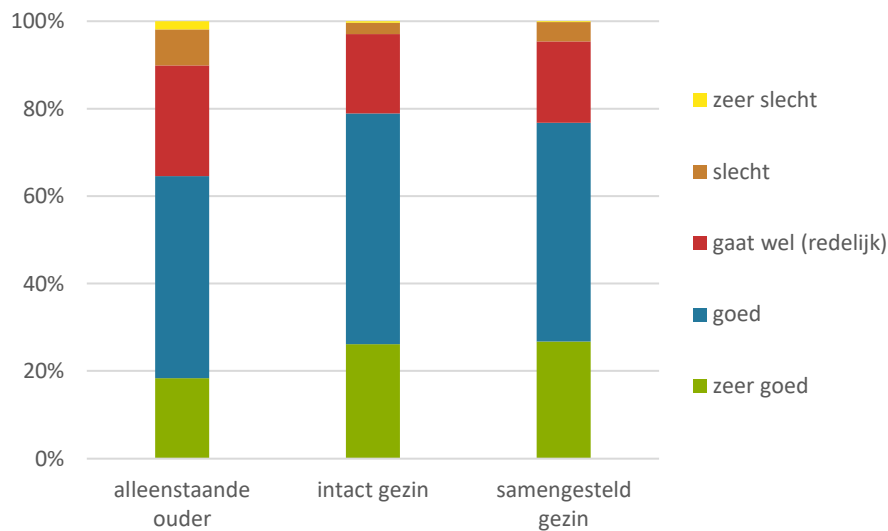
Alleenstaande ouders zijn gemiddeld iets ouder, mogelijk speelt hier een leeftijdseffect. Daarnaast speelt mogelijk ook een selectie-effect. Volgens de selectietheorie (Wyke & Ford, 1992) hebben personen in minder goede gezondheid minder kans om een partner te vinden en lopen ongezonde personen meer kans om te scheiden. De selectie kan direct verlopen, of indirect via factoren die de gezondheidstoestand beïnvloeden, zoals inkomen en gezondheidsgerelateerde gewoonten. Vroeger onderzoek, zowel internationaal als Vlaams, toonde reeds aan dat zowel directe als indirecte selectie maken dat ongezonde personen meer vertegenwoordigd zijn bij gescheiden personen (Goldman, 2001; Bronselaer, 2007; Mortelmans et al., 2011).

---

³⁴ Voor een analyse van de gezondheid in de totale populatie verwijzen we naar Bronselaer (2023).

Figuur 34. Subjectieve gezondheid, naar gezinstype

Significantieniveau: Pearson χ^2 : $p < 0,001$

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

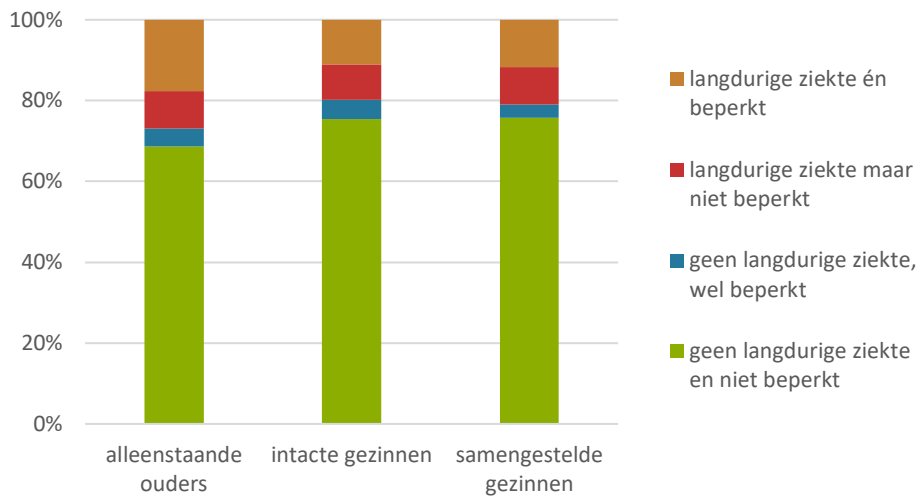
6.3.1.2 Langdurige ziekte of aandoening

Naast de subjectieve gezondheid werd gevraagd naar het al dan niet hebben van een chronische ziekte of aandoening - zonder de aard ervan te specificeren -, en of men wegens een gezondheidsprobleem sedert zes maanden of langer voorafgaand aan de bevraging beperkt is geweest in het uitvoeren van dagdagelijkse activiteiten, en zo ja, in welke mate dit het geval was. 23% van alle ouders rapporteert een chronische ziekte of aandoening op het ogenblik van de bevraging. Bij alleenstaande ouders ligt dat aandeel significant hoger dan bij andere ouders: ruim een kwart (28%) van de alleenstaande ouders rapporteert een chronische ziekte, tegenover 20% van de ouders in intacte gezinnen en 22% van de ouders in samengestelde gezinnen.³⁵ Bijna een kwart (23%) van de alleenstaande ouders stelt beperkt te zijn geweest in het uitvoeren van dagelijkse activiteiten als gevolg van een ziekte of aandoening in de afgelopen zes maanden. Bij gezinnen met een partner is dat 16%. Ook deze verschillen zijn significant.

Wanneer de aanwezigheid van een ziekte of aandoening en de mate waarin dit heeft geleid tot een beperking in dagelijkse activiteiten samengevoegd worden tot één variabele, blijkt 31% van de alleenstaande ouders een ziekte en/of beperking te hebben. In koppelgezinnen is dat 25% (intacte gezinnen) en 24% (samengestelde gezinnen).

³⁵ Deze vrij hoge aandelen liggen in lijn met de aandelen die uit de Gezondheidsenquête van Sciensano naar voren komen: in 2018 was er bij 28% van alle Vlamingen een zelfgerapporteerde chronische ziekte.

Figuur 35. Aandelen ouders met een langdurige ziekte en/of beperking in dagelijkse activiteiten, naar gezinstype

Significantieniveau: Pearson χ^2 : $p < 0,001$

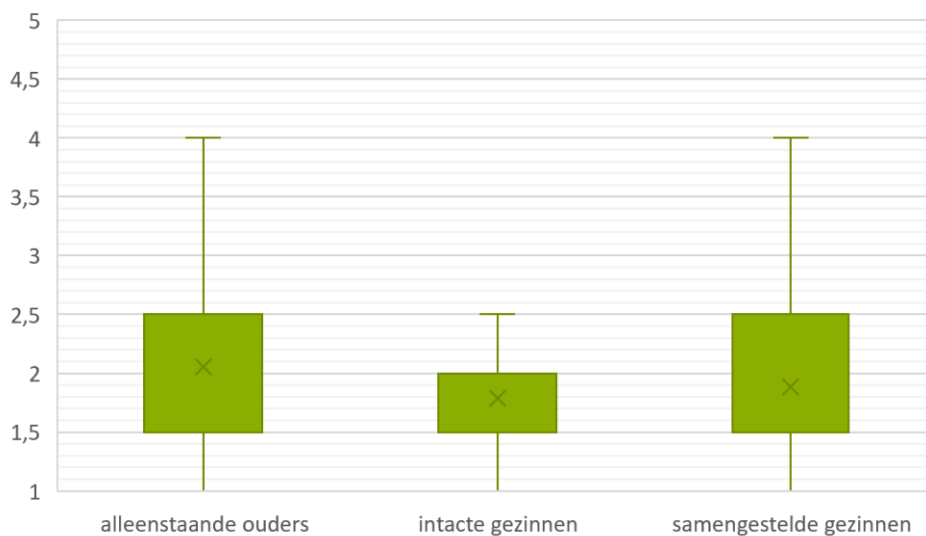
BRON: GEZINSENQUETE 2021

6.3.1.3 Kernindicator 'fysieke gezondheid'

De indicator 'fysieke gezondheid' vat alle bovenstaande informatie kernachtig samen. Een hogere score duidt op een slechtere fysieke gezondheid.

Indicator fysieke gezondheid (1 tot 5)

Een hogere score duidt op een slechtere fysieke gezondheid

Significantieniveau: Kruskal-Wallis: $p < 0,001$, ANOVA met post hoc testen (Bonferroni-correctie voor meervoudige vergelijkingen): alleenstaande ouders verschillen van beide andere gezinstypes op niveau $p < 0,001$

BRON: GEZINSENQUETE 2021

6.3.1.4 Conclusies

- Alleenstaande ouders schatten hun gezondheid significant slechter in dan ouders in koppelgezinnen. Ze hebben significant vaker een langdurige ziekte en een beperking dan ouders in koppelgezinnen.
- De verschillen zijn het grootst wat de subjectieve gezondheid betreft, vervolgens wat het hebben van een beperking betreft, tot slot wat het hebben van een langdurige ziekte betreft.

6.3.2 Mentale gezondheid

Naast de fysieke gezondheid werd ook de mentale gezondheid of het 'psychisch welbevinden' gemeten in de gezinsenquête. Dit gebeurde aan de hand van twee schalen, namelijk de schaal 'psychische gezondheid' en de schaal 'vitaliteit'.

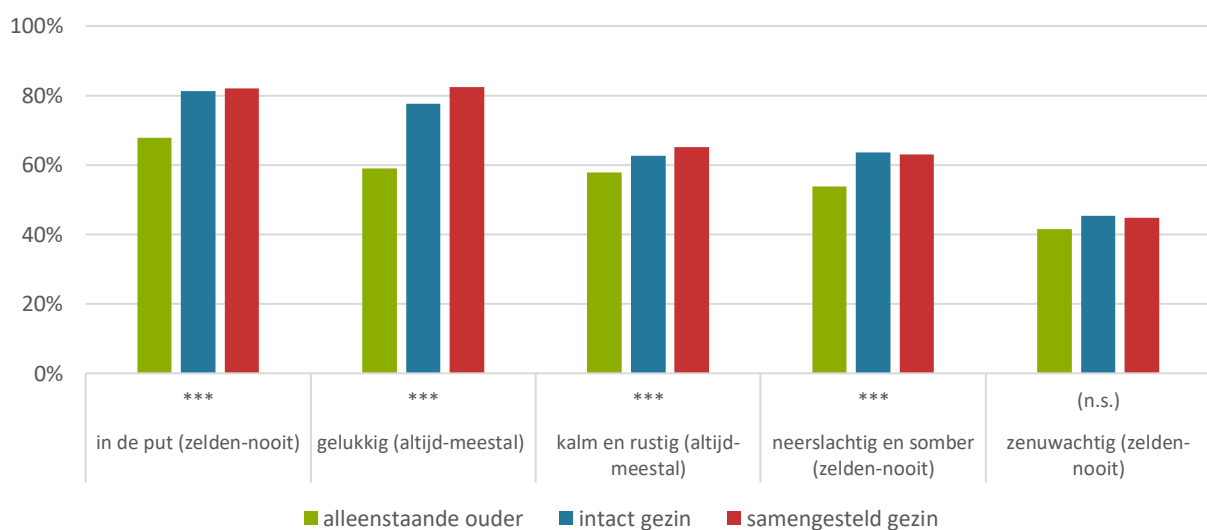
De schalen 'psychische gezondheid' en 'vitaliteit' zijn afkomstig uit de '*Rand 36-item Health Survey Questionnaire*', afgekort als '*Rand-36*' (van der Zee & Sanderma, 2012). De Rand-36 wordt vaak gebruikt voor het meten van gezondheidsgerelateerde kwaliteit van leven. Het instrument bevat onder meer schalen voor rolbeperkingen door fysieke of emotionele problemen, mentale gezondheid, energie, pijn en algemene gezondheidsbeleving. De schaal psychische gezondheid peilt aan de hand van vijf vragen naar gevoelens van depressie en angst. De schaal vitaliteit meet het energie- versus vermoeidheidsniveau aan de hand van vier vragen. Er werd gevraagd telkens een beoordeling te geven over de periode van vier weken voorafgaand aan het moment dat de vragenlijst werd ingevuld. Er werden vijf antwoordmogelijkheden voorzien: 'altijd', 'meestal', 'soms', 'zelden' en 'nooit'.

6.3.2.1 Psychische gezondheid

De schaal 'psychische gezondheid' peilt naar gevoelens van depressie en angst, aan de hand van de vragen: 'Hoe vaak gedurende de afgelopen vier weken ...' 1. 'voelde u zich zenuwachtig?' 2. 'zat u zo erg in de put dat niets u nog kon opvrolijken?' 3. 'voelde u zich kalm en rustig?' 4. 'voelde u zich neerslachtig en somber?' en 5. 'voelde u zich gelukkig?'.

De negatief geformuleerde items werden positief omgekeerd in de figuur.

Figuur 36. Itemscores psychische gezondheid, naar gezinstype

Significantieniveau: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$; n.s. niet significant (Pearson χ^2)

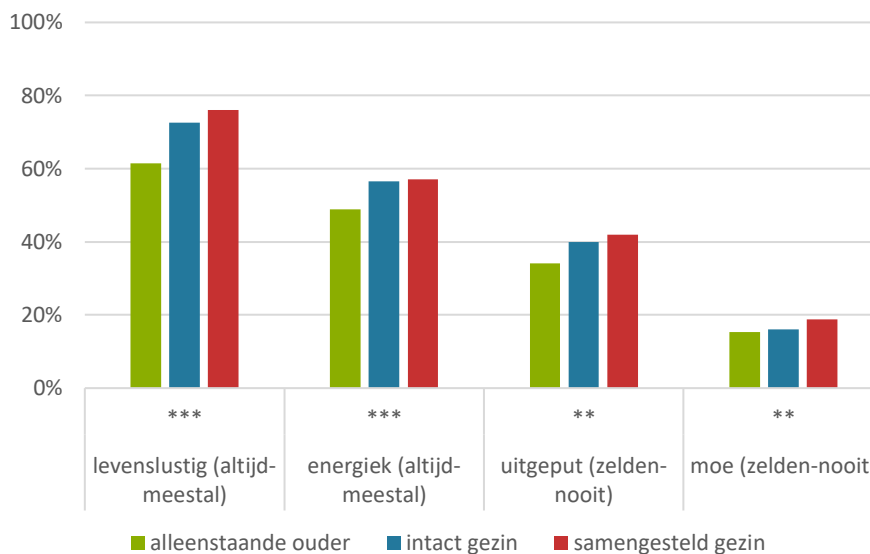
BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

De verschillen naar gezinstype zijn significant voor vier van de vijf items. Voor deze items zijn het telkens de alleenstaande ouders die verschillen van beide andere gezinstypes. Intacte en samengestelde gezinnen verschillen niet van elkaar. Alleenstaande ouders zitten significant vaker in de put, zijn vaker neerslachtig, zijn minder vaak gelukkig en minder vaak kalm en rustig. De verschillen tussen alleenstaande ouders en koppelgezinnen zijn het grootst wat de items 'in de put zitten' en 'gelukkig zijn' betreft. 32% van de alleenstaande ouders zit soms tot altijd in de put. Bij intacte gezinnen daalt dat aandeel naar 19%. 59% van de alleenstaande ouders voelt meestal of altijd gelukkig, bij intacte gezinnen stijgt dat aandeel tot 78%, bij samengestelde gezinnen tot 82%.

6.3.2.2 Vitaliteit

De schaal 'vitaliteit' meet het niveau van energie versus het vermoeidheidsniveau en bevat volgende vraag met volgende items: 'Hoe vaak gedurende de afgelopen vier weken ...' 1. 'voelde u zich levenslustig?' 2. 'voelde u zich energiek?' 3. 'voelde u zich uitgeput?' 4. 'voelde u zich moe?'. De negatief geformuleerde items werden positief omgekeerd in de figuur. De verschillen naar gezinstype zijn significant voor alle items. Het zijn telkens de alleenstaande ouders die verschillen van beide andere gezinstypes. Intacte en samengestelde gezinnen verschillen niet van elkaar. Alleenstaande ouders voelen zich significant vaker uitgeput en moe, en significant minder vaak levenslustig en energiek. De verschillen tussen alleenstaande ouders en koppelgezinnen zijn het grootst wat het item 'levenslustig' betreft. 62% van de alleenstaande ouders is meestal tot altijd levenslustig, bij intacte gezinnen loopt dat aandeel op tot 73%, bij samengestelde gezinnen tot 76%.

Figuur 37. Itemscores vitaliteit, naar gezinstype

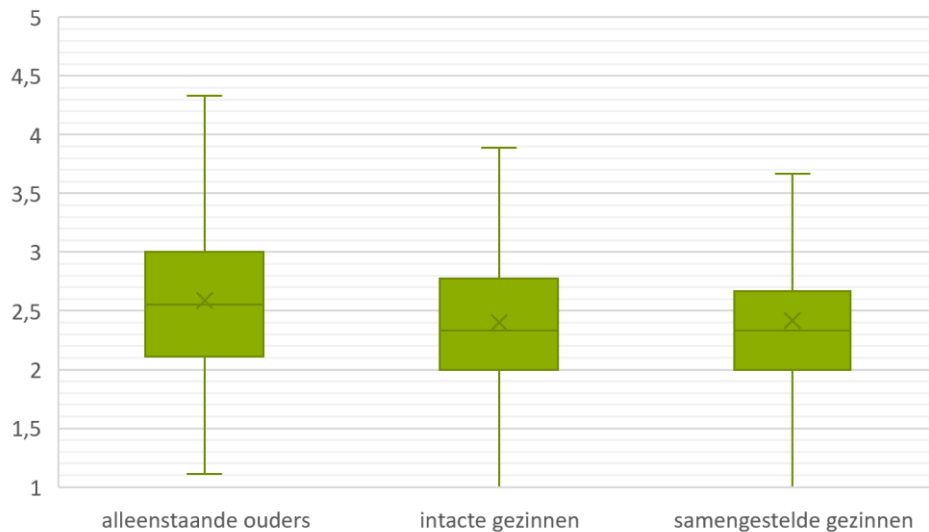
Significantieniveau: *p < 0,05; **p < 0,01; *** p < 0,001; n.s. niet significant (Pearson χ^2)

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

De schalen psychische gezondheid en vitaliteit correleren positief met elkaar (Pearson correlatiecoëfficiënt = 0,69; p < 0,001). Dit wijst erop dat ouders die vitaler in het leven staan ook psychisch gezonder zijn. De schaal 'mentale gezondheid' vormt een combinatie van de schalen psychische gezondheid en vitaliteit. Hoe hoger de score, hoe meer psychisch ongezond (angstig, depressief) en hoe minder vitaal (weinig energiek, vermoeid en uitgeblust) een persoon zich voelt. Hoe lager de score, hoe meer psychisch gezond en hoe vitaler men is.

Schaal mentale gezondheid (1 tot 5)

Een hogere score duidt op een slechtere psychische gezondheid en een lager vitaliteitsniveau

Significantieniveau: Kruskal-Wallis: $p < 0,001$, ANOVA met post hoc testen (Bonferroni-correctie voor meervoudige vergelijkingen): alleenstaande ouders verschillen van beide andere gezinstypes op niveau $p < 0,001$

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

6.3.2.3 Conclusies

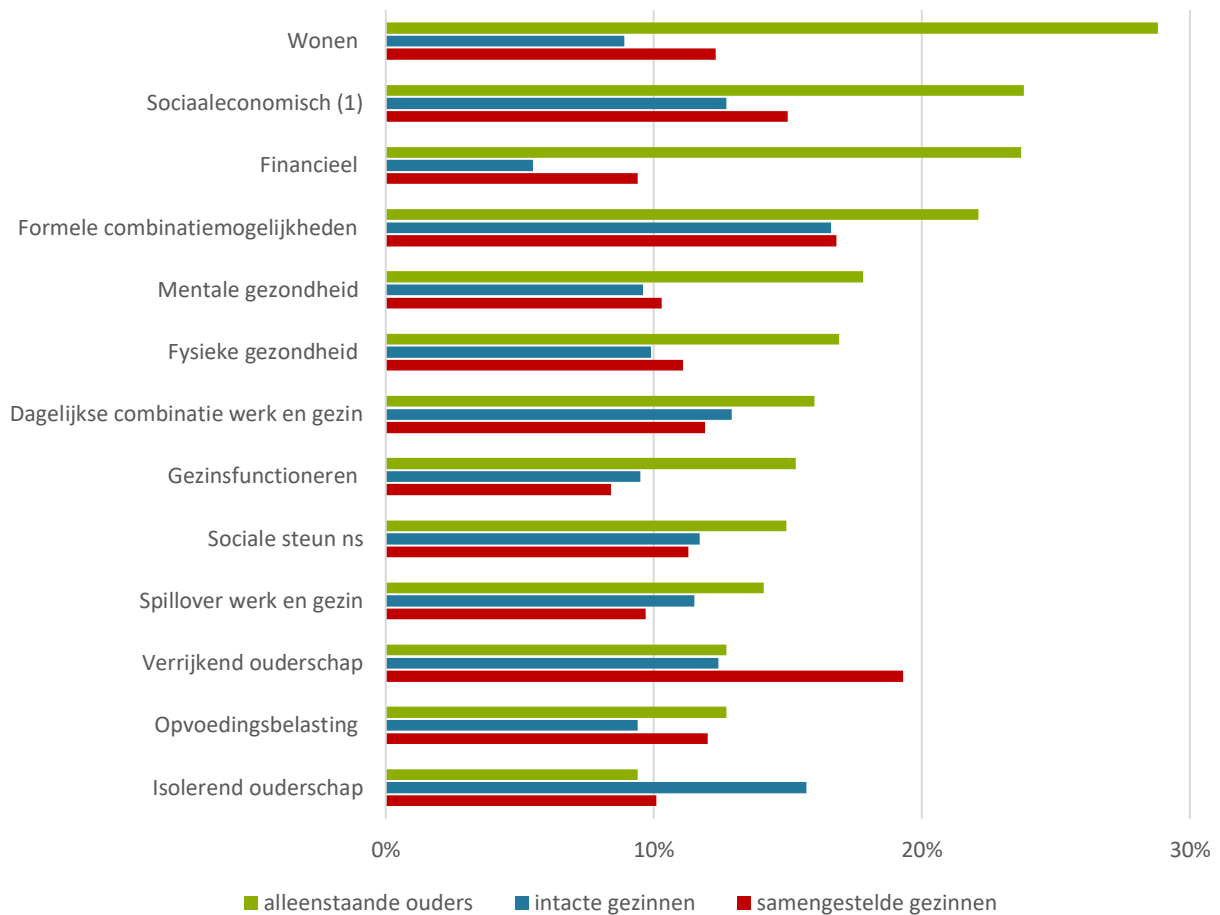
- Alleenstaande ouders hebben een lager psychisch welbevinden: ze zitten significant vaker in de put, zijn vaker neerslachtig, minder vaak gelukkig en minder vaak kalm en rustig.
- Ze scoren lager op items die vitaliteit meten: ze voelen zich significant vaker uitgeput en moe, en significant minder vaak levenslustig en energiek.

7 AANZET TOT HET IN BEELD BRENGEN VAN GEZINNEN MET EEN VERHOOGDE KWETSBAARHEID

In dit laatste deel geven we een aanzet van analyse van kwetsbaarheid bij gezinnen. We kozen ervoor kwetsbaarheid te operationaliseren aan de hand van indelingen in decielen. Ouders die tot het hoogste deciel³⁶ van de betreffende kwetsbaarheidsindicator behoren, labelen we als ouders met een 'verhoogde kwetsbaarheid'. We brengen hieronder de aandelen ouders met een verhoogde kwetsbaarheid in kaart voor elk van de drie gezinstypes en voor elk van de behandelde deeldomeinen, met uitzondering van de indicator externe hulp.

³⁶ Het hoogste deciel van ouders situeert zich voor iedere indicator op een ander schaalscore 'kantelpunt'.

Figuur 38. Aandelen ouders met verhoogde kwetsbaarheid, naar gezinstype, voor 13 deeldomeinen

(1) sociaaleconomisch kwetsbaar: laagopgeleid en/of geen betaalde arbeid in het gezin

BRON: [GEZINSENQUÊTE 2021](#)

De kwetsbaarheid van alleenstaande ouders komt zeer uitgesproken tot uiting in de grote cluster van de maatschappelijke deeldomeinen: het wonen, de sociaaleconomische positie en de financiële leefsituatie. In deze domeinen zijn de verschillen met andere ouders ook het grootst.

Een tweede grote cluster van levensdomeinen waarop de kwetsbaarheid van eenoudergezinnen naar voor komt en waar de verschillen met andere ouders groot zijn, is de cluster van gezondheid. Zowel wat hun fysieke als hun mentale gezondheid betreft, vertonen alleenstaande ouders een beduidend hogere kwetsbaarheid dan andere ouders.

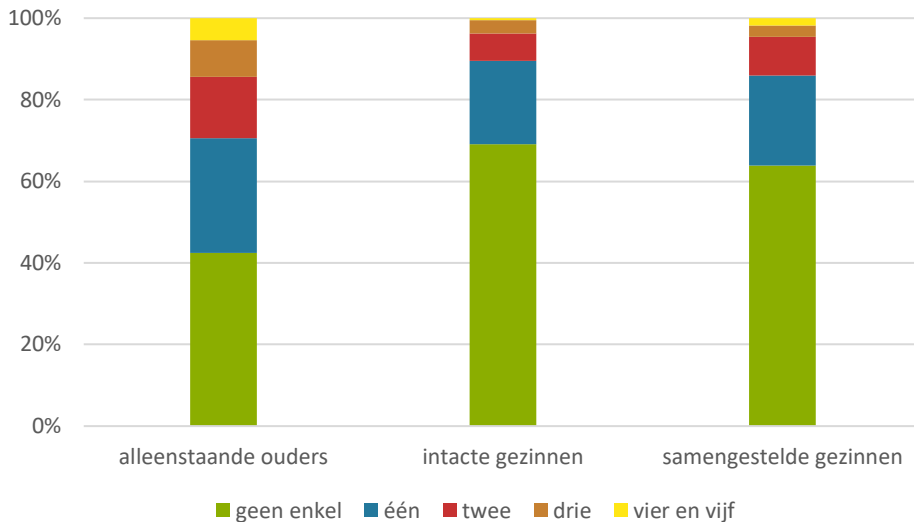
Op de domeinen van ouderschap en opvoeding (het verrijkende en/of het isolerende aspect ervan) is de kwetsbaarheid veel minder uitgesproken en zijn er weinig tot geen verschillen met ouders in andere gezinnen. Een gelijk opvoedingsengagement verhult evenwel niet dat de gezinsrelaties binnen eenoudergezinnen moeilijker verlopen en dat er bijvoorbeeld meer verdrietige gevoelens zijn: op de schaal van het algemene gezinsfunctioneren scoren ze beduidend slechter dan andere gezinnen.

Tot slot wordt een aanzet genomen om de mogelijke accumulatie van kwetsbaarheden in beeld te brengen. Dit door zowel het aantal domeinen (figuur 39) als het type van domeinen (figuur 40) na te gaan

waarop een gezin simultaan met een verhoogde kwetsbaarheid kampt. Dit opnieuw volgens de afbakening van hogerop: de gezinnen die zich binnen het hoogste deciel van ouders situeren op de verschillende kwetsbaarheidsindicatoren definiëren we als kwetsbaar.

We nemen eerst de volgende vijf hoofddomeinen in rekening: wonen, sociaaleconomische positie, financiële positie, fysieke gezondheid en mentale gezondheid. Minder dan de helft (43%) van de alleenstaande ouders is op geen enkel van deze vijf hoofddomeinen kwetsbaar.

Figuur 39. Cumulatieve kwetsbaarheid, naar aantal van vijf hoofddomeinen, naar gezinstype

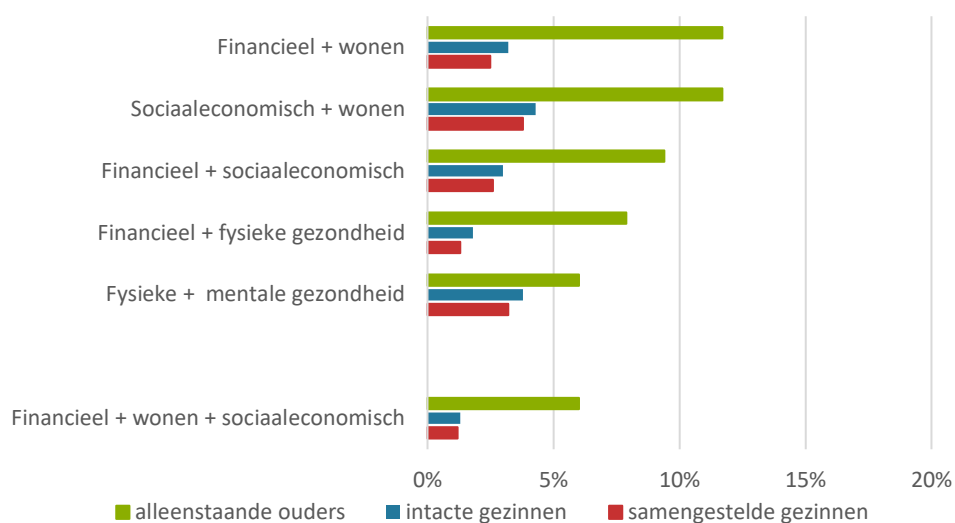

BRON: GEZINSENQUÊTE 2021

Alle 13 deeldomeinen samen in rekening genomen, treden twee combinaties het vaakst op: de combinatie van financiële kwetsbaarheid met een precare huisvesting, en de combinatie van sociaaleconomische kwetsbaarheid met een precare huisvesting. Dat is telkens voor 12% van de eenoudergezinnen het geval. Alleenstaande ouders accumuleren kwetsbaarheden op deze drie maatschappelijke domeinen beduidend meer dan ouders in koppelgezinnen. Voor 6% van de eenoudergezinnen gaat het om een geaccumuleerde kwetsbaarheid op alle drie van deze domeinen (onderaan in de figuur).

Het verschil met ouders in koppelgezinnen is kleiner wat het samengaan van een kwetsbare mentale en fysieke gezondheid betreft.

Figuur 40. Cumulatieve kwetsbaarheid, naar type domein, naar gezinstype

BRON: GEZINSENQUÊTE 2021

8 BESLUIT

Alleenstaande ouders verliezen na een scheiding de schaalvoordelen verbonden aan een samenwonenrelatie, in termen van beschikbare tijd en financiële middelen. Met de in de gezinsenquête beschikbare gegevens poogden we het functioneren van alleenstaande ouders op meerdere domeinen van het dagelijkse leven in kaart te brengen en te vergelijken met koppelgezinnen, hoofdzakelijk intacte gezinnen. In dit onderzoek wordt alleenstaand ouderschap vanuit een perspectief van kwetsbaarheid belicht.

De vergeten groep

Aan het eind van de vragenlijst konden respondenten antwoorden op enkele open vragen: *‘Op welke manier zou de overheid uw gezin nog beter kunnen ondersteunen?’* en *‘Is er verder nog iets dat u graag kwijt wilt?’*

Uit de antwoorden op deze vragen komt vaak naar voor dat alleenstaande ouders het alleen runnen van een gezin zwaar vinden, zowel emotioneel als financieel. Het zware financiële aspect van het alleenstaand ouderschap komt veelvuldig terug in de antwoorden, met daaraan gekoppeld de vraag naar meer financiële ondersteuning door de overheid, direct of indirect.

‘Als volledige alleenstaande ouder is het bikkelhard om in de noden van de kinderen te voorzien, laat staan om aan jezelf iets te gunnen.’

‘Alleen of met een partner zijn, dat is een groot verschil...’

‘Leven als alleenstaande mama is onhoudbaar om eerlijk te zijn, en gigantisch duur.’

Een gebrek aan steun van de ex-partner komt regelmatig naar voor in de antwoorden. Maar ook een gebrek aan begrip vanuit de bredere omgeving, en vanuit de brede maatschappij, valt alleenstaande ouders zwaar. Men voelt zich als groep ‘vergeten’.

‘Alleenstaande ouders zijn een vergeten doelgroep, zeker als ze werken.’

‘Het leven van alleenstaande mama’s en ouders begrijpen en steunen zou het gezinsleven en sociaal leven aangenamer maken.’

Ook geven verschillende respondenten aan dat werken onvoldoende financieel oplost, ook wanneer men voltijds werkt. Werkende alleenstaande ouders geven aan dat ze relatief zwaardere inspanningen moeten leveren dan andere ouders voor hun arbeidsmarktaandeelname in termen van de combinatiekosten gezin en werk, maar er te weinig voor terugkrijgen in termen van loon en voordelen. Ook hierin voelen zij zich te weinig erkend en ondersteund, zo blijkt uit een aantal antwoorden.

'Als alleenstaande werkende ouder betaal ik een veelvoud aan kinderopvang vergeleken met een alleenstaande werkloze ouder.'

'Doordat ik alleenstaande was met twee schoolgaande kinderen, werkte ik dikwijls dubbele shiften, daardoor was mijn inkomen ook hoger en kon ik geen aanspraak maken op voordelen.'

'Een werkende alleenstaande ouder heeft steeds onvoldoende tijd om alle verantwoordelijkheden deftig te combineren. Het nagaan van het recht op premies en beurzen vraagt tijd en energie, die ik vaak niet meer heb, waardoor ik er zeker van ben dat ik bepaalde zaken niet ontvang, hoewel ik er recht op zou kunnen hebben.'

Belangrijkste bevindingen uit het rapport

We zetten tot slot de belangrijkste bevindingen op een rijtje.

Alleenstaande ouder zijn is nog steeds erg gendergekleurd. Het merendeel zijn alleenstaande moeders. De scheve verdeling naar geslacht blijft hardnekkig. Anno 2022 is van de alleenstaande moeders 86% een moeder met officieel inwonende kinderen. Bij de alleenstaande vaders is dat 31%. Studies tonen aan dat een gelijkmatig verdeeld verblijfsco-ouderschap (vaak gedefinieerd als het spenderen tussen 33% en 66% van de tijd met elke ouder) de laatste decennia weliswaar veel populairder is geworden (Vanassche et al., 2020; Mortelmans & Claessens, 2023), toch is ook vandaag een hoofdverblijf bij moeder nog steeds de meest gekozen verblijfsregeling, zeker bij jonge kinderen. Een hoofdverblijf bij vader komt veel minder vaak voor. Voor moeders is het alleenstaand ouderschap bovendien, vaker dan voor mannen, een langdurige tot permanente status, zeker na een lange huwelijksduur, zo werd reeds eerder aangetoond (Pasteels & Mortelmans, 2013; Pasteels et al., 2013).

Alleenstaande ouders lopen een sterk verhoogde kans op kwetsbaarheid op meerdere domeinen.

De sterke onderlinge wisselwerking tussen de sferen van wonen, werk en financiële positie maakt dat kwetsbaarheid bij alleenstaande ouders zich vooral cumuleert op deze drie domeinen van het maatschappelijke functioneren.

Ze zijn minder vaak eigenaar en zijn kleiner gehuisvest.

Ze zijn korter geschoold en ze zijn minder actief op de arbeidsmarkt. Het krijgen van kinderen is voor alle ouders, ook in koppelgezinnen, de factor die vrouwelijke arbeidsmarktparticipatie het sterkst verzwakt (Kil et al., 2015), maar voor werkende alleenstaande ouders komen daar de beperkingen inherent aan de gezinsstructuur bovenop. Alleenstaande moeders zijn minder voltijds aan het werk dan alleenstaande vaders. Laaggeschoolde alleenstaande moeders maken bovendien het minst gebruik van een gelijkmatig verdeeld verblijfsco-ouderschap na scheiding, waardoor de potentiële voordelen die deze regeling biedt voor een vlotte combinatie van gezin en werk aan hen voorbijgaan. De meerderheid van de werkende alleenstaande vaders heeft daarentegen wel een gelijkmatig verdeeld verblijfsco-ouderschap. Dit werd reeds aangetoond op basis van de grootschalige survey 'Scheiding in Vlaanderen' van 2009 (Sodermans, 2011). De persistentie van de sociaaleconomische gradiënt in het gebruik van verblijfsco-ouderschap werd recent aangetoond in onderzoek op basis van de EU-SILC-survey (Mortelmans & Claessens, 2023).

De - vergeleken met andere gezinnen - sterk verhoogde financiële kwetsbaarheid van alleenstaande ouders wordt in de cijfers in dit rapport bevestigd. Ze zijn sterker afhankelijk van één inkomen, dat tegelijkertijd moeilijker te genereren is. De kosten van huisvesting en van de kinderen wegen relatief zwaarder op het gezinsbudget. Vooral alleenstaande moeders zijn financieel kwetsbaar, en beduidend meer dan alleenstaande vaders. Doordat zij minder vaak en minder snel herpartneren dan vaders, herstellen ze veel moeizamer en trager van de financiële terugval na een scheiding.

Daarnaast lopen alleenstaande ouders ook op andere domeinen een risico op verhoogde kwetsbaarheid.

Alleenstaande ouders hebben minder autonomie in het bepalen van de eigen werkuren en kunnen minder telewerken. Het feit dat alleenstaande ouders vaker kortgeschoold zijn en vaker in een arbeidersstatuut werken, hangt hiermee samen. Alleenstaande ouders maken ook minder gebruik van ouderschapsverlof.

De huishoudelijke taken en de opvoeding van de kinderen gebeuren in een eenoudergezin met een verminderd tijdsbudget. De taakverdeling met de ex-partner kan hierin een matigende rol spelen, maar wanneer de ex-partner minder of niet meer in beeld is, komen de lasten bij één ouder te liggen. Op het raakvlak van het sociaaleconomische en het gezinsdomein zien we verschillen inzake het gebruik van precies die diensten die zowel de huishoudelijke taakbelasting als de combinatiebelasting gezin en werk zouden kunnen verlichten alsook de arbeidsmarktparticipatie zouden kunnen bevorderen: alleenstaande ouders maken minder gebruik van kinderopvang en hebben minder vaak betaalde huishoudelijke hulp dan intacte gezinnen.

Alleenstaande ouders beoordelen zowel hun fysieke als hun mentale gezondheid gemiddeld als minder goed dan partners in intacte gezinnen. Vele eerdere studies toonden reeds aan dat scheiding correleert met een slechtere fysieke gezondheid, met grotere gevoelens van depressie en met een lager zelfbeeld (Bronselaer et al., 2008). De gezinsstructuur lijkt de negatieve gevoelens te bestendigen. Er is geen beduidend verschil in mentale gezondheid tussen intacte en samengestelde gezinnen: de aanwezigheid van een partner lijkt een belangrijke buffer tegen een slechte psychische gezondheid te zijn - ook al kan hier een selectie-effect spelen waarbij mentaal gezonde ouders sneller herpartneren.

Ook op het vlak van het gezinsfunctioneren zijn er verschillen: een eenoudergezin functioneert gemiddeld minder goed dan een intact gezin. Er zijn meer negatieve gevoelens, er is meer verdriet. Alleenstaande ouders ervaren vaker problemen met de kinderen. Tegelijk loopt het wel goed op het gebied van de opvoeding van de kinderen: ze ervaren het opvoeden even verrijkend als intacte gezinnen, en voelen zich ondanks de gezinsstructurele context minder geïsoleerd in de opvoeding dan ouders in intacte gezinnen.

Alleenstaande ouders ontvangen tot slot minder steun vanuit de sociale omgeving.

Aandachtspunten voor het beleid

Hoewel echtscheiding intussen breed aanvaard is, wordt alleenstaand ouderschap nog vaak vanuit een deficit-model bekeken: een gebrekkige en bij voorkeur slechts 'tijdelijke toestand'. Hoewel een aantal resultaten uit dit rapport dit deficit-denken zouden kunnen ondersteunen, is snel herpartneren onder financiële of normatieve druk geen quick-win oplossing voor een moeilijke of preciaire leefsituatie.

Hier moet een gezinsbeleid voluit zijn rol spelen.

Een deel van de eenoudergezinnen vindt na verloop van tijd een nieuw evenwicht. Uit de resultaten blijkt dat de opvoeding in eenoudergezinnen even goed verloopt als in andere gezinnen. Een deel van de

eenoudergezinnen kiest bewust voor blijvend alleenstaand ouderschap of voor een goed overlegd verblijfsco-ouderschap, precies omwille van het herwonnen evenwicht, omwille van de stabiliteit in het gezin en omwille van de continuïteit in de opvoeding van de kinderen. Dit betekent echter niet dat ook in deze eenoudergezinnen geen structurele moeilijkheden kunnen blijven bestaan.

- Er is nood aan maatschappelijke waardering voor eenoudergezinnen en aan een erkenning van het alleenstaand ouderschap als volwaardig gezinsmodel, ter ondersteuning van de veerkracht van eenoudergezinnen.
- Eenoudergezinnen hebben duidelijk nood aan extra ondersteuning wanneer zij zich zorgen maken om de kinderen. Het bestaand hulp- en dienstverleningsaanbod voor gezinnen kan opgeroepen worden hier extra waakzaam voor te zijn.
- Eenoudergezinnen hebben zeer specifieke noden inzake kinderopvang, precies omwille van het ontbreken van een partner op dagdagelijkse basis voor het verdelen van zorg bij (acute) opvangnoden. Er kan bijvoorbeeld gedacht worden aan buurtinitiatieven die laagdrempelige steun bieden bij de specifieke opvangnoden van alleenstaande ouders. Mogelijks kunnen de 'Zorgzame Buurten' die werden gelanceerd in 2021 hier een rol in spelen.
- De relatief hogere combinatiekost van werken in vergelijking met koppelgezinnen houdt vooral laaggeschoolde alleenstaande moeders van de arbeidsmarkt. Er kan gesleuteld worden aan een betere betaalbaarheid van de formele kinderopvang. Het gebruik van formele huishoudelijke hulp kan extra gestimuleerd worden en extra betaalbaar gemaakt worden voor eenoudergezinnen.
- Er is nood aan arbeidstijdregelingen die meer aangepast zijn aan de specifieke gezinsnoden bij alleenstaande ouders. Er kan gewerkt worden aan meer inspraak in het bepalen van de werkuren, ook in een arbeidersstatuut. Het gebruik van telewerk kan worden gestimuleerd. Daarnaast kan het gebruik van bestaande vormen van arbeidstijdregeling worden gestimuleerd voor alleenstaande ouders. Een Europese richtlijn van 2019 (de 'EU Directive on work-life balance for parents and carers') bevat onder meer de mogelijkheid voor ouders van kinderen tot acht jaar om flexibele werktijdregelingen aan de werkgever te vragen in functie van de gezinsnoden, waaronder telewerken, flexibele werkschema's, of een vermindering van werkuren. De richtlijn werd eind 2022 gedeeltelijk omgezet in Belgische wetgeving³⁷. Voor de private sector werd in een collectieve arbeidsovereenkomst³⁸ bepaald dat ouders van kinderen tot 12 jaar, telkens voor een hernieuwbare periode van 12 maanden, een flexibele werktijdregeling bij hun werkgever kunnen aanvragen. In het bijzonder kunnen alleenstaande ouders bewust gemaakt worden van het bestaan van deze mogelijkheid.

Tot slot: nood aan kwalitatief onderzoek

Kwantitatief onderzoek dat het alleenstaand ouderschap bestudeert vanuit een dichotome benadering geeft een duidelijk beeld van de pijnpunten door de verschillen met tweeoudergezinnen bloot te leggen. Diepgaander onderzoek, onder meer aan de hand van diepte-interviews, is evenwel noodzakelijk om een beter zicht te krijgen op de mechanismen die maken dat het herstel na een scheiding bemoeilijkt wordt (bijvoorbeeld uitval op de arbeidsmarkt door een te hoge combinatiekost of door een te lage netto-verdien capaciteit, bijvoorbeeld te weinig arbeidskansen wegens een lange periode van inactiviteit tijdens het huwelijk,...), en om een beter zicht te krijgen op de richting waarin kwetsbaarheden elkaar beïnvloeden en mogelijk versterken (bijvoorbeeld het blootleggen van de onderlinge wisselwerking tussen fysieke gezondheid en financiële kwetsbaarheid).

---

³⁷ Wet van 7 oktober 2022 en het bijhorende KB, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad op 31 oktober 2022.

³⁸ Op vraag van de Nationale Arbeidsraad werd aan de sociale partners de mogelijkheid gegeven om een eigen regeling tot omzetting uit te werken via een collectieve arbeidsovereenkomst voor de werknemers en werkgevers uit de privésector. Collectieve arbeidsovereenkomst nr. 162 werd aangenomen op 27 september 2022 en trad in werking op 1 oktober 2022.

Met de resultaten van dergelijk onderzoek kan een meer gericht en een meer geïntegreerd gezinsbeleid worden ontwikkeld. Er is immers nood aan een gezinsbeleid dat oog heeft voor de accumulatie van kwetsbaarheden en de combinaties ervan.

9 SAMENVATTING

In dit rapport worden de verschillen en gelijkenissen tussen eenoudergezinnen en koppelgezinnen onderzocht op meerdere domeinen van het dagelijkse leven.

Het alleenstaand ouderschap is nog steeds erg gendergekleurd. Binnen de groep eenoudergezinnen gaat het grotendeels om alleenstaande moeders.

Alleenstaande ouders zijn minder actief op de arbeidsmarkt en zijn gemiddeld korter geschoold dan ouders in andere gezinstypes.

Verschillende indicatoren uit meerdere bronnen wijzen op een sterk verhoogde financiële kwetsbaarheid bij alleenstaande ouders.

Ze zijn minder vaak eigenaar van een eigen woning en zijn gemiddeld kleiner gehuisvest.

De onderlinge relaties tussen de gezinsleden in een eenoudergezin lopen gemiddeld moeilijker. Tegelijkertijd vinden alleenstaande ouders het opvoeden van de kinderen even verrijkend als ouders in intacte gezinnen en voelen ze zich - ondanks de verschillende gezinsstructurele context - niet méér geïsoleerd in hun leven als gevolg van deze opvoeding. Ze maken zich wel vaker zorgen om de toekomst van hun kinderen.

Alleenstaande ouders maken minder gebruik van kinderopvang en van betaalde hulp in het huishouden. Ze ontvangen ook significant minder steun vanuit de sociale omgeving dan andere ouders.

Tot slot is zowel hun fysieke als hun mentale gezondheid minder goed dan deze van ouders in koppelgezinnen.

10 LITERATUUR

Audenaert, V. (2022a). *Gezinsenquête 2021: Methodologisch rapport*. Departement Welzijn, Volksgezondheid & Gezin.

Audenaert, V. (2022b). *Gezinsenquête 2021: Wie nam deel aan de gezinsenquête?* Departement Welzijn, Volksgezondheid & Gezin.

Bronselaer, J. (2007). *Impact op de fysieke gezondheid van ex-partners en het gebruik van formele hulpverlening*. In: Van Peer, C. (red.), *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*. Brussel, Studiedienst van de Vlaamse Regering, 171-187.

Bronselaer, J. (2023). *Gezinsenquête 2021: Gezondheid en de sfeer in het gezin. Gezinnen in Vlaanderen over hun lichamelijke en geestelijke gezondheid en over het gezinsfunctioneren*. Departement Welzijn, Volksgezondheid & Gezin.

Bronselaer, J. & Robben, L. (2023). *Gezinsenquête 2021: De financiële situatie van gezinnen in Vlaanderen. Gezinnen in Vlaanderen over hun gezinsinkomen, het kunnen rondkomen met dit gezinsinkomen en het hebben van schulden*. Departement Welzijn, Volksgezondheid & Gezin.

- Bronselaer, J., De Koker, B. & C. Van Peer (2008). *The impact of divorce on the health status of ex-partners*. In: Archives of Public Health, 66, p. 168-186.
- Carlson, D. S., Kacmar, K. M., & Williams, L. J. (2000). *Construction and initial validation of a multidimensional measure of work-family conflict*. In: Journal of Vocational Behavior, 56 (2), 249-276.
- Dupont, G. & Vancoppenolle, D. (2023). *De combinatie gezin en werk. Gezinnen in Vlaanderen over gezinsvriendelijke maatregelen van werkgevers, praktische regelingen voor de kinderen, de invloed van het werk op het gezin en (de tevredenheid over) de combinatie gezin en werk*. Departement Welzijn, Volksgezondheid & Gezin.
- Epstein, N. B., Baldwin, L. M., & Bishop, D. S. (1983). *The McMaster Family Assessment Device*. In: Journal of Marital and Family Therapy, 9 (2), 171-180.
- Gilleir, C. (2013). *Combineren in je eentje. Arbeid en gezin bij werkende alleenstaande ouders in Vlaanderen*. Centrum voor Sociologisch Onderzoek, KU Leuven.
- Goldman, N. (2001). *Mortality Differentials: Selection and Causation*. In: International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 10068-10070.
- Jappens, M., Wijckmans, B. & J. Van Bavel (2011). *Contact en relaties met vrienden en familie*. In: Mortelmans, D., Pasteels, I., Bracke, P., Matthijs, K., Van Bavel, J. & C. Van Peer (Eds.). *Scheiding in Vlaanderen*, 283-304. Leuven, Acco.
- Kil, T., Wood, J., De Wachter, D., Vergauwen, J., Van den Berg, L. & K. Neels (2015). *Arbeidsparticipatie en gebruik van ouderschapsverlof bij moeders in Vlaanderen: een longitudinale analyse*. In: Vanderleyden, L. & M. Callens. *Arbeid en gezin: een paar apart?* Brussel, Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Lawson, K. L. (2004). *Development and Psychometric Properties of the Perceptions of the Parenting Inventory*. The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied, 138 (5), 433-455.
- Matthews, R. A., Kath, L. M., & J.L. Barnes-Farrell (2010). *A short, valid, predictive measure of work-family conflict: Item selection and scale validation*. In: Journal of Occupational Health Psychology, 15, 1, 75-90.
- Mortelmans, D., Pasteels, I., Bracke, P., Matthijs, K., Van Bavel, J., & C. Van Peer (2011). *Scheiding in Vlaanderen*. Leuven, Acco.
- Mortelmans, D. & E. Claessens (2023). *Verblijfsco-ouderschap in België. Een profielanalyse op basis van EU-SILC*. In: Relaties en Nieuwe Gezinnen, 13, 1.
- Pasteels, I., (2023). *Gezinsenquête 2021: Ouders en hun werksituatie. Gezinnen in Vlaanderen over hun huidige arbeidsstatus, beroepsstatuut, arbeidsstelsel, de gepresteerde werkuren, het woon-werkverkeer en de jobtevredenheid*. Departement Welzijn, Volksgezondheid & Gezin.
- Pasteels, I., Lodewijckx, E., & Mortelmans, D. (2013). *Gezinstransities bij volwassenen*. In: M. Corijn & C. Van Peer (Red.), *Gezinstransities in Vlaanderen*. Brussel, Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Pasteels, I., & D. Mortelmans (2013). *Gescheiden... en dan? Herpartneren in Vlaanderen anno 2010*. In: Relaties en Nieuwe Gezinnen, 3, 3, 1-66.
- Penders, I., Sourbron, M. & S. Vansteenkiste (2021). *De arbeidsdeelname van de bevolking naar huishoudpositie. Een analyse van gezin en arbeid op basis van de Enquête naar de Arbeidskrachten*. In: Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt Werk, 31, 2, 5-16.
- Put, B. & I. Pasteels (2023). *Gezinsenquête 2021: Wonen en digitale toegankelijkheid. Gezinnen in Vlaanderen over hoe ze wonen, hun woontevredenheid en toegang tot het internet*. Departement Welzijn, Volksgezondheid & Gezin.
- Sodermans, A.K., Vanassche, S. & K. Matthijs (2011). *Gedeelde kinderen en plusouders: de verblijfsregeling en de gezinssituatie na scheiding*. In: Mortelmans, D., Pasteels, I., Bracke, P., Matthijs, K., Van Bavel, J. & C. Van Peer (Red.). *Scheiding in Vlaanderen*. Leuven, Acco.
- Symoens, S. & P. Bracke (2013). *Nieuwe gezinsvormen na echtscheiding en werk-gezin conflict. De invloed van gezinsstructuur en coping strategieën op de ervaring van werk-naar-gezin en gezin-naar-werk conflict*. In: M. Corijn & C. Van Peer (Red.), *Gezinstransities in Vlaanderen*. Brussel, Studiedienst van de Vlaamse Regering.

- Vanassche, S., Sodermans, A.K., Declercq, C. & K. Matthijs (2020). *Verblijfsco-ouderschap van kinderen na een scheiding: zijn, haar en hun verhaal*. In: *Systeemtheoretisch Bulletin*, 2, 38, 151-170.
- Symoens, S., Van de Velde, S., Colman, E. & P. Bracke (2014). *Divorce and the multidimensionality of men and women's mental health: the role of social-relational and socio-economic conditions*. In: *Applied Research in Quality of Life*, 9, 2, 197-214.
- Vancoppenolle, D. G. Dupont & K. Nys (2023). *Gezinsenquête 2021: Gezinnen in Vlaanderen over opvoedingsbeleving, opvoedingsvragen en -zorgen en het gebruik van opvoedingsondersteuning*. Departement Welzijn, Volksgezondheid & Gezin.
- Van den Eynde, A., Vercruyssen, A. & D. Mortelmans (2019). *The Experience of Work-Family Conflict among Divorced Parents in Flanders*. In: *Journal of Divorce and Remarriage*, 60, 6, 447-78.
- van der Zee, K.I. & R. Sanderman (2012). *Het meten van de algemene gezondheidstoestand met de RAND-36. Een handleiding*. Tweede herziene druk. UMCG - Rijksuniversiteit Groningen, Research Institute SHARE.
- Van Garsse, D. & D. Mortelmans (2018). *Scheiden doe je niet alleen. De rollen van het netwerk in de transitie naar alleenstaand ouderschap na scheiding*. In: Pasteels, I., Mortelmans, D., Buysse, A., Matthijs, K., Van Bavel, J. & G. Verschelden (2018). *Families in transitie, transitie in families*. Garant, 231-256.
- Wyke, S. & G. Ford (1992). *Competing explanations for associations between marital status and health*. In: *Social Science & Medicine*, 34, 523-532.

11 BIJLAGEN

BIJLAGE 1. SAMENSTELLING VAN INDICATOREN

De indicatoren werden aangemaakt op basis van antwoorden en combinaties van antwoorden op verschillende vragen binnen een thema. Per domein werd een set van variabelen en samengestelde variabelen samengenomen tot items in een nieuw construct, een indicator die een gradatie bevat van 'goed' (niet problematisch) naar 'slecht' (problematisch). De geselecteerde variabelen zijn continu of ordinaal en horen samen. De interne betrouwbaarheid van de indicatoren werd getest met Cronbach's α . Deze varieert voor alle indicatoren tussen 0,70 en 0,89, wat erop wijst dat de opgenomen items een valide meting zijn van het construct. Het aantal antwoordcategorieën van alle items in de constructen is gelijk, elk item heeft een gelijk gewicht. De somscores van de items werden vervolgens gedeeld door het aantal items om tot een indicator te komen. De range van de indicatoren varieert van 1 tot 3 tot 1 tot 5.

- De indicator 'financiële positie' is samengesteld aan de hand van drie variabelen: 1. het beschikbare gezinsinkomen 2. de mate waarin het gezin kan rondkomen en 3. aantal betaalmoeilijkheden (een onverwachte uitgave van € 1.000 al dan niet aankunnen en/of al dan niet problemen hebben met het betalen van facturen en/of het zich al dan niet een jaarlijkse vakantie van een week kunnen veroorloven).
- De indicator 'wonen' is samengesteld aan de hand van een combinatie twee variabelen: 1. eigenaarschap (eigenaar of huurder, privaat huurder of sociaal huurder) en 2. de aanwezigheid van drie belangrijke woonkwaliteitskenmerken ('de woning is voldoende groot voor ons gezin', de buitenruimte is voldoende groot voor ons gezin' en 'er is een tuin en/of er is een park in de buurt).
- De indicator 'formele combinatiemogelijkheden' is samengesteld uit vier variabelen: 1. de mogelijkheid om thuis te werken 2. op korte termijn een verlofdag kunnen opnemen 3. vakantiedagen vrij kunnen kiezen en 4. de werkuren zelf kunnen bepalen.
- De indicator 'dagelijkse combinatie arbeid-gezin' is samengesteld uit vier variabelen: 1. de kinderen 's ochtends naar school kunnen brengen 2. met het kind naar de tandarts of dokter kunnen gaan 3. de kinderen rond 15u30 aan school kunnen ophalen en 4. het kind vóór 17u naar buitenschoolse activiteiten kunnen brengen.
- De indicator 'spillover' werd samengesteld op basis van vier van de zes items uit de FIW-WIF vragenbatterij. De items die positieve spillover meten van werk naar gezin of omgekeerd werden weggelaten om een indicator te bekomen met hoge interne betrouwbaarheid.
- De indicator 'externe hulp' combineert informatie uit verschillende variabelen die meten in welke mate men kinderopvang gebruikt: 1. het aantal kinderopvangdiensten (onbetaald, betaald, speelplein) waar ouders een beroep op doen, 2. het aantal mensen waarop men een beroep kan doen voor informele kinderopvang, 3. het aantal uren onbetaalde kinderopvanghulp per week, 4. het aantal uren buitenschoolse opvang per week en 5. het aantal dagen waarop men een beroep doet op speelpleinwerking per jaar). Daarnaast bevat de indicator informatie over het gebruik van externe huishoudelijke hulp (enkel poetshulp).
- De indicator 'sociale steun' combineert informatie over 1. het aantal mensen waarbij men terecht kan voor sociale steun, 2. de mate waarin men steun ontvangt voor tien specifieke vragen en zorgen waarmee men zou kunnen kampen. De items over 'zorgen in de relatie' en het 'opnemen van mantelzorg' werden weggelaten.
- De indicator 'fysieke gezondheid' vormt een combinatie van de variabelen 1. subjectieve gezondheid en 2. een combinatievariabele: het al dan niet hebben van een chronische aandoening en/of het al dan niet beperkt geweest zijn in dagelijkse activiteiten, en de mate waarin, als gevolg van een gezondheidsprobleem.

**BIJLAGE 2. KENMERKEN VAN INDICATOREN EN SCHALEN EN
 RESULTATEN VAN DE KRUSKAL-WALLIS-TEST VOOR VERSCHILLEN NAAR
 GEZINSTYPE**

	Cronbach α	Corrected item- total correlation	Kruskal-Wallis test	p
Financiële positie	0,81	,61 - ,71	642,72	0,000
Wonen	0,76	,41 - ,75	257,96	0,000
Formele combinatiemogelijkheden	0,70	,40 - ,59	11,38	0,003
Dagelijkse combinatie gezin en werk	0,80	,52 - ,67	0,23	ns
Spillover gezin en werk	0,71	,37 - ,55	3,97	ns
Verrijkend ouderschap	0,87	,67 - ,75	13,15	0,001
Isolerend ouderschap	0,75	,60 - ,60	98,39	0,000
Opvoedingsbelasting	0,75	,24 - ,69	1,07	ns
Algemeen gezinsfunctioneren	0,89	,53 - ,69	43,91	< 0,001
Externe hulp	0,70	,26 - ,70	83,27	0,000
Sociale steun	0,89	,51 - ,78	21,98	< 0,001
Fysieke gezondheid	0,79	,60 - ,77	52,96	< 0,001
Mentale gezondheid	0,88	,48 - ,71	39,84	< 0,001